

ΟΔΗΓΙΑΙ ΠΡΟΣ ΣΥΛΛΟΓΗΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΥΛΗΣ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Α') ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ

Ἡ λαογραφία, ὡς ἐπιστήμη, ἐπιζητεῖ τὴν μελέτην τοῦ κατὰ παράδοσιν λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως οὗτος ὑπάρχει σήμερον εἰς τὸν λαόν, ἢ ἀκόμη μέχρι πρό τινος, εἰς τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις του με λόγους, πράξεις ἢ ἐνεργείας εἰς τὸν *ἐλικόν*, τὸν *κοινωνικόν* καὶ τὸν *πνευματικόν* του βίον· δηλαδή εἰς τὴν λαϊκὴν κατοικίαν, τὸ ἔνδυμα, τὴν τροφήν, τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, τὸ κυνήγιον, τὴν ἀλιείαν καὶ τὰς βιοτεχνικάς του ἀσχολίας· εἰς τὴν οἰκογένειαν, τὰς κοινωνικάς τοῦ λαοῦ σχέσεις (εἰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, τὸν γάμον, τὸν θάνατον κ.ἄ.) καὶ τέλος τὰς θρησκευτικάς δοξασίας, τὴν μαγείαν, μαντικὴν, δημῶδη φιλοσοφίαν, τὰ δημῶδη ἄσματα, τὴν μουσικὴν καὶ χορούς, τοὺς μύθους περὶ τῶν ζῳῶν, παραμύθια, παραδόσεις, εὐτραπέλους διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα, τὰ αἰνίγματα, λογοπαίγνια, τὴν γλῶσσαν (ὀνόματα: βαπτιστικά, ἐπώνυμα, παρωνύμια, τοπωνύμια κ.ἄ.).

Αἱ μορφαὶ αὗται τοῦ λαϊκοῦ βίου, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὸν λαόν διὰ τῆς παραδόσεως ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἔχουν τὴν ἀρχὴν των καὶ τὴν διαμόρφωσίν των εἰς τὸ παρελθὸν μέχρι καὶ τῆς ἀπωτάτης Ἀρχαιότητος.

Μέγα μέρος τῶν στοιχείων τοῦ ἔθνικοῦ τούτου πολιτισμοῦ ἐγκαταλείπεται σήμερον ἕνεκα τῆς εἰσδοχῆς συνεχῶς νέων στοιχείων καὶ τρόπων εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι ἀντικαθιστοῦν τοὺς παραδεδομένους, ὡς π.χ. εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, τὴν ποιμενικὴν ζωὴν, τὰ διάφορα βιοτεχνικά ἐπαγγέλματα, τὴν ἀμφίεσιν, τὰς συνηθείας του κατὰ διαφόρους ἑορτὰς καὶ περιστάσεις τοῦ βίου, ὡς εἰς τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὴν τελευτήν, τὰς διασκεδάσεις του σχετικῶς μετὰ τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χορούς κατ' αὐτὰς καὶ ἄλλα.

Πρὸς διάσωσιν καὶ περαιτέρω ἐπιστημονικὴν ἐξέτασιν τῶν στοιχείων τούτων, προτοῦ οὕτως ἐξαφανισθῶν, εἶναι ἐπιβεβλημένη ἢ ἐκτέλεσις συστηματικῶς συλλογῆς τῆς σχετικῆς λαογραφικῆς ὕλης ἀπὸ ὄλους τοὺς ἑλληνικοὺς τόπους. Οὕτως ἡ συλλογὴ αὕτη τῶν διαφόρων ἐκδηλώσεων τοῦ ἐκ παραδόσεως πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ πλήρης γνῶσις αὐτοῦ δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν βεβαίωσιν τῆς ἄνευ διακοπῆς συνεχίσεως τοῦ ἐθνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἀγῆς τῆς ἱστορικῆς του παρουσίας μέχρι τῆς σήμερον, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ἐνότητος τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως ταύτης εἰς ὄλον τὸν ἑλληνόφωνον κόσμον εἰς τὰ κύρια χαρακτηριστικά της, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν γονίμων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ τούτου (π.χ. ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς διατροφῆς τοῦ λαοῦ, τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, τῆς μουσικῆς καὶ τῶν χορῶν, τῶν παροιμιῶν, τῶν παραμυθιῶν κλπ.) πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς χρησιμοποίησεως τούτων εἰς τὸν σύγχρονον βίον τοῦ Ἑθνους.

Β) ΤΡΟΠΟΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΥΛΗΣ

Ἡ συλλογὴ τῶν στοιχείων τοῦ λαϊκοῦ βίου δὲν ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε εἰς ὅλας τὰς μορφάς του σύμμετρος. Οὕτω συνέβη νὰ συλλέγωνται κατὰ κύριον λόγον τὰ δημώδη ἄσματα, αἱ παροιμίαι, τὰ παραμύθια κλπ., νὰ παραμελῶνται δὲ ἄλλαι ἐκδηλώσεις ὡς αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸν γεωργικὸν καὶ τὸν ποιμενικὸν βίον, τὰ λατρευτικὰ ἔθιμα, τὴν κατοικίαν, τὴν ἀμφίεσιν, τὴν ὕφαντικὴν καὶ κεντητικὴν, τὴν κεραμικὴν, τὴν μεταλλοτεχνίαν κλπ.

Εἰς τὸ παρατιθέμενον κατωτέρω γενικὸν διάγραμμα τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἐκ παραδόσεως βίου τοῦ λαοῦ ἐπιζητεῖται ὑφ' ἡμῶν νὰ προσανατολιζέται ὁ συλλογεὺς λαογραφικῆς ὕλης εἰς τὰ θέματα, εἰς τὰ ὁποῖα δύναται νὰ στρέφῃ τὴν προσοχὴν του, ὥστε ἡ συλλογὴ του νὰ καταστῇ πλήρης, οὕτω δὲ ἀσφαλῆς εἰς ἐπιστημονικὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς.

Εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο ὁ συλλογεὺς δέον νὰ προσέχη κυρίως εἰς τὰ ἑξῆς:

1) Ὅλοι οἱ πληροφοριοδῶται ἐπὶ τινος λαογραφικοῦ θέματος δὲν εἶναι ἴσης ἀξίας. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀναζητῆται ὁ καλύτερος, δηλαδὴ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει νοθεύσει μὲ στοιχεῖα ἐκ τοῦ συγχρόνου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ ὅσα παρέλαβε καὶ γνωρίζει ἀπὸ τοὺς παλαιότερους του. Ἐπίσης ἐκ τῶν προσώπων τούτων ἄλλοι εἶναι εἰδικοὶ εἰς τὰ παραμύθια, ἄλλοι εἰς τὰς εὐτραπέλους διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα, ἄλλοι εἰς τὰ τραγούδια ἢ τὴν λαϊκὴν ἱατρικὴν, τὴν μαγειρίαν κλπ. Ἀναγκαῖον ἐπομένως εἶναι νὰ ἀναζητῶνται τὰ εἰδικὰ πρόσωπα καὶ ἐκ τούτων ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι πιστεύοντες περισσότερον τῶν ἄλλων εἰς τὴν λαϊκὴν παράδοσιν ἢ ἔχοντες ἰσχυρὰν μνήμην, διασφύζουν πληρέστερον τὰ στοιχεῖα αὐτῆς.

2) Τὸ ἐξεταζόμενον θέμα δέον νὰ καταγράφεται ἀκριβῶς, ὅπως τὸ ἀφηγεῖται (ἄσμα, παράδοσις, παραμῦθι, παροιμία κλπ.) ἢ τὸ περιγράφει (μαγικὴ πράξις, μαντικὴ, ἔθιμον, χορὸς, βίος (γεωργικὸς, κτηνοτροφικὸς)) ὁ πληροφοριοδότης, χωρὶς μεταβολὰς εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδιῶμα τῆς διατυπώσεως αὐτοῦ. Διὰ τὴν ἀριότητα τῆς συλλογῆς εἶναι ἀναγκαῖα ὄχι μόνον ἡ ἀκριβὴς γλωσσικὴ καταγραφή, ἀλλὰ καὶ ἡ παράθεσις ὅλων τῶν σχετικῶν λεπτομερειῶν, ἀκόμη καὶ τῶν θεωρουμένων ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς ἀσημάντων.

Ὅπου εἶναι ἀναγκαῖον, διὰ τὴν κατανόησιν τῆς συλλεγομένης ὕλης δέον νὰ παρατίθεται γραφικὴ παράστασις (σχεδιάγραμμα) ἢ φωτογραφία τῆς περιγραφομένης πράξεως ἢ τοῦ ἀντικειμένου. Ἀντικείμενα τοῦ λαϊκοῦ βίου δύνανται καὶ νὰ συγκεντρώνωνται ὑπὸ τοῦ συλλογέως πρὸς συγκρότησιν εἰς ἕκαστον σχολεῖον ἢ κοινότητα τοπικῶν Λαογραφικῶν Μουσείων.

3) Εἰς τὸ τέλος τοῦ καταγραφομένου θέματος (ἄσματος, παραμυθιοῦ, παραδόσεως, ἔθιμου κλπ.) πρέπει νὰ ἀναγράφεται : α) τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ πληροφοριοδότη, β) ἡ ἡλικία καὶ γ) αἱ γραμματικαὶ γνώσεις του.

4) Χρήσιμοι εἶναι ἔτι πληροφοραὶ τοῦ συλλογέως σχετικαὶ πρὸς τὸν τόπον καὶ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔμαθεν ὁ πληροφοριοδότης τὴν ὑπαγορευθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὕλην : π.χ. ἄσμα, ἔθιμον, δοξασίαν, παραμῦθι κλπ.

5) Εἰς διαλεκτικὰς λέξεις καὶ φράσεις, τῶν ὁποίων τὴν σημασίαν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἐννοῇ εὐκόλως ὁ μὴ ἔμπειρος τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος ἀναγνώστης τῆς συλλογῆς, δέον νὰ παρατίθεται ὑπὸ τοῦ συλλογέως ἐπεξηγηματικὴ ἐρμηνεία ἐντὸς ἀγκυλῶν ἢ εἰς τὸ κάτω περιθώριον τῆς σελίδος.

Πρὸς ἄμεσον προσέτι κατατόπισιν τοῦ συλλογέως ἐπὶ τοῦ ἐρευνωμένου θέματος παρατίθενται μετὰ δύο τελείας : ἢ τὴν βραχυγραφίαν π.χ. (= παραδ. χάριν) εἰδικώτερα ἐνδεικτικὰ στοιχεῖα, πρὸς τὰ ὁποῖα καὶ ἄλλα ἀκόμη δύναται νὰ στρέψῃ ὁ συλλογεὺς τὴν προσοχὴν του. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ κεφάλαιον μέσσα κ ν η γ ί ο υ : πυροβόλον ὄπλον, σκύλος, δίκτυα, παγίδες κλπ. αἱ παρατιθέμεναι λέξεις αὐταὶ μετὰ τὰς δύο τελείας βοηθοῦν τὸν συλλογέα, ὥστε οὕτως ν' ἀντιληφθῇ ἀμέσως τὸ περιεχόμενον τοῦ κεφαλαίου. Ἐντὸς παρενθέσεως ( ) τίθενται ἐπεξηγήσεις τῆς προηγουμένης λέξεως ἢ φράσεως ἢ ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου αὐτῆς.

Εἰς τὸν ὁδηγὸν τούτου συλλογῆς λαογραφικῆς ὕλης ἀναφέρονται ἐν συντομίᾳ τὰ κυριώτερα τῶν θεμάτων, ἐκ τούτων ὅμως πιστεύομεν ὅτι θὰ κινηθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ συλλογέως εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ περιγραφὴν καὶ ἄλλων ἀντιστοίχων ἢ διαφόρων εἰς κάθε τόπον ἐθιμικῶν συνηθειῶν ἢ δοξασιῶν τοῦ λαοῦ κλπ., οὐ μόνον κατὰ τὰς σημειουμένας ἐνταῦθα περιστάσεις (π.χ. ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἑορτὰς κλπ.), ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλας εἰδικῶς τοπικὰς εἰς τὰς διαφόρους περιοχὰς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου.

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

I. ΓΕΝΙΚΑ

Σύντομος περιγραφή τοῦ συνοικισμοῦ ἢ εὐρύτερον τῆς περιοχῆς ἐκ τῆς ὁποίας καταρτίζεται ἡ λαογραφικὴ συλλογή, ἤτοι γεωγραφικὴ θέσις αὐτῆς, διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους (ὄρειόν, πεδινόν κλπ.), πληθυσμός. Ἐγκαταστάσεις κατοίκων κατὰ τὸ παρελθόν εἰς τὴν ἐξεταζομένην περιφέρειαν ἐξ ἄλλων τόπων ἢ μεταναστεύσεις ἀλλοδαποῦ. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων (γεωργοί, ποιμένες, ἄλιεῖς, ἄλλα ἐπαγγέλματα). Προϊόντα τῆς περιοχῆς. Μὲ ποῖον κέντρον (πόλιν) συνεδέετο οικονομικῶς ὁ τόπος παλαιότερον ἢ καὶ μέχρι σήμερον διὰ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς του. Σύντομος ἱστορία τοῦ τόπου. Σχεδιάσις γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς περιοχῆς.

II. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

A'. Κατοικία.

α) Σχεδιάγραμμα τῆς οἰκίας καὶ περιγραφή αὐτῆς. 1) Ἐξωτερικὴ μορφή: σχῆμα τῆς οἰκίας, τοποθέτησις τῆς εἰσόδου, οἰκίαι μονώροφοι ἢ διώροφοι, στενομέτωποι, πλατυμέτωποι. Κατασκευὴ τῶν τοίχων (ἐκ λίθων, πλίνθων, ξύλου) καὶ τῆς στέγης: ὕλικὰ καὶ τρόπος κατασκευῆς. Ἡ στέγη εἶναι ἐπίπεδος (δῶμα) ἢ ἐπικλινής, καλυμμένη μὲ κεράμους ἢ μὲ ἄχυρον, δηλ. κεραμοσκεπής, ἄχυροσκεπής ἢ μὲ πλάκας. Προστώων (ἀμπρόσι, ἡλιακὸς κ.ἄ.). 2) Ἐσωτερικῶς. Ποῦ στηρίζεται ἡ στέγη (ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς τοίχους ἢ ὑποβαστάζεται εἰς τὸ μέσον ὑπὸ στύλων); Περιγραφή τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς τῆς στέγης· σχετικὰ ἔθιμα κατ' αὐτὴν καὶ διάφοροι δοξασίαι ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς κοπῆς τῶν ξύλων (δοκῶν) καὶ τῆς τοποθετήσεως εἰς τὴν στέγην. Κατασκευὴ τῆς θύρας. 3) Οἰκοδομικὴ. Ὑλικὰ καὶ τρόπος οἰκοδομῆς τῆς οἰκίας. Οἱ κτίσται. Ἐθιμα κατὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς οἰκίας καὶ τὴν οἰκοδομὴν αὐτῆς: ἀγιασμός κλπ.

β) Ἐσωτερικοὶ χώροι. Οἰκίαι μὲ ἓνα μόνον δωμάτιον (μονόσπιτο) ἢ μὲ περισσότερα (σάλα, μαγειρεῖον, ἀποθήκαι).

Ἐσωτερικὴ διαίρεσις. Θέσις τῆς ἐστίας (τζακιοῦ) καὶ τοῦ χώρου διὰ τὸν ὕπνον (κρέββατος, κράατος, σοφάς). Διαρρυθμίσις τῶν χώρων τούτων.

γ) Ἐπιπλα καὶ σκεύη τοῦ οἴκου πρὸς χρῆσιν τῶν ἐνοικίων ἢ πρὸς στολισμὸν τῆς οἰκίας. Ποῖα ταῦτα;

δ) Εἶδη ρουχισμοῦ: α) πρὸς οἰκιακὴν χρῆσιν: κουβέρτες, χράμια, πατανίες, μαξιλαροθήκες, μαντῆλες, πετσέτες κ.ἄ. β) πρὸς στολισμὸν τῆς οἰκίας: στόρια παραθύρων, τραπεζομάνδηλα κ.ἄ. γ) πρὸς ἐπίστρωσιν τοῦ πατώματος τῆς οἰκίας: χαλιά, ψάθες κλπ.

ε) Βοηθητικοὶ χώροι. Θέσις καὶ σχῆμα τῶν βοηθητικῶν χώρων: ἀποθήκη διὰ τὰ γεωργικὰ προϊόντα, ἀχυρὼν καὶ στάβλος, ὄρνιθῶν κ.ἄ. Ὁ φούρνος: θέσις καὶ σχῆμα αὐτοῦ, κατασκευὴ, ἐργαλεῖα τοῦ φούρνου.

ς) Αὐλή.

ζ) Ποιμενικὴ καλύβη: ἔξωτερικὴ καὶ ἔσωτερικὴ μορφή· κατασκευὴ αὐτῆς.

Β'. Ἐνδυμα, ὑπόδεσις, κόμμωσις καὶ καλλωπισμός.

α) Ἐνδυμα (φορεσιά): ἀνδρὸς, γυναικὸς καὶ παιδίων· χειμερινὸν καὶ θερινόν· ἐπίσημον (τὰ καλὰ διὰ τὰς ἐορτάς· τὸν γάμον: γαμπριάτικο καὶ νυφιάτικο) καὶ καθημερινόν, δηλαδὴ διὰ τὰς ἡμέρας ἐργασίας. Ὄνομα τοῦ ἐνδύματος (φορεσιάς γυναικείας καὶ ἀνδρικής). Ἀπὸ πόσα μέρη ἀποτελεῖται· π.χ. ἡ γυναικεία φορεσιά: ποκάμισο, σακκάκι, κολόβι, φούστα, ζώνη, καμουχάς, γούνα κλπ.

Ὄνομα καὶ περιγραφή τοῦ ἐνδύματος κατὰ ἐπαγγέλματα (γεωργοῦ, ποιμένους, ἀλιέως, κνηγοῦ, ἀγροφύλακος κ.ἄ.) μὲ σχεδιάγραμμα καὶ φωτογραφίας.

β) Ὑποδήματα: ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα, καθημερινὰ καὶ κατὰ τὰς ἐορτάς. Ὄνομα, σχῆμα καὶ κατασκευὴ αὐτῶν.

γ) Καλύμματα τῆς κεφαλῆς καὶ κόμμωσις (ἀνδρὸς καὶ γυναικός).

1) Γυναικεῖα καλύμματα (τσεμπέρι, μπόλια) καθημερινὰ καὶ κατὰ τὰς ἐορτάς.

2) Ἀνδρικά καλύμματα (σκοῦφος, μαντήλι κ.ἄ.).

3) Ὄνομα, σχῆμα καὶ ποικίλματα (στολίδια) ἐπ' αὐτῶν.

4) Πῶς φοροῦνται.

5) Πῶς χτενίζεται ἡ κόμη. Εἶδη κομμώσεως. Κεφαλόδεσμοι τῆς γυναικείας κόμης καὶ στολισμὸς αὐτῆς.

δ) Καλλωπισμός. 1) Κοσμήματα: ἀνηρημένα ἐκ τῶν ὠτων (σκουλαρίκια), τοῦ λαιμοῦ (κρέμασες, ἀλυσίδες, κολαῖνες, κοσάρια, πεντόλιρα), τοῦ βραχίονος (βραχιόλια), ἐπὶ τοῦ ἐνδύματος (καρφίτσες), τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς κλπ. 2) Ψιμίθια γυναικῶν (φρειασίδια). Εἶδη αὐτῶν καὶ χρησιμοποίησις.

Γ'. Τροφάι.

α) Τροφάι: είδη τροφῶν καὶ παρασκευῆ (ῥοπρια, οἰκιακὰ παρασκευάσματα, χόρτα, κρέας, ἰχθύες κλπ.). Τρόπος ἐψήσεως αὐτῶν.

Ἡ τροφή τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ποιμένων.

β) Εἶδη τροφῶν, ποτῶν, γλυκυσμάτων καὶ ἄλλων ἐδεσμάτων εἰς εἰδικὰς περιστάσεις, ἡμέρας, ἐορτὰς (οἶον: γάμον, περιδελπνον (μακαριά) μετὰ τὴν ταφήν τοῦ ἀποθανόντος, φιλοξενίαν, Πρωτοχρονιάν, Ἀπόκρεων, Πάσχα κλπ.).

γ) Παρασκευὴ τοῦ ἄρτου. (Ζύμωσις καὶ ἔψησις εἰς τὸν φουῆνον): εἶδη ἄρτων. Δεισιδαίμονες δοξασίαι (π.χ. μάτιασμα τοῦ ψωμοῦ) καὶ ἔθιμα (π.χ. κατὰ τὴν ἔψησιν τοῦ πρώτου ἄρτου ἐκ τῆς νέας ἐσοδείας). Διανομὴ ἄρτου εἰς γείτονας, πτωχοῦς κ.ἄ. κατὰ διαφόρους ἐορτὰς καὶ ἄλλας περιστάσεις (π.χ. εἰς κηδεῖαν, μνημόσυνα κλπ.).

δ) Γλυκύσματα. Εἶδη αὐτῶν καὶ πότε συνηθίζονται. Παρασκευὴ αὐτῶν. Σχετικὰ ἔθιμα.

ε) Ποτά. Εἶδη ποτῶν καὶ τρόπος παρασκευῆς.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Δ'. Γεωργία.

α) Σπορὰ τῶν δημητριακῶν.

1. Διάφορα εἶδη χωραφιῶν πρὸς σποράν, ἀναλόγως τῆς μορφῆς καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους· π.χ. πλαγιαστὰ (δηλ. πολὺ κατωφερικά), χωματερά, παχιά, φτενά, βαρικά, ξεκαπάρικα κλπ.. Προετοιμασίαι τοῦ ἀγροῦ πρὸ τῆς σπορᾶς π.χ. ὄργωμα κατὰ τὴν ἀνοιξίν. Εἰς τοὺς χέρσους ἀγροὺς κάψιμο τῶν θάμνων, κατασκευὴ προστατευτικῶν τοίχων (δεσιές, δέματα) εἰς τὰ κατωφερικά ἐδάφη ἢ φράκτου.

2. Σπόρος. Μετὰ τὸν ἀλωνισμόν χωρισμὸς καὶ φύλαξις αὐτοῦ. Μεταφορὰ τοῦ σπόρου τὴν 14ην Σεπτεμβρίου (τοῦ Σταυροῦ) εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς εὐλόγησίν του ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ἄλλα ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὸν σπόρον.

3. Προγνωστικὰ τῶν γεωργῶν κάθε μῆνα διὰ τὴν ἐσοδεῖαν· ἐκ τῆς πρωΐμου ἀνθοφορίας καὶ καρποφορίας φυτῶν τινων· ἐκ τῆς μετεωρολογικῆς καταστάσεως καθ' ὠρισμένην ἡμέραν (Πρωτοχρονιάν, Χριστούγεννα, Θεοφάνεια, Προφήτου Ἡλίου κ.ἄ.). Παρατήρησις τῆς σελήνης, τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου κ.ἄ.

4. Ἐτοιμασίαι ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων (ἀρότρον, ζυγοῦ, σκαπάνης κλπ.). Περιγραφή ἐκάστου ἐργαλείου καὶ σχεδίασμα ἢ φωτογραφικὴ εἰκὼν τούτου.

5. Τὰ ζῶα τοῦ γεωργοῦ διὰ τὸ ζευγάρι (ἀροτριασμὸν) καὶ τὰς ἄλλας ἐργασίας του. Ὄνόματα αὐτῶν. Περιποίησης καὶ ἐθισμὸς τῶν ζῴων εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ γεωργοῦ (ὄργωμα, ἄλωνισμὸν, μεταφοράς). Ἀσθενεῖαι τῶν ζῴων καὶ τρόποι θεραπειάς.

6. Πότε ἀρχίζει ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καὶ ἄλλων εἰδῶν (ὄσπρια, τροφαὶ τῶν ζῴων· π.χ. τὸ ρόβι, τὸ τριφύλλι). Ποίαν ἡμέραν καὶ εἰς ποίαν φάσιν τῆς σελήνης. Ἔθιμα κατὰ τὴν παραμονὴν καὶ τὸ πρῶτὸ τῆς ἡμέρας ποῦ γίνεται ἔναρξις τῆς σπορᾶς: τροφή εἰς τὰ βόδια, τοποθέτησις κόκκων ροδιοῦ, σταφίδων, καρυδιῶν εἰς τὸ δισάκκι τοῦ σπόρου, εὐχαὶ καὶ κάπνισμα τῶν ἀροτήρων βοῶν καὶ τοῦ ἀρότρου πρὸ τῆς ἐκκινήσεως διὰ τὸν ἀγρόν, προφυλάξεις ἀπὸ τὸ κακὸ μάτι (βασκανίαν) κ.ἄ.

7. Ὁ γεωργὸς εἰς τὸ χωράφι: τρόπος σπορᾶς τοῦ ἀγροῦ· π.χ. εἰς λωρίδας. Ἔθιμα τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ ὀργώματος εἰς τὸ χωράφι καὶ ὅταν ὁ γεωργὸς ἐπιστρέψῃ τὸ βράδυ εἰς τὴν οἰκίαν του. Εἷς τινὰς τόπους ὁ γεωργὸς, ὅταν ἀρχίῃ τὴν σποράν, δὲν ξυρίζεται ἐπὶ 40 ἡμέρας.

8. Πῶς σπείρεται τὸ σιτάρι, ἡ κριθή, ἡ βρώμη, τὸ καλαμπόκι, τὸ τριφύλλι, τὸ ρόβι καὶ τὰ ὄσπρια. Εἰδικὴ προπαρασκευὴ τοῦ ἀγροῦ διὰ τὴν σποράν τούτων.

Ποῖα εἶδη σπείρονται πρῶτα καὶ ποῖα ὄψιμα.

9. Βοτάνισμα καὶ πότισμα τῶν σπαρτῶν. Ἀσθενεῖαι τῶν δημητριακῶν κλπ.
β) Θερισμὸς καὶ ἄλωνισμὸς.

1. Προετοιμασία διὰ τὸν θερισμὸν. Ἔθιμα προτοῦ ἐκκινήσουν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ ἔπειτα εἰς τὸ χωράφι προτοῦ ἀρχίσῃ ὁ θερισμὸς.

2. Περιγραφή τοῦ θερισμοῦ. Τὸ πρῶτον δράγμα (*χεριά*): οἱ θερισταὶ (ὀνόματα: *πρωταργάτης, οὐραδάρης* κ.ἄ.). Συναγωνισμὸς τῶν θεριστῶν κατὰ τὸν θερισμὸν καὶ τραγούδια κατ' αὐτόν. Ἔθιμα, ὅταν τελειώῃ ὁ θέρος, δηλ. ὅταν θερίζονται οἱ τελευταῖοι στάχυες· ὑποχρέωσις τότε εἰς τὸν νοικοκύρην νὰ ὑποσχεθῇ τὴν παράθεσιν τραπέζης εἰς τοὺς θεριστὰς εἰς τὴν οἰκίαν του διὰ νὰ διασκεδάσουν. Τραγούδια καὶ χοροὶ εἰς τὸ χωράφι, ὡς π.χ. ἐν Κύπρῳ ὁ χορὸς τοῦ δρεπανιοῦ. Πολλοῦ ἀφήνουν ὀλίγους στάχυς ἀθεριστούς καὶ κάμνουν γύρω κύκλον μὲ τὸ δρεπάνι, ἢ ὅταν θερίσουν τοὺς τελευταίους στάχυς ρίπτουν ὑψηλὰ τὸ δρεπάνι. Ἐκ τῶν τελευταίων σταχῶν σχηματίζεται δέσμη ἢ πλέκονται οὔτοι εἰς σταυρόν, ψάθην κλπ. Τὸ πλέγμα τοῦτο φέρεται εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου ἀναρτᾶται πλησίον τοῦ εἰκονοστασίου ἢ εἰς ἄλλο μέρος αὐτῆς.

3. Ἄλωνισμὸς. Μεταφορὰ τῶν δεματιῶν τῶν δημητριακῶν εἰς τὸ ἄλώνι. Θεμωνιές. Προετοιμασία (φτειάξιμο) τοῦ ἄλωνιοῦ διὰ τὸν ἄλωνισμὸν.

4. Τὸ ἄλώνισμα καὶ τὸ λίχνισμα. Ποίαν ἡμέραν ἀρχίζει τὸ ἄλώνισμα καὶ πῶς γίνεται. Ὁ σωρὸς τῶν ἄλωνισμένων σταχῶν (*μαλάματος*) διὰ τὸ λίχνισμα. Τρόπος

τοῦ λιχνίσματος καὶ ἔθιμικαὶ συνήθειαι κατ' αὐτό. Χάραξις τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ καὶ κύκλου εἰς τὸν σωρὸν τοῦ νέου γεννήματος (σίτου, κριθῆς κ.ἄ.).

5. Μέτρησις τῆς ἐσοδείας εἰς τὸ ἄλώνι διὰ τὴν καταβολὴν τῆς δεκάτης (δεκάτισμα). Ποῖα μέτρα ἐχρησιμοποιοῦντο παλαιότερον ἢ καὶ σήμερον διὰ τὴν μέτρησιν τῶν δημητριακῶν (κοιλόν, μόδι, πινάκι, ξάϊ (ἔξάγιον), πρατικό, μουζούρι, δριμόνι, κότι, κόσκινον κλπ.). Μορφή, κατασκευὴ καὶ χωρητικότης του.

6. Ἀποθήκευσις τοῦ καρποῦ, δηλ. τῶν δημητριακῶν, καὶ χωρισμὸς ἐκείνου ποῦ θὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς σπόρος.

γ) Ἄλεις τῶν δημητριακῶν εἰς τὸν μύλον.

1) Ὁ ὑδρόμυλος ἢ νερόμυλος καὶ ὁ ἀνεμόμυλος. Σχεδιάσμα αὐτῶν. Ἐξαρτήματα τούτων καὶ τρόπος λειτουργίας. Ἀντίτιμον διὰ τὴν ἄλειςιν: εἰς εἶδος (τὸ ξάϊ) κλπ.

2) Ὁ μυλωνάς. Διάφοροι διηγῆσεις, παροιμίαι καὶ συνήθειαι σχετικαὶ μὲ τὴν ἄλειςιν τοῦ σίτου, τὸν μυλωνὰν κλπ.

3) Ὁ χειρόμυλος. Τί ἀλέθεται εἰς τὸν χειρόμυλον. Τραγούδια κατὰ τὴν ἄλειςιν.

Ε'. Ἀμπελοργία.

α) Φύτευμα τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ σχετικαὶ συνήθειαι: π.χ. ἀλληλοβοήθεια κατὰ τὴν φύτευσιν· ἔθιμα κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς.

β) Καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου.

1. Φθινοπωρινὴ καὶ χειμερινὴ ἐργασία: ξελάκισμα, λίπανσις, κλάδεμα.

2. Ἑαρινὴ καλλιέργεια: σκάψιμο, θειάφισμα, κορφολόγημα.

3. Ἀσθένειαι τῆς ἀμπέλου.

γ) Τρυγητός: εἶδη σταφυλῶν. Ποίαν ἡμέραν γίνεται ἡ κοπὴ τῶν πρώτων σταφυλιῶν.

1. Προετοιμασία διὰ τὸν τρύγον. Πότε ἀρχίζει ὁ τρύγος: Διάφοροι ἔθιμικαὶ συνήθειαι κατ' αὐτὸν καὶ κατὰ τὸ τέλος του.

2. Μεταφορὰ τῶν σταφυλιῶν εἰς τὸ πατητήρι (ληνόν): ἔκθλιψις (πάτημα) ἀποθήκευσις τοῦ γλεύκους (μούστου). Ποῦ ἀποθηκεύεται: εἰς βαρέλια, πιθάρια. Παραγωγή οἴνουπνεύματος (ρακῆς, τσίπουρου) δι' ἀποστάξεως τῶν σταφυλῶν. Περιγραφή καὶ σχεδιάσματα τῶν ἐγκαταστάσεων ἀποστάξεως (ἄμβυκες).

δ) Δοκιμασία τοῦ νέου κρασιοῦ. Πολλαχοῦ ἀνοίγονται οἱ πίθοι ἢ τὰ βαρέλια καὶ δοκιμάζεται τὸ κρασί τὴν 3ην Νοεμβρίου, ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου. Οἴνοποσία καὶ διασκέδασις. Σχετικὰ ἔθιμα.

ε) Ποῖαι ἱστορίαι λέγονται περὶ τοῦ πῶς ἐγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἄμπελον καὶ τὰ σταφύλια· πῶς ἔμαθε νὰ κλαδεύῃ τὸ κλήμα· τί λέγεται διὰ τὸ κρασί. Σχετικὰ τραγούδια, παροιμίαι καὶ ἄλλαι διηγήσεις. Χρῆσις τοῦ κλήματος (πρὸς κατασκευὴν παλαιότερον στεφάνων τοῦ γάμου κ.ἄ.) καὶ τῶν φύλλων τῆς ἀμπέλου (εἰς θεραπευτικούς σκοπούς) κλπ.

ΣΤ'. Ἐ λ α ι ο κ ο μ ί α.

1. Τὸ φύτευμα τῆς ἐλαίας καὶ ἡ καλλιέργεια αὐτῆς. Διάφοροι τρόποι φυτεύσεως. Δοξασαΐαι καὶ διηγήσεις τοῦ λαοῦ περὶ τῆς ἐλαίας· π.χ. ὡς ἱεροῦ δένδρου. Σχετικαὶ παροιμίαι.

2. Εἴδη ἐλαιοδένδρων ἀναλόγως τοῦ καρποῦ των· χονδρολιά, λειανολιά, παστολιά, λεμονάτη κ.ἄ.

3. Συγκομιδὴ τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ ἐκθλίψις του εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον.

Ποῖον εἶδος ἐλαιοτριβεῖα ἐχρησιμοποιοῦντο παλαιότερον (ὑπαίθρια, ἐστεγασμένα). Τρόπος λειτουργίας αὐτῶν. Σχετικαὶ εὐτράπελοι διηγήσεις καὶ ἄσματα, ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐργατῶν τοῦ ἐλαιοτριβεῖου. Τὰ ἐλαιοτριβεῖα ἦσαν συνεταιρικὰ ἢ ἰδιόκτητα. Πῶς κατεβάλλετο τὸ δικαίωμα διὰ τὴν ἐκθλίψιν τοῦ ἐλαιοκάρπου εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον· ἢ ἀμοιβὴ τῶν ἐργατῶν καὶ ὁ φόρος τῆς δεκάτης. Μέτρησις τοῦ ἐλαίου (μίστατο, λαγήρι κλπ.) καὶ χωρητικότης τοῦ δοχείου.

4. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐλαίου· χρῆσις αὐτοῦ πρὸς θεραπευτικούς καὶ ἄλλους σκοπούς· π.χ. εἰς ξόρκια, γητέματα κλπ.

5. Χρῆσις τῶν κλάδων καὶ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας εἰς διάφορα ἔθιμα· κλάδοι ἐλαίας φέρονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων. Κάπνισμα ἀσθενῶν πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ κακοῦ. Μαντεία μὲ φύλλα ἐλαίας ποὺ ῥίπτονται εἰς τὴν φωτιὰν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Πρωτοχρονιάς.

Ζ'. Ἄλλαι γεωργικαὶ καλλιέργειαι καὶ ἀσχολίαι.

1. Καλλιέργεια· α) τῶν ὀσπρίων (κουκκιά, λαθούρι, φάβα, φασόλια)· β) τοῦ καλαμποκιοῦ· γ) τοῦ καπνοῦ.

2. Δενδροκαλλιέργειαι (ἀμυγδαλιά, ξυλοκερατιά, βελανιδιά κ.ἄ.).

3. Κηπευτικαὶ καλλιέργειαι.

4. Ἐκμετάλλευσις τοῦ δάσους. Παραγωγή ξυλείας καὶ ξυλανθράκων, ρητίνης κ. ἄ.

Η'. Ἔθιμα τῶν γεωργῶν (συνεργασία, ἀλληλοβοήθεια, ἀγοραπωλησίαι).

1. Ἔθιμα συμπράξεως τῶν γεωργῶν πρὸς ἀλληλοβοήθειαν καὶ συνεργασίαν αὐτῶν κατὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, τῆς ἀμπέλου, κατὰ τὸν θερισμόν, τὸν ἀλωνισμόν, τὸν τρυγητόν, τὴν συλλογὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ τὴν ἐκθλιψίν του εἰς τὸ ἐλαιοτριβεῖον κ.ἄ. π.χ. σύζευξις ἀροτριώντων ζώων ὑπὸ δύο γεωργῶν (*συζευτῶν*) καὶ χρησιμοποίησις ἐναλλὰξ τοῦ ζευγαριοῦ.

2. Πῶς γίνονται αἱ ἐνοικιάσεις ἀγρῶν πρὸς σπορὰν ἢ πρὸς καλλιέργειαν (*μισθάρικο, τριτάρικο χωράφι*).

3. Ἀγοραπωλησίαι: α) εἰσοδήματος (δημητριακῶν, ἐλαίου, κ.ἄ.) προπωλήσεις. β) κινητῶν (ζώων, ἀντικειμένων) καὶ ἀκινήτων.

Σχετικὴ διαδικασία κατὰ τὴν πώλησιν (προτίμησις συγγενῶν ἢ γειτόνων) καὶ ἔθιμα βεβαιωτικὰ τῆς δικαιοπραξίας (πιάσιμο τῶν χειρῶν κ.ἄ.).

4. Ἡ φύλαξις τῶν χωραφιῶν: ἀγροφύλαξ (*δραγάτης*). Πῶς διορίζεται ὁ ἀγροφύλαξ· ὑποχρεώσεις αὐτοῦ· ἀμοιβή του.

Θ'. Φυτικὸς κόσμος.

1. Τὰ διάφορα δένδρα (ὄπωροφόρα καὶ δασικά), οἱ θάμνοι, τὰ φυτὰ καὶ ἡ γλωρὶς τῆς περιοχῆς. Ὄνομα αὐτῶν, καλλιέργεια· χρησιμοποίησις τῶν καρπῶν, τοῦ ξύλου, τῶν φύλλων καὶ τῶν ἀνθέων.

2. Παραδόσεις· π.χ. διὰ τὴν ἐλαίαν, τὸν πλάτανον, τὴν δρυῖν, τὴν κυπάρισσον, τὴν καρυδιάν, τὴν συκιάν, τὸν ἔλατον, τὸν βάτον, τὸν βασιλικόν, τὸ κληῖμα, τὴν λειδοριάν, τὸν ἀζώγυρον, τὸ λούπινον, τὰ ἄνθη, τὰ διάφορα χόρτα κλπ.

3. Θρησκευτικαὶ ἢ δεισιδαίμονες δοξασίαι περὶ δένδρων καὶ φυτῶν. Χρῆσις αὐτῶν εἰς μαγικὰς καὶ θεραπευτικὰς ἐνεργείας. Ἰαματικαὶ ιδιότητες βοτάνων. Χρόνος καὶ τρόπος συλλογῆς αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Ι'. Ποιμενικὸς βίος.**α) Γενικά.**

Ὄνόματα τοῦ βοσκοῦ (*βοσκός, τσοπάνης*) καὶ τοῦ κοπαδιοῦ (*κουράδι*). Βοσκὸς προβάτων ἢ αἰγῶν. Οἰκόσιτα αἰγοπρόβατα (*μαρτί, μαρτίνη*).

Ὁ βοσκὸς καὶ τὸ ἔνδυμά του. Ἡ μάνδρα (στάνη) κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι. Κατασκευὴ καὶ σχῆμα αὐτῆς. Καλύβαι τῶν βοσκῶν. Ἡ ράβδος τοῦ βοσκοῦ (ἢ γκλίτσα). Σχῆμα, διακόσμησις καὶ χρῆσις αὐτῆς.

β) Τὸ κοπάδι.

1. Διάκρισις καὶ ὀνομασίαι τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν: ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ μαλλιῦ καὶ τῶν ματιῶν· ἀπὸ σημάδια εἰς τὰ αὐτιά των (τὴν *σαμὰ* ἐν Κρήτῃ)· ἀπὸ τὰ κέρατα, τὴν οὐρὰν καὶ τοὺς μαστούς.

2. Ὄνόματα τῶν αἰγοπροβάτων ἀναλόγως τοῦ φύλου, τῆς ἡλικίας ἢ τῆς γέννας (*τραϊ, κριάρι, βετούλλι* (= τὸ ἐρίφιον ἐνὸς ἔτους), *πρωτόγεννο, στέρφα* (= στεῖρα)).

3. Τὰ κουδούνια. Εἶδη κουδουνιῶν τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν.

4. Τόποι βοσκῆς τοῦ κοπαδιοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρι (ἐξεχειμῶνισμα καὶ ξεκαλοκαίρισμα).

5. Πότε γίνεται ἡ ἐνοικίσις τῶν βοσκοτόπων καὶ διὰ πόσον χρόνον.

6. Τὸ σμίξιμο τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν δι' ἀναπαραγωγὴν.

Ὁ καιρὸς ποὺ γεννοῦν (τῆς γέννας)· πῶς λέγονται τὰ αἰγοπρόβατα ποὺ ἔχουν γεννήσει. Τὸ ἀπόκομμα ἀπὸ τὸ γάλα τῶν ἀμνῶν καὶ τῶν ἐριφίων. Χωρισμὸς διὰ τὴν βοσκὴν τῶν γαλακτοφόρων (*ἐγγάλων, γαλάρικων*) ἀπὸ τὰ στεῖρα.

γ) Τὸ ἄμελγμα καὶ ἡ τυροκομία. Πότε καὶ πῶς γίνεται τὸ πρῶτον ἄμελγμα. Σκευὴ τοῦ γάλακτος: *καρδάρα, κακκάβι*. Εἰς ποῖον μέρος καὶ πῶς γίνεται ἡ τυροκομία. Ποῖα ἐργαλεῖα καὶ σκευὴ χρησιμοποιοῦνται κατ' αὐτήν. Σχετικαὶ προλήψεις καὶ ἔθιμα· π.χ. προφύλαξις ἀπὸ βασκανίαν.

Προϊόντα τῆς τυροκομίας παλαιότερον καὶ σήμερον: *τυρί, γαλοτύρι, τουλουμοτύρι* κ.ἄ.

δ) Τὸ κούρεμα (*κοῦρος*) τοῦ κοπαδιοῦ· τὸ κολύπημα εἰς τὴν θάλασσαν· π.χ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως. Ἔθιμα κατὰ τὸ κούρεμα· π.χ. διανομὴ τοῦ γάλακτος τῆς ἡμέρας εἰς τοὺς μετέχοντας τῆς κουρᾶς ἢ ἐπισκεπτομένους τὴν μάνδραν.

ε) Ἀσθένειαι τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν καὶ μέσα θεραπείαι: γητεῖς, ξόρκια, τρυποπέρασμα, πρακτικαὶ θεραπείαι κ.ἄ.

ς) Διάφοροι συνήθειαι τῶν ποιμένων.

1. Συμβάσεις τῶν βοσκῶν ἀπὸ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Συνεταιρισμοὶ αὐτῶν.

2. Εἰς ποίας περιστάσεις γίνεται δωρεὰν διανομὴ γάλακτος.

ζ) Τραγούδια καὶ μουσικὰ ὄργανα τῶν βοσκῶν. Παραδόσεις, παραμῦθια, παροιμίαι κλπ.

Παραδόσεις (διηγήσεις) διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας· π.χ. διατὶ τὸ πρόβατον εἶναι εὐλογημένον ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ ἡ κατσίκα κατηραμένη. Διατὶ αἱ αἶγες εἶναι ἄγριαι καὶ τὰ πρόβατα ἡμερα κ.ἄ.

η) Ἄγιοι, προστάται τῶν ποιμένων· π.χ. ὁ Ἅγιος Γεώργιος. Θυ-

οίαι αίγοπροβάτων εἰς Ἁγίους (κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ προφήτου Ἡλία) καὶ διὰ ποῖον σκοπόν. Περιγραφή τῶν θυσιῶν τούτων.

ΙΑ'. Μελισσοκομία.

1. Ἡ μέλισσα καὶ ὁ τρόπος διαβιώσεώς της. Παραδόσεις τοῦ λαοῦ διὰ τὴν μέλισσαν καὶ τὸ μέλι. Παροιμίας, δοξασίαι καὶ ἔθιμα.

2. Κυψέλη ὄνομα: *δυψέλι*. Μορφή αὐτῆς. Παράθεσις σχεδιάσματος ἢ εἰκό-
νος. Τρόπος κατασκευῆς καὶ τοποθετήσεως. Πῶς λέγεται ὁ τόπος ὅπου τοποθετοῦν-
ται αἱ κυψέλαι τῶν μελισσῶν: *μελισσότοπος*, *θυρί*.

3. Τροφή τῆς μελίσης. Ἐκ ποῦ αἱ ἀνθη παίρνει τὸ μέλι· τί ἄλλο παραλαμ-
βάνει ἀπὸ τὰ λουλούδια καὶ τὰ φυτά: πρόπολη καὶ τροφήν διὰ τὸν γόνον.

4. Πῶς λέγεται τὸ σμήνος τῶν μελισσῶν, τὸ ὁποῖον ζῆ εἰς τὴν κυψέλην· π.χ.
λαός. Πῶς ἐργάζεται διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κηρύθρας καὶ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ
μέλιτος. Περιποιήσεις τῶν μελισσῶν.

5. Πότε γίνεται ὁ τρυγητὸς τῶν μελισσῶν. Ἐργαλεῖα τῆς μελισσοκομίας· περι-
γραφὴ καὶ σχῆμα αὐτῶν. Πῶς γίνεται τὸ χόρισμα τοῦ μέλιτος ἀπὸ τὸν κηρὸν.

6. Ἐχθροὶ τῶν μελισσῶν: ἄγρια ζῶα, πουλιά, ἐρπετὰ (ὄφεις) κ.ἄ. Προφυλα-
κτικὰ μέσα ἐκ τούτων.

ΙΒ'. Κυνήγιον.

1. Τὸ κυνήγιον. Ποῖα ζῶα καὶ πουλιά θηρεύονται καὶ εἰς ποίαν ἐποχὴν.

2. Μέσα κυνηγίου: πυροβόλον ὄπλον, σκύλος, δίκτυα, παγίδες κλπ. Ὁ κυνη-
γετικὸς κύων ὄνομα: *ιδιότητες* αὐτοῦ.

3. Προλήψεις, δεισιδαίμονες δοξασίαι, παροιμίας κλπ. διὰ τὸν κυνηγόν, τὸ ὄ-
πλον του καὶ ἄλλα θηρευτικὰ μέσα, τὸν σκύλον καὶ τὸ κυνήγιον: *μάτιασμα* κ.ἄ.
ἔθιμα τῶν κυνηγῶν.

ΙΓ'. Ἀλιεία.

1. Ὄνόματα τῶν ψαριῶν.

2. Ἐργαλεῖα τῆς ἀλιείας: δίκτυ, καμάκι. Πῶς γίνεται τὸ ψάρεμα (περιγραφὴ).

3. Προλήψεις, δεισιδαίμονες δοξασίαι, παραδόσεις καὶ παραμύθια σχετικὰ
πρὸς τὴν ἀλιείαν καὶ τοὺς ἰχθύς.

ΙΔ'. Ζωϊκὸς κόσμος.

1. Τὰ ἡμερα καὶ ἄγρια ζῶα, πτηνά, ἐρπετὰ, ἔντομα: βόδι, ὄνος, ἵππος, ὄρ-
νιθα, λύκος, ἀλώπηξ, λαγῶς, κόραξ, ποντικὸς, ἰέραξ, πέρδιξ, γλάρος, φῶδικα πτηνά,

περιστέρι, κουκουβάγια, ὄφεις, σαύρα, διάφορα ἔντομα καὶ ζωύφια, π.χ. τὸ μυρμήκι κ.ἄ. Ὄνόματα αὐτῶν· συνήθειαι τῆς ζωῆς των.

2. Δημῶδεις μῦθοι, παραδόσεις, εὐτράπελοι διηγήσεις, τραγούδια, παροιμίαι περὶ ἐκάστου ζώου.

Προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι ἀπὸ τὰς φωνάς των· π.χ. τοῦ σκύλου, τῆς κουκουβάγιας, τῆς ὄρνιθος, τοῦ κόρακος κλπ.

ΙΕ΄. Βιοτεχνία.

α) Ὑφαντική.

1. Ὑφαντικαὶ ὕλαι: α) Ζωϊκαί: τὸ ἔριον καὶ ἡ μέταξα. β) Φυτικά: τὸ λίνον (λινάρι) καὶ ὁ βάμβαξ.

Κατεργασία τοῦ ἔριου· πλύσις πρὸς καθαρισμόν· ξάνσις αὐτοῦ καὶ κλώσις εἰς νῆμα.

Παραγωγή τῆς μετᾶξης (σηροτροφία· παραγωγή κουκουλιῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τοῦ νήματος τῆς μετᾶξης). Σχετικά δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ ἔθιμα.

Καλλιέργεια τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ λίνου καὶ κατεργασία αὐτῶν πρὸς παρασκευὴν τοῦ νήματος.

2. Τὸ νῆμα: στήμων καὶ ὑφάδι. Παρασκευὴ τοῦ στήμονος πρὸς ὕφανσιν. Διάσιμο τοῦ στήμονος καὶ μίτωσις (πέραςμα τοῦ στήμονος ἀπὸ τοὺς μίτους). Σχετικά προλήψεις.

3. Ὁ ὕφαντικὸς ἱστός. Ὄνομα: ἀργαλιός, ἀργαστήρι, βούφα κ.ἄ. Περιγραφή αὐτοῦ λεπτομερῆς καὶ εἰκὼν ἢ σχεδιάσμα.

4. Ὑφανσις.

Εἶδη ὑφαινομένων ὑφασμάτων. Ὄνομα καὶ τρόπος ὑφάνσεως· μονό, δίμιτο, περαματιστό, δεξιμάτο κλπ. Ποικίλματα τοῦ ὑφάσματος κατὰ τὴν ὕφανσιν.

Δοξασίαι καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι κατὰ τὴν ὕφανσιν· μαντεῖαι, τραγούδια, παροιμίαι κ.ἄ.

5. Κατεργασία τοῦ ὑφανθέντος πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεώς του· π.χ. λεύκανσις τῶν βαμβακερῶν, κτύπημα τῶν μαλλίνων εἰς τὴν νεροτριβὴν ἢ πάτημα διὰ τῶν ποδῶν πρὸς πύκνωσιν τοῦ ὑφάσματος καὶ δημιουργίαν χνουδιοῦ.

β) Βαφική.

1. Χρώματα τῶν ὑφασμάτων. Ὄνόματα αὐτῶν.

2. Βαφικαὶ ὕλαι· ζωϊκαὶ καὶ φυτικά. Παρασκευὴ τῆς βαφῆς. Τρόπος βαφῆς ἐκάστου ὑφάσματος (μαλλίνου, βαμβακεροῦ, λινοῦ) καὶ χρώματος (κόκκινον, πράσινον, κίτρινον, νερατζί, πορτοκαλί κλπ.). Συνταγαὶ βαφικῆς.

3. Ὑφάσματα τυπωμένα (*σταμπᾶτα*). Τρόπος τυπώσεως αὐτῶν.

γ) Πλεκτική καὶ κεντητική.

1. Εἶδη πλεκτῶν καὶ κεντημάτων. Πῶς λέγεται τὸ κέντημα: π.χ. *ξόμπλι*. Κεντήματα ἐπὶ ἐνδυμάτων (εἰς τὸ γυναικεῖον ὑποκάμισον, τὸ σακκάκι (τὸ *ζιπόνι*), εἰς τὸ μανίκι, τὸ φουστάνι· εἰς τὸ ἀνδρικὸν γελέκι κ.ἄ.) καὶ ἐπὶ ὑφασμάτων οἰκιακῆς χρήσεως ἢ στολισμοῦ τῆς οἰκίας (στόρι, τραπεζομάνδηλον, προσόψιον, προσκεφάλαιον, σινδόνι κλπ.).

2. Θέματα τοῦ κεντήματος ἐκ τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου καὶ σχήματα. (Σχεδιάσματα αὐτῶν ἢ φωτογραφία).

3. Πῶς σχεδιάζεται καὶ πῶς γίνεται τὸ κέντημα: εἰς τὸ χέρι ἢ εἰς τὸ τελλάρο. Εἶδος βελονιάς π.χ. *περαστή*, *ἀναχυτή* κλπ.

δ) Ξυλοτεχνία καὶ ξυλογλυπτική.

1. Ἀντικείμενα κατασκευαζόμενα ἐκ τοῦ ξύλου. α) Ἐργαλεῖα καὶ σκευὴ οἰκιακῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς χρήσεως (τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ποιμένος κ.ἄ.). β) Ἐπιπλα τῆς οἰκίας. Μορφή καὶ τρόπος κατασκευῆς αὐτῶν μὲ γραφικὰς παραστάσεις ἢ εἰκόνας.

2. Ξυλογλυπτική. Χρησιμοποιούμενα ἐργαλεῖα. α) Διακόσμησις διὰ τῆς ξυλογλυπτικῆς ἀντικειμένων οἰκιακῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς χρήσεως: ὡς π.χ. ἡ ρόκα, ἡ ἀνέμη, τὸ ἀργαστήρι (ἀργαλειός), τὸ σεντούκι, τὸ κουτάλι, τὸ πιρουνί, σφραγίδες, καθίσματα κ.ἄ. β) Διακοσμητικὰ θέματα.

ε) Κεραμική.

1. Εἶδη κεραμικῆς δι' οἰκιακὴν χρῆσιν καὶ πρὸς στολισμὸν τῆς οἰκίας. Τρόπος κατασκευῆς τούτων.

2. Διακοσμήσεις (πλουμίσματα) δι' ἀπλῆς χαράξεως ἢ διὰ χρώματος. Διακοσμητικὰ θέματα: πουλιά, ζῶα, γεωμετρικὰ σχήματα κλπ.

ς) Μεταλλουργία.

1. Οἰκιακὰ σκευὴ ἀπὸ χαλκόν, χαλκώματα: λύχνοι, δίσκοι (*σιριά*), μπρῖκια, ταψιά, θυμιατὰ κ.ἄ.

2. Τρόπος κατασκευῆς: διὰ σφυρηλατήσεως τοῦ μετάλλου ἢ χυτά. Διακοσμήσεις ἐπὶ τῶν σκευῶν.

3. Χρυσοχοὶ καὶ ἀσημουργοί. Κοσμήματα καὶ ἀντικείμενα χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ.

4. Ὁ σιδηρουργὸς (γύφτος). Ποῖα ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα κατασκευάζει. Γεωργικὰ ἐργαλεῖα. Τρόπος ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας του ὑπὸ τοῦ γεωργοῦ. Εἷς τινὰς τόπους ὁ σιδηρουργὸς πληρώνεται τὴν ἐργασίαν του εἰς εἶδος (σιτάρι, κριθάρι κ.ἄ.).

ζ) Ἄλλα ἐπαγγέλματα: ράπτου, ὑποδηματοποιοῦ, σαγματοποιοῦ, βυρσοδέψου, καλαθοπλέκτου κλπ. Περιγραφή τούτων. Σχετικαὶ παροιμίαι καὶ εὐτράπελοι διηγήσεις.

III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

ΕΘΙΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ, ΤΟΝ ΓΑΜΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΗΝ *

Α'. Γέννησις.

α) Παιδοποιΐα.

1. Ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ περὶ τῆς τεκνοποιΐας. Σχετικαὶ εὐχαὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τέκνου. Κοινωνικὴ θέσις τῆς ἀτέκνου.

2. Εἰς ποῖα μέσα καταφεύγει ἡ στεῖρα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκτήσεως τέκνου (μαγικὰ μέσα, φαρμακευτικὰ παρασκευάσματα ἐκ βοτανῶν κ.ἄ.) καὶ ἀντιθέτως διὰ τὴν πρόληψιν τῆς ἐγκυμοσύνης: διάφοροι βοτάναι, ὡς τὸ ἀτεκνόχορτο.

Μέσα διὰ τὴν γέννησιν ἀρσενικοῦ παιδιοῦ: ἀρσενικοβότανο, μαγικοὶ τρόποι κλπ.

β) Ἐγκυμοσύνη.

1. Ὄνομα τῆς ἐγκύου (ἀγγαστρωμένη κ.ἄ.). Συμπτώματα τῆς ἐγκυμοσύνης: ἀδιαθεσία. Κίνδυνος ἀποβολῆς προφυλακτικὰ μέσα. Ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἀποβολούσης ἐγκύου. Τρόποι φθορᾶς (ἐκτρέψεως) τοῦ ἐμβρύου.

2. Προγνωστικὰ μέσα διὰ τὸ γένος τοῦ ἐμβρύου (ἄρρεν, θῆλυ).

3. Δεισιδαίμονες δοξασῖαι καὶ συνήθειαι τῶν ἐγκύων: ἀργία κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγ. Συμεῶν ἀπαγόρευσις τῆς ἐγκύου νὰ μεταβῇ εἰς κηδεῖαν ἢ νὰ φάγη ὠρισμένα εἶδη τροφῶν κ.ἄ.

4. Εὐχαὶ πρὸς τὴν ἔγκυον.

γ) Τοκετὸς καὶ αἱ μετ' αὐτὸν ἐνέργειαι.

1. Ὠδίνες τοῦ τοκετοῦ (ἢ ἐπιτόκος κοιλιοπονεῖ). Προετοιμασία τῆς ἐπιτόκου ὑπὸ τῆς μαίας (μαμμῆς). Πῶς ἐτοποθετεῖτο αὕτη παλαιότερον διὰ τὸν τοκετόν: ἐπὶ σκαμιοῦ, σέλλας κλπ.

Ἐκυτόκια. Διάφοροι ἐνέργειαι πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ: ξεκούμπωμα τῆς ἐπιτόκου· ἀνάρτησις εἰς αὐτὴν εἰδικοῦ λίθου κλπ.

2. Γέννησις τοῦ βρέφους. Τὸ ὕστερον (λευτέρι, ἀκόλουθο ἢ ἄκλουθο κ.ἄ.).

Ἐὰν γεννηθῇ τὸ παιδί μὲ ὑμένα (προσωπίδα, τσίπα) τί τὸν κάμουν; Σχετικαὶ

* Κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν κεφαλαίων τούτων ὡς καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν λαϊκὴν λατρείαν, μαγειάν, μαντικὴν, ἀστρολογίαν καὶ μετεωρολογίαν καὶ τὴν λαϊκὴν ἰατρικὴν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ Ζητήματα ἑλληνικῆς λαογραφίας ὑπὸ Γ. Ἀ. Μέγα, ἐν τῇ Ἐπετηρ. τοῦ Λαογρ. Ἀρχείου, ἔτ. Α' (1939) σ. 99-149, ἔτ. Β' (1940) σ. 118-205, ἔτ. Γ'-Δ' (1941-1942) σ. 77-195, ἔτ. Ε'-ΣΤ' (1943-1944) σ. 86-144, τόμ. 5 (1945-1949) σ. 3-100.

δοξασίαι. Τί λέγουν, όταν τὸ γεννηθὲν ἔχη τρίχας ὀπίσω εἰς τὸ κάτω μέρος (οὐρὰν) τοῦ κορμοῦ (φωνάζουν: *αντρειωμένος ἐγεννήθηκε*).

3. Περιποιήσεις εἰς τὴν λεχῶ μετὰ τὸν τοκετόν. Κατάκλισις αὐτῆς, κάπνισμα μὲ τὸν ἀχνὸν μυρωδικῶν (δενδρολιβάνου, φλισκουνιοῦ, ἐλελισφάκου (φασκομηλιάς)). Εἰδικὴ τροφή εἰς τὴν μητέρα διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ παραγωγή εἰς αὐτὴν γάλακτος πρὸς θηλασμόν τοῦ βρέφους.

4. Τὸ βρέφος. Ἐφαλόκομμα· λούσις καὶ ἀλάτισμα αὐτοῦ.

Πῶς γίνεται τὸ λούσιμον τοῦ νεογνοῦ. Τί ρίπτουν εἰς τὸ νερό. Σπαργάνωσις. Διάφοροι δεισιδαίμονες ἐνέργειαι ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ὑγίαν τοῦ νεογεννήτου. Πῶς γίνεται ἡ παράδοσις τοῦ βρέφους εἰς τὴν μητέρα. Εὐχαί. Πρόσκλησις τοῦ ἱερέως. Ὄνομα τοῦ νεογνοῦ προτοῦ βαπτισθῆ: *δράκος*.

Ἐθιμικαὶ πράξεις, ἐὰν τὸ γεννηθὲν εἶναι ἄρρεν ἢ θῆλυ.

Μαντεῖαι σχετικαὶ πρὸς τὸ μέλλον, τὴν τύχην, τοῦ παιδιοῦ ἐκ τῆς φάσεως τῆς σελήνης καθ' ἣν τοῦτο ἐγεννήθη (*γέμωσι, λίγωσι*), τοῦ μηνὸς καὶ τῆς ἡμέρας.

5. Δῶρα καὶ εὐχαί πρὸς τὴν λεχῶ. Παράθεσις τραπέζης ἢ προσφορὰ τρογυλίων (*γεννητούρια*). Πῶς τελοῦνται τὰ γεννητούρια. Ἄλλα ἔθιμα.

δ) Ἡ λεχῶ.

1. Προφυλάξεις τῆς λεχοῦς μέχρι τῆς συμπληρώσεως σαράντα ἡμερῶν (ἕως ὅτου σαραντίση) ἀπὸ τὴν βασκανίαν καὶ διάφορα δαιμονικὰ ὄντα (*Νεράδες, Γελ-λού, Καλὲς κυράδες, κακὰ ἀερικὰ κ.ἄ.*). Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦνται ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ἢ τὴν κλίνην τῆς ἢ ὀπισθεν τῆς θύρας τεμάχιον ψωμοῦ, σκόρδον, ἄλας, εἰκόνημα Ἁγίου, μαυρομάνικο μαχαίρι, σάρωθρον κ.ἄ. Δὲν ἀφήνεται ἡ λεχῶ μόνη εἰς τὴν οἰκίαν· τὴν νύκτα δὲν ἀνοίγεται ἡ θύρα· προφυλάξεις ἀπὸ τὴν βασκανίαν (τὸ κακὸ μάτι).

2. Ἄλλαι δεισιδαιμονίαι διὰ τὴν λεχῶ προτοῦ σαραντίση. Ποίας προφυλάξεις λαμβάνει αὕτη, ὅταν πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας· π.χ. κρατεῖ σίδερο. Συνάντησις ὑπὸ τῆς λεχοῦς νεονύμφου ἢ κηδείας. Θάνατος τῆς ἀσαραντίστης. Σχετικαὶ δοξασίαι.

3. Ἐγερσις τῆς λεχοῦς. Πότε σηκώνει ἡ μαῖα τὴν λεχῶ ἐκ τῆς κλίνης καὶ σχετικὰ ἔθιμα· π.χ. πατεῖ ἡ λεχῶ εἰς σίδερο· σταυρώνει τὸ σπίτι εἰς τὰς γωνίας του καὶ τὴν θύραν.

4. Τὸ γάλα τῆς λεχοῦς. Ποῖαι αἱ τροφαὶ αὐτῆς τὰς πρώτας μετὰ τὸν τοκετόν ἡμέρας καὶ κατόπιν. Συνήθειαι σχετικαὶ πρὸς τὸ γάλα τῆς· τροφαὶ εἰδικαί, βοτάναι γαλακταγωγοί, καταπλάσματα, περιόπια (ἐξάρτησις γαλατόπετρας), ἀγιάσματα· π.χ. Παναγίας τῆς Γαλατιανῆς κλπ.

*Επίσχεσις (σταμάτημα) τοῦ γάλακτος ἔνεκα βασκανίας. Συνήθειαι σχετικαὶ μετὰ τὴν διατήρησιν τοῦ γάλακτος τῆς λεχοῦς.

5. Σαράντισμα. Προετοιμασία τῆς λεχοῦς διὰ τὴν μετάβασίν της εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τὸ βρέφος, ἵνα λάβῃ παρὰ τοῦ ἱερέως τὴν εὐχὴν τοῦ καθαρμοῦ αὐτῆς. Σχετικὰ ἔθιμα κατὰ τὴν μετάβασιν καὶ ἐπιστροφὴν της εἰς τὴν οἰκίαν.

ε) Τὸ βρέφος.

1. Ὁ θηλασμός. Ποία θηλάζει πρώτη τὸ βρέφος· σχετικαὶ συνήθειαι. Πότε δίδονται εἰς αὐτὸ καὶ ἄλλαι τροφαί. Διάρκεια τοῦ θηλασμοῦ· ἀπόκομμα τοῦ θηλαζομένου παιδιοῦ.

2. Ποῦ κοιμίζεται τὸ νεογνὸν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας. Ἔθιμα κατὰ τὴν σπαργάνωσιν καὶ τὴν τοποθέτησίν του εἰς τὴν κούνιαν· νανουρίσματα, προσευχαί, σταύρωμα, ἔξορκισμός τοῦ κακοῦ κλπ. Ὁ ὕπνος τοῦ μωροῦ. Γέλιο ἢ κλάψιμο κατὰ τὸν ὕπνον. Σχετικαὶ δοξασίαι.

3. Μοῖραμα τοῦ παιδιοῦ. Ἔθιμα κατὰ τὴν ἐβδόμην ἢ τὴν ὄγδον ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ. Μεταφορὰ τοῦ βρέφους εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς αὐτὸ σχετικῆς εὐχῆς. Συγκέντρωσις τῶν συγγενῶν μετὰ δῶρα (γλυκύσματα κ.ἄ.) τὸ ἑσπέρας τῆς ἐβδόμης ἡμέρας. Εὐχαὶ πρὸς τὸ παιδί. Διασκέδασις. Πίσις ὅτι ἔρχονται οἱ Μοῖρες διὰ νὰ γράψουν τὴν μοῖραν του· (πολλαχοῦ τὴν νύκτα τῆς 7ης πρὸς τὴν 8ην ἡμέραν). Πρόσκλησις τῶν Μοιρῶν καὶ προσέλκυσις αὐτῶν εἰς εὐμένειαν ὑπὲρ τοῦ νεογενήτου διὰ ἐτοιμασίας τραπέζης μετὰ γλυκὰ ἢ καὶ φαγητά.

4. Διάφοροι κίνδυνοι τοῦ μωροῦ ἐκ βασκανίας καὶ δαιμονικῶν ὄντων (Γελ-λου, κακὰ πράματα, ἀερικά, Νεράιδες). Προφυλακτικὰ μέσα μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας. Προφυλάξεις αὐτοῦ ἀπὸ τὴν βασκανίαν. Θεραπεία τοῦ βασκαμένου παιδιοῦ.

*Ἀρπαγὴ τοῦ νεογνοῦ ὑπὸ δαιμονικῶν ὄντων. Σχετικὰ προφυλακτικὰ μέσα. Ἐνέργειαι πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ ἀρπαγέντου· π.χ. κατάθεσις τοῦ ἀσθενοῦς βρέφους εἰς σταυροδρόμῳ· ἐγκατάλειψις ἐκεῖ τῶν ρούχων του· δίοδος (πέρασμα) τοῦ παιδιοῦ ἀπὸ ὀπὴν λίθου (τρυποπέρασμα) κλπ. Καταφυγὴ εἰς Ἁγίους· τάξιμον.

5. Ἀσθένειαι τῶν νηπίων (ὀνόματα τῶν ἀσθενειῶν) καὶ τρόπος θεραπείας.

6. Ἡ πρώτη ὀδοντοφυΐα. Σχετικαὶ δοξασίαι καὶ ἔθιμα. Δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ συνήθειαι κατὰ τὸ κόψιμον τῶν νυχιῶν καὶ τῶν μαλλιῶν τοῦ παιδιοῦ.

ς) Βάπτισις.

1. Ὄνομα τοῦ ἀβαπτίστου· δράκος, δρακούλα κ.ἄ.

2. Ἀνάδοχος· σύντεκνος, κουμπάρος, νονός κ.ἄ.

Τί πιστεύεται περὶ τοῦ ἀναδόχου καὶ τοῦ ἔργου του, δηλ. τῆς βαπτίσεως. Πῶς ὀρίζεται οὗτος. Πότε γίνεται ἡ βάπτισις· ὑπάρχει ὠρισμένη προθεσμία χρόνου;

3. Τέλεισις τῆς βαπτίσεως (βαπτιστικά· ἡμέρα βαπτίσεως, παραλαβὴ τοῦ παιδιοῦ ἐκ τῆς οἰκίας καὶ μεταφορὰ του εἰς τὴν ἐκκλησίαν). Ὀνοματοθεσία (ποῖος ὀρίζει τὸ ὄνομα).

Προγνώσεις περὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ παιδιοῦ ἐκ τῶν σχηματισμῶν τοῦ ἐλαίου μέσα εἰς τὴν κολυμβήθραν.

Ἐπιστροφή ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν οἰκίαν, παράδοσις τοῦ νεοβαπτίστου εἰς τὴν μητέρα καὶ εὐχὴ πρὸς αὐτήν. Ἐστίασις καὶ διασκέδασις. Εἶδη φαγητῶν. Διανομὴ μαρτυριάτικων. Δῶρον τοῦ ἀναδόχου εἰς τὴν μητέρα τοῦ νεοφωτίστου κλπ.

4. Σχέσις τοῦ ἀναδεκτοῦ πρὸς τὰ τέκνα τοῦ ἀναδόχου του ἢ ἄλλους ἀναδεκτοὺς αὐτοῦ. Ὑποχρεώσεις τοῦ ἀναδόχου πρὸς τὸν ἀναδεκτὸν (μετάληψις, δῶρα κλπ.).

5. Πῶς γίνεται τὸ βάπτισμα ἐτοιμοθανάτου βρέφους, τὸ ὅποῖον δὲν ἔχει ἀκόμη βαπτισθῆ· ἀεροβάπτισμα. Τί πιστεύεται περὶ τῶν ἀποθανόντων ἀβαπτίστων.

ζ) Τὸ παιδί μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἔτους.

1. Παιγνίδια καὶ χοροὶ εἰς τὸ παιδί ὑπὸ τῆς μητρὸς· ἀπαγγελλόμενα ἢ ἀδόμενα ἄσματα (ταχταρίσματα).

2. Παιδικαὶ προσευχαὶ καὶ τραγούδια.

3. Τὸ πρῶτον περπάτημα τοῦ παιδιοῦ. Τί πιστεύεται περὶ τοῦ παιδιοῦ ποὺ καθυστερεῖ νὰ βαδίση.

4. Σχολικὴ ζωὴ.

Σχολικὰ εἶδη κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους. Διδάσκαλοι, ἀμοιβὴ αὐτῶν καὶ δῶρα· σχολεῖα, διδασκαλία, τιμωρία εἰς τοὺς μαθητάς, σχολικὰ ἔθιμα.

η) Παιδιαί.

1. Παιγνίδια τὰ ὅποια παίζουν οἱ γονεῖς (ιδίᾳ αἱ μητέρες) ἢ ἄλλοι μὲ πολὺ μικρὰ παιδιὰ, ἡλικίας 1-2 ἐτῶν· συνοδεύονται ταῦτα καὶ ὑπὸ ἄσματων;

2. Παιγνίδια τῶν παιδιῶν (ἀρρένων καὶ θηλέων) ἀπὸ ἡλικίας 2-6 ἐτῶν (τῆς προσχολικῆς ἡλικίας) καὶ τῆς κατόπιν σχολικῆς ἡλικίας μέχρι τῆς ἐφηβικῆς.

3. Παιγνίδια τὰ ὅποια ἐκτελεῖ μόνον του τὸ παιδί (ἀτομικά)· π.χ. ὁ ἀετός, ἡ σβούρα.

4. Ὅμαδικὰ παιγνίδια τὰ ὅποια ἐκτελοῦνται ὑπὸ δύο ἢ περισσοτέρων παιδιῶν ἢ ὑπὸ ὁμάδων παιδιῶν.

Παιδιαί κοινοπραξίας: κτίσιμο σπιτιοῦ· οἱ στρατιῶτες· τσίμπι-τσίμπι τὸν ἀθὸ (ρυθμικὸν παιγνίδι πρὸς κλήρωσιν ἑνὸς ἐκ τῶν παικτῶν), οἱ κοῦκλες κ.ἄ.

Παιδιαὶ ἀνταγωνιστικαὶ (ἀνταγωνισμοὶ μεμονωμένων παικτῶν ἢ ομάδων παικτῶν)· π.χ. οἱ βῶλοι, τὸ τρέξιμον, ἡ πάλη, οἱ ἀμάδες, τὸ πήδημα, ἡ ριψὶς λίθων, ἡ κολοκυθιά, τὸ κρυφτό, τὸ κυνηγητό, ὁ πετροπόλεμος, ὁ πόλεμος, πετάει-πετάει κλπ.

5. Παιγνίδια τῶν ἠλικιωμένων: τὸ μπουκάλι, ἡ κολοκυθιά, τὸ δακτυλίδι (κυκλικὸν παιγνίδι), οἱ σοῦσες (αἰώρα) κ.ἄ.

6. Παιγνίδια καὶ ἀγῶνες εἰς ὠρισμένας περιστάσεις: κατὰ τὰς Ἀπόκρεως, τὸ Πάσχα, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὸν γάμον κλπ.

Β'. Γάμοις.

α) Γενικά.

1. Θέσις τοῦ νέου καὶ τῆς κόρης εἰς τὴν κοινωνίαν πρὸ τοῦ γάμου. Σχέσεις τῶν δύο φύλων.

2. Ποῖος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῆς συζύγου ἢ τοῦ συζύγου. Φροντίς τοῦ πατρὸς διὰ τὸν γάμον τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ. Ποία ἡ ἡλικία τοῦ νέου καὶ τῆς νέας διὰ τὸν γάμον.

β) Προξενεὶα καὶ μνηστεία.

1. Ποῖον πρόσωπον ἀποστέλλεται ὡς προξενητής. Πῶς γίνεται ἡ προξενεὶα. (Πῶς μεταβαίνει τις εἰς τὴν προξενεὶαν, ποίας συνεννοήσεις κάμνει, πῶς γίνεται ἡ συμφωνία (τὰ τελειώματα)). Ἄμοιβὴ τοῦ προξενητοῦ.

2. Μνηστεία: ὄνομα: ἀρραβίων, χάρτωμα, λογόστημα κ.ἄ.

Ἡλικία διὰ τὴν μνηστείαν. Ποῦ γίνεται ὁ ἀρραβίων καὶ ποία ἡ τελετὴ αὐτοῦ: Μετάβασις τοῦ νέου εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύφης. Δῶρα, συνοδοί, εἴσοδος εἰς τὴν οἰκίαν, εὐχαί, ἀλλαγὴ δακτυλίων, φίλημα τῆς μνηστῆς, σύνταξις προικοσυμφώνου (εἶδη τῆς προικός). Διασκέδασις μετὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἀρραβίωνος.

3. Διάρκεια τοῦ ἀρραβίωνος καὶ σχέσεις κατ' αὐτὸν τῶν μνηστευμένων. Ἐπισκέψεις καὶ συνοδεία τῆς μνηστῆς ἔξω τῆς οἰκίας τῆς. Ποία προετοιμασία γίνεται διὰ τὸν γάμον.

γ) Ἔθιμα πρὸ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου.

1. Ὄνομα τοῦ γάμου: γάμος, βλόγα, στεφάνωσι, χαρὰ κ.ἄ.

2. Προπαρασκευὴ. Καθορισμὸς τῆς ἡμέρας τελέσεως αὐτοῦ. Ποίαν ἐποχὴν γίνονται συνήθως οἱ γάμοι. Πῶς γίνονται αἱ προσκλήσεις. (Ποῖοι προσκαλοῦν καὶ πῶς); Ποῖα δῶρα (κανίσκια) φέρουν οἱ προσκεκλημένοι.

3. Ποῖος ὀρίζεται ὡς παράνυμφος (κουμπάρος): πολλαχοῦ ὁ ἀνάδοχος. Ποῖα πρόσωπα χρησιμεύουν ὡς παρὰγάμπροι (μπράτιμοι) καὶ παράνυμφοι (κουμέρες).

4. Ποῦ ὑπάρχει τὸ ἔθιμον τοῦ φλαμπούρου ἢ μπαϊρακιοῦ εἰς τὸν γάμον. Πῶς καὶ πότε κατασκευάζεται· στολισμὸς αὐτοῦ. Ποία ἢ χρῆσις του κατὰ τὸν γάμον.

5. Παρασκευὴ τῶν ψωμιῶν τοῦ γάμου.

Ἐτοιμασία τοῦ σιταριοῦ διὰ τὰ ψωμιά τοῦ γάμου· ἄλεσμα εἰς τὸν μύλον· κοσκίνισμα καὶ ζύμμαμα τοῦ ἀλεύρου. Πλάσιμον τῶν ψωμιῶν (σχήματα αὐτῶν) καὶ ἔψησις εἰς τὸν φουῆρον. Σχετικὰ τραγούδια.

Δεισιδαίμονες δοξασαίαι καὶ συνήθειαι κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ξύλων καὶ κλάδων διὰ τὸν φουῆρον, κατὰ τὸ ζύμμαμα τοῦ προζυμιοῦ, τὸ κοσκίνισμα τοῦ ἀλεύρου, τὴν μεταφορὰν τοῦ νεροῦ: *ἀμίλητο νερό*. Ποῖα πρόσωπα μετέχουν εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην· π.χ. γυναῖκες πρωτοστέφανες, κόραι ἀμφιθαλεῖς, δηλ. ποὺ ζοῦν οἱ γονεῖς των (*μαννοκυρουδάτες*) κ. ἄ.

6. Πῶς γίνεται ἡ μεταφορὰ τῆς προικὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Σχετικὰ ἔθιμα καὶ τραγούδια κατὰ τὴν πομπὴν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Στρῶσις τοῦ κρεββατιοῦ. Πότε καὶ πῶς γίνεται τὸ ράψιμον τοῦ στρώματος καὶ τὸ στρώσιμον τοῦ κρεββατιοῦ. Ποῖαι τὰ στρώνουν. Ἔθιμα κατὰ τὸ στρώσιμον: χρήματα ἐπὶ τοῦ κρεββατιοῦ, κύλισμα ἀγοριοῦ, κουφέτα κλπ. Ἄλλαι συνήθειαι, χοροὶ καὶ τραγούδια.

Ποῦ στολιζέται παστός. Πῶς γίνεται ὁ στολισμὸς καὶ ποῖα τραγούδια ἄδονται.

7. Ἀποστολὴ δώρων ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν νύμφην. Ποῖα δῶρα στέλλονται καὶ πῶς γίνεται ἡ μεταφορὰ των.

8. Τελευταῖαι ἐτοιμασαίαι. Παρασκευὴ γλυκυσμάτων καὶ σφαγὴ ζώων διὰ τὸ κρέας τοῦ γάμου. Σχετικὰ ἔθιμα κατ' αὐτήν.

9. Λουτρὸν τῆς νύμφης καὶ τοῦ γαμπροῦ. Κτένισμα τῆς νύμφης. Ποίαν ἡμέραν καὶ πῶς γίνεται τὸ λουτρὸν τῶν μελλονύμφων. Συνοδεία μὲ ὄργανα καὶ τραγούδια. Ἄλλα ἔθιμα.

10. Τὸ Σάββατον τὸ ἐσπέρας εἰς τὸ σπῖτι τῆς νύμφης. Κίνιασμα τῆς νύμφης, ἥτοι βάψιμον αὐτῆς μὲ κινά. Ἐστίασις τῶν προσκεκλημένων καὶ χορός. Ποῖα τραγούδια ἄδονται εἰδικῶς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην.

δ) Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου (στεφάνωσις).

1. Ποίαν ἡμέραν γίνεται ἡ στέψις.

2. Ἐτοιμασία τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης. Μετάληψις αὐτῶν.

α) Ξύρισμα καὶ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ. Σχετικαὶ συνήθειαι καὶ τραγούδια. Ποῖον τὸ ἔνδυμα τοῦ γαμπροῦ (*γαμπριάτικο*). Προφυλάξεις αὐτοῦ ἀπὸ μαγικὰς ἐνεργείας· π.χ. ἀπὸ δέσιμο (*ἀμπόδεμα*) καὶ ἄλλας (δίχτυ εἰς τὴν μέση του, ἄπλυτο ροῦχο, κλειδαριὰ ἐπάνω του κλπ.)

β) Τὸ νυφικὸ φόρεμα καὶ τὸ ράψιμόν του· ὁ νυφικὸς πέπλος. Ποῖα πρόσωπα

στολίζουν τὴν νύμφην: κόραι ἀμφιθαλεῖς (δηλ. πὺν ζοῦν οἱ γονεῖς τῶν) ἢ εἰδικὴ γυναικίᾳ τραγούδια πρὸς ἔπαινον τῆς νύμφης. Προφυλακτικὰ μέσα ἀπὸ μάγια.

3. Προετοιμασία διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Παραλαβὴ τοῦ παρὰ νύμφου (*κουμπάρου, συντέκνου, νουνου*). Ποῖος τὸν παραλαμβάνει καὶ τὸν φέρει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμπροῦ. Ἐκκίνησης τῆς συνοδείας τοῦ γαμπροῦ πρὸς παραλαβὴν τῆς νύμφης. Ἀπὸ ποῦ γίνεται ἡ ἐκκίνησης καὶ πῶς καταρτίζεται ἡ γαμήλιος πομπή. Ἀποχαιρετισμὸς τοῦ γαμπροῦ πρὸς τοὺς γονεῖς του καὶ τραγούδια καθ' ὁδόν. Ὅταν ἡ πομπὴ φθάσῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύμφης συνήθειαι προτοῦ εἰσέλθῃ ὁ γαμπρὸς εἰς τὴν οἰκίαν καὶ κατὰ τὴν εἴσοδόν του. Μηλοβολία. Δῶρα εἰς τὸν γαμπρὸν (*μπατίκια*).

4. Παραλαβὴ τῆς νύμφης.

α) Ἔθιμα καὶ ἄσματα κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν γονέων της εἰς τὸν γαμβρὸν.

β) Ἀποχαιρετισμὸς ὑπὸ τῆς νύμφης τῶν γονέων της καὶ ἔθιμα κατ' αὐτόν: ζώσιμον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ πατρός, μετάνοιες τῆς νύμφης πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ χειροφίλημα. Ἔθιμα κατὰ τὴν ἔξοδόν της ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας πρὸς μετάβασιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

γ) Συνήθειαι κατὰ τὴν παραλαβὴν τῆς νύμφης ἐξ ἄλλου χωρίου. Ποῖοι μεταβαίνουν πρὸς παραλαβὴν της. Ὑποδοχὴ τοῦ γαμπροῦ ἔξω τοῦ χωρίου: ὑποχρέωσις νὰ πεζεύσῃ ἐκ τοῦ ἵππου. Πῶς γίνεται ἡ παραλαβὴ τῆς νύμφης καὶ μὲ ποίαν συνοδείαν. Συνήθειαι καὶ ἄσματα κατὰ τὴν διαδρομὴν καὶ κατὰ τὴν ἀφιξίν εἰς τὸ χωρίον τοῦ γαμπροῦ.

5. Ἐκκίνησης τῆς πομπῆς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν.

Πῶς γίνεται ἡ μετάβασις τῶν μελλονύμφων εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ νύμφη μεταβαίνει πεζῇ, ἔφιππος ἢ ἐφ' ἀμάξης;

Ποῖος προηγεῖται τῆς νύμφης. Ἄσματα καθ' ὁδόν. Φλάμπουρο (σημαία). Δεισιδαιμονίαι. Ἔθιμα πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας: δίδεται εἰς τὴν νεόνυμφον νὰ κρατήσῃ ἄρρεν βρέφος.

6. Ἡ ἱεροτελεστία τοῦ γάμου (στεφάνωμα).

Ἀπὸ τί κατεσκευάζοντο παλαιότερον τὰ στέφανα· π.χ. ἀπὸ κλῆμα.

Τὸ στεφάνωμα. Αἱ λαμπάδες τοῦ γάμου· ποῖοι τὰς κρατοῦν. Τὸ κοινὸν ποτήριον τοῦ οἴνου. Ποῖοι ἄλλοι πίνουν πλὴν τῶν νεονύμφων. Τὸ ποτήριον τοῦτο τὸ θραύει ὁ ἱερεὺς; Μὲ τί ραίνουν τοὺς νεονύμφους κατὰ τὸν χορὸν τοῦ Ἡσαΐα (καταχύσματα).

Μαγικαὶ ἐνεργεῖαι κατὰ τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύμφης τὴν ὥραν τοῦ στεφανώματος: δεσίματα, καρφώματα. Μέσα πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς βλαπτικῆς ἐνεργείας τούτων.

Ποιοι φιλοῦν τὰ στέφανα· φιλοῦν καὶ οἱ ἔχοντες πένθος; Δῶρα (χαρίσματα) εἰς τοὺς νεονύμφους κατὰ τὸ φίλημα τῶν στεφάνων. Χρησιμοποίησις διὰ μαντικὸς σκοποὺς τῶν κουφέτων τοῦ γάμου: ὄνειρομαντεία.

7. Ἐπιστροφή ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐθιμα κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν νεονύμφων ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Σχηματισμὸς τῆς γαμηλίου πομπῆς. Συνοδεία τῶν νεονύμφων. Πυροβολισμοί, τραγούδια κλπ.

8. Πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ γαμβροῦ.

Ἡ πενθερά ὑποδέχεται τὴν νύμφην καὶ τῆς προσφέρει γλυκό, μέλι μὲ καρῦδι κλπ. Τί φορεῖ τότε εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἢ πενθερά. Ἄλλα ἔθιμα. Ὑποσχέσεις (τάξιμο: ἀγγελάδος, προβάτου, σκεύους, ἀκινήτου) τῆς πενθερᾶς ἢ τοῦ πενθεροῦ πρὸς τὴν νύμφην, ὅταν ἔρχεται ἐξ ἄλλου χωρίου διὰ νὰ πεξεύσῃ ἐκ τοῦ ἀλόγου καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σπίτι. Πῶς λέγεται τὸ δῶρον τοῦτο: *μπατίκι*.

Πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν νεονύμφων: θυσία πειτεινοῦ ἢ ὄρνιθος πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας· σταύρωμα ὑπὸ τῆς νύμφης τῆς θύρας μὲ μέλι ἢ βούτυρον. Θραῦσις ροδιοῦ εἰς τὸ ἀνώφλιον ἢ ρῖψις αὐτοῦ ἢ σίτου ἐντὸς τῆς οἰκίας.

9. Εἴσοδος τῶν νεονύμφων εἰς τὴν οἰκίαν.

α) Πῶς γίνεται ἡ εἴσοδος. Ἡ νύμφη εἰσερχομένη πατεῖ ἐπὶ σιδήρου (εἰς ὕνι, χάλκινον σκεῦος) ἢ κρατεῖ λάγηνον ὕδατος. Οἱ νεόνυμφοι περιβάλλονται ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ γαμβροῦ μὲ ζώνην καὶ σύρονται ἐντὸς τῆς οἰκίας. Ποῖος ὁ λόγος τοῦ ἐθίμου κλπ.

β) Μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ζεύγους προσκύνησις ὑπὸ τῆς νύμφης εἰς τὸ εἰκονοστάσι ἢ εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ σπιτιοῦ. Ἄλλα ἔθιμα ἐντὸς τῆς οἰκίας· π.χ. τίθεται εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς νύμφης ἄρρεν παιδίον τοῦ ὁποίου ζοῦν οἱ γονεῖς.

γ) Παστὸς ἢ *νυφοστολί*. Ἄλλα ὀνόματα: (*νυφειό, ἀγκωνή*) κλπ.

Εἰς τὸν παστὸν ἴσταται μόνον ἡ νύμφη ἢ καὶ ὁ γαμπρός. Ποῖα ἄλλα πρόσωπα εὐρίσκονται πλησίον αὐτοῦ. Τραγούδια ἐπαινετικά εἰς τοὺς νεονύμφους. Διανομὴ κουφέτων ἢ ἄλλων εἰδῶν· κεράσματα. Τρώγουν τι οἱ νεόνυμφοι, ἐνῶ ἴστανται εἰς τὸν παστὸν;

10. Διασκέδασις τοῦ γάμου.

α) Τὸ γαμήλιον συμπόσιον. Εἶδη φαγητῶν. Κάθηνται εἰς τὸ τραπέζι χωριστὰ οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες; Παρακάθηνται καὶ οἱ νεόνυμφοι; Ποῖα ἢ θέσις τοῦ κουμπάρου; Τραγούδια τῆς τάβλας (τοῦ τραπεζιοῦ).

β) Γαμήλιος χορός. Ποῖοι χοροὶ χορεύονται· ποῖος χορεύει πρῶτος τὴν νύμφην καὶ ποῖοι κατόπιν. Τραγούδια κατὰ τὸν χορόν.

11. Ἡ πρώτη νύκτα μετὰ τὴν στέψιν.

Τὴν πρώτην νύκτα κοιμᾶται τὸ ἀνδρόγυνον μαζί ἢ χωριστὰ ἢ νύμφη ἀπὸ τὸν γαμβρόν; Πότε κοιμῶνται μαζί; Πότε ἀποχωροῦν οἱ νεόνυμφοι ἀπὸ τὸν χορόν. Ποῖος τοὺς συνοδεύει εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον.

ε) Τὰ μετὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ γάμου.

1. Ἐγερσις τῶν νεονύμφων τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας. Ποῖα τραγούδια ᾄδονται ἔξω ἀπὸ τὸν νυμφικὸν θάλαμον. Ὑποδοχὴ τῶν τραγουδιστῶν ὑπὸ τοῦ ζεύγους. Δῶρον εἰς τὴν νύμφην ἢ τὸν γαμπρόν ὑπὸ τῶν πεθερικῶν. Δῶρα τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀνδρός της καὶ νύμφης τῶν ποδῶν τῶν συγγενῶν του.

2. Ἐξέτασις τῶν σινδονίων τῆς νυμφικῆς κλίνης ὑπὸ τῆς πενθερᾶς ἢ ἄλλου προσώπου καὶ ἐπίδειξις αὐτῶν πρὸς πιστοποίησιν τῆς παρθενίας τῆς νύμφης. Πυροβολισμοὶ τοῦ ὑποκαμίσου αὐτῆς καὶ γνωστοποίησις τοῦ γεγονότος τῆς παρθενίας της. Παράθεσις τραπέζης. Διασκέδασις. Τί συμβαίνει, ἐὰν ἡ νύμφη δὲν εὑρεθῇ παρθένος.

3. Ἐπίσκεψις τῶν νεονύμφων ἐν συνοδείᾳ εἰς τὴν βρύσιν. Προσφοραὶ εἰς τὴν κρήνην: ἄλειψις αὐτῆς μὲ βούτυρον· ρῖψις τεμαχίου ἄρτου εἰς τὸ νερὸ κ.ἄ. Ἄντλησις ὕδατος· ραντισμὸς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς οἰκίας διὰ τοῦ ὕδατος.

Πότε ἐλευθεροκοινωνεῖ ὁ γαμπρός· ἐπὶ πόσας ἡμέρας δὲν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ σπίτι. Σχετικαὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι.

4. Τὰ πιστόφια.

Ἐπιστροφή τῆς νύμφης μὲ τὸν γαμβρόν εἰς τὴν πατρικὴν τῆς οἰκίαν. Πότε γίνεται καὶ ποῖοι οἱ συνοδοὶ των. Σχετικὰ ἔθιμα.

5. Ἀντίγαμος (Ἀντίγαρα).

Συγκέντρωσις εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρόγυνου συγγενῶν καὶ φίλων τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὸν γάμον. Παράθεσις τραπέζης καὶ διασκέδασις. Ἄλλα ἔθιμα κατὰ τὸν ἀντίγαμον.

6. Ἐκκλησιασμὸς τοῦ ζεύγους τῶν νεονύμφων τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν Κυριακὴν μετὰ τὸν γάμον. Ἐπισκέψεις τοῦ ἀνδρόγυνου εἰς τὰς συγγενικὰς καὶ φιλικὰς οἰκίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον κληθῆ εἰς τὸν γάμον.

7. Τὸ ἀνδρόγυνον κατὰ τὸ πρῶτον τεσσαρακονθήμερον καὶ ἔτος μετὰ τὸν γάμον. Διάφοροι δεισιδαίμονια καὶ συνήθειαι. Ἀπαγορεύσεις εἰς τὴν νύμφην καὶ τὸν γαμβρόν κατὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον ἀπὸ τοῦ γάμου: π.χ. τὸ σκοούπισμα, ἡ ἔξοδος κατὰ τὴν Τρίτην, ἢ συνάντησις ἄλλου γάμου ἢ κηδείας ὑπὸ τῆς νύμφης. Μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς οἱ νεόνυμφοι δὲν μεταβαίνουν εἰς γάμον. Ἡ νεόνυμφος ἀποφεύγει νὰ συναντήσῃ ἄλλην νεόνυμφον ἢ λεχώ. Διατήρησις τῆς νυμφικῆς πλεξίδος μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς. Ἄλλα ἔθιμα τῶν νεονύμφων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος.

8. Ἀντιλήψεις καὶ συνήθειαι διὰ τοὺς ἐρχομένους εἰς δεύτερον γάμον (χῆροι, χῆραι, διεζευγμένοι).

Γ'. Τ ε λ ε υ τ ῆ .

α) Γενικά.

Δοξασίαι τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ θανάτου: φόβος τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸν θάνατον. Πότε πιστεύεται ὅτι ἐπέρχεται· π.χ. ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τοῦ Θεοῦ· ὅταν κατὰ τὸ καντήλι τοῦ δεῖνα κλπ.

β) Προμηνύματα τοῦ θανάτου.

Πρόγνωσης τοῦ θανάτου ἐξ ὀπτασιῶν καὶ ὁραμάτων ἢ διαφορῶν οἰωνῶν, οἶον ἐκ τοῦ κρωγμοῦ κόρακος, οὐρλιάσματος τοῦ σκύλου, φωνῆς τῆς κουκουβάγιας κ.ἄ.· προσέτι ἐκ διαφορῶν ἐκφράσεων ἢ κινήσεων τοῦ ἀσθενοῦς (π.χ. ἀγγελόσκιασμα).

γ) Τὰ πρὸ τῆς τελευτῆς.

1) Τελευταῖαι θελήσεις τοῦ ἀσθενοῦς· παραγγελίαι περὶ τῆς ταφῆς του· ὑποθήκαι, εἶχαι εἰς τοὺς οἰκείους καὶ ἀποχαιρετισμός.

2) Συγχώρησις καὶ μετλήψις.

Πότε καὶ πῶς δίδεται εἰς τὸν ἐτοιμοθάνατον ἢ ἀγία κοινωνία. Τί γίνεται, ἐὰν δὲν προφθάσῃ ὁ ἱερεὺς νὰ μεταλάβῃ ἀποθνήσκοντα. Δοξασίαι περὶ τοῦ ἀποβιώσαντος ἀκοινωνήτου.

3) Ψυχομάχημα καὶ τελευτή.

Λέξεις καὶ φράσεις σχετικαὶ μὲ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ἀρρώστου: *ψυχομαχεῖ, ἀγγελοκρίνεται, χαροπαλεύει*, εἶναι στὸ ζῦγι, εἶναι στὸ ὕστερό του κ.ἄ. Στροφὴ τοῦ ψυχομαχοῦντος, ὥστε νὰ βλέπῃ οὗτος πρὸς ἀνατολὰς (κατὰ ἡλιοῦ, νεκρικὰ). Τοποθέτησις αὐτοῦ χαμαὶ (κατὰ γῆς).

Διηγήσεις σχετικαὶ πρὸς τὸ ψυχομάχημα. Ὁ μελλοθάνατος βλέπει τὸν Χάρον καὶ ψυχὰς νεκρῶν συγγενῶν του.

Δοξασίαι περὶ τοῦ αἰτίου τῆς παρατάσεως τοῦ ψυχορραγήματος: κατάρα γοινοῦ, ἀφορισμός ἱερέως, ἀδικίαι, κάψιμο ζυγοῦ, ἀναμονὴ οἰκείου, ξενιτεμένου· λείπονται εἰς τὸν ἀσθενῆ βήματα βαδίσεως κ.ἄ.). Τί γίνεται, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐκπνοὴ τοῦ βασανιζομένου· π.χ. ἀνάγνωσις εὐχῆς ὑπὸ ἱερέως, πρόσκλησις ἀτόμων μεθ' ὧν εἶχε διαφορὰς πρὸς συγχώρησιν· ἀνάπτειται κηρίον, λύσις τῶν κόμβων τῶν ἐνδυμάτων του κλπ.

δ) Ἔθιμα μετὰ τὴν τελευτήν.

1) Αἱ πρῶται περὶ τὸν νεκρὸν φροντίδες.

Φράσεις σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐκπνοήν: ἐγλύτωσε, ἔσβησε τὸ καντήλι του, μᾶς ἀφῆκε χρόνους κ.ἄ.

Κραυγαὶ τῶν οἰκείων μετὰ τὴν ἐκπνοὴν καὶ κροῦσις τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας πρὸς ἀγγελίαν τοῦ θανάτου. Ἄνοιγμα τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων. Κέ-
νωσις τῆς στάμνου καὶ πλήρωσις αὐτῆς διὰ νέου ὕδατος κ.ἄ.

Μόλις ξεψυχῆσῃ ὁ ἄρρωστος κλείονται οἱ ὀφθαλμοὶ του, φράσσονται τὸ
στόμα καὶ τὰ ὦτα διὰ βάμβακος, σταυρώνονται αἱ χεῖρες καὶ ἰσιώνονται οἱ πόδες.
Δοξασίαι σχετικαὶ πρὸς τὰς ἐνεργείας ταύτας.

β) Περιστολὴ τοῦ νεκροῦ (λοῦσις, σαβάνωμα, στολισμός).

Λοῦσις τοῦ νεκροῦ· πῶς γίνεται: μὲ νερό, κρασί, λάδι. Πλύνεται ὄλον τὸ
σῶμα; Ἄλειψις αὐτοῦ διὰ μύρων ἢ ἐλαίου.

Περιτύλιξις τοῦ λειψάνου μὲ τὸ σάβανον (ἀνεβόλι). Πῶς καὶ ἀπὸ ποῖον
ὑφασμα κατασκευάζεται τὸ σάβανον. Χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ πρόσωπα ὡς σαβα-
νωταί; Πῶς γίνεται τὸ σαβάνωμα.

Ἐνδυσις τοῦ νεκροῦ καὶ στολισμός. Ποῖα ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα φοροῦν-
ται εἰς αὐτόν, εἰδικῶς εἰς ὑπανδρον νέαν ἢ νέον, εἰς γέροντα καὶ εἰς ἀνύπανδρον
νέαν ἢ νέον. Στέφανοι εἰς τὸν νεκρὸν καὶ ἄνθη.

Δεισιδαίμονες συνήθειαι μετὰ τὸ σαβάνωμα. Τί κάμνουν ὅσα πρόσωπα ἤγγι-
σαν τὸν νεκρὸν, διὰ νὰ μὴν πεθάνῃ ἄλλος ἐκ τῆς οικογενείας. Κάρφωμα τοῦ Χάρου.

Ἀνάγνωσις εὐχῆς ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰς τὸν νεκρὸν.

γ) Πρόθεσις.

1. Ποῦ τοποθετεῖται ὁ νεκρὸς μετὰ τὴν ἐνδυσιν καὶ τὸν στολισμόν του. Εἰς
ποίαν αἴθουσαν· ἐπὶ κρεββάτου ἢ χαμαὶ ἐπὶ τῆς γῆς; πρὸς ποῦ εἶναι ἐστραμμένον τὸ
πρόσωπόν του· τοποθέτησις παρ' αὐτὸν λαμπάδων, καντηλιοῦ, καίοντος θυμιάματος
καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων του νομίσματος (δβολός, περατίκι) ἢ κηρίνου σταυροῦ· ἐπίσης
εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐξεψύχησε ποτηρίου ὕδατος, πινακίου πλήρους σίτου κ.ἄ. Πό-
σον χρόνον παραμένει τὸ ποτήριον τοῦτο εἰς τὴν θέσιν ποῦ ἐξεψύχησεν ὁ νεκρὸς.

2. Διάφοροι δεισιδαίμονες συνήθειαι μέχρι τῆς ταφῆς· π.χ. ἀπαγόρευσις τοῦ
σαρώματος· ὅσον χρόνον εὐρίσκεται ὁ νεκρὸς εἰς τὸ σπίτι δὲν σκουπίζουν.

δ) Θρηνοὶ καὶ μοιρολόγια.

1. Θρηνώδεις, γοεραὶ, κραυγαὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκπνοὴν καὶ εἶτα μετὰ τὴν
ἐνδυσιν τοῦ νεκροῦ· κλήσις τοῦ νεκροῦ διὰ τοῦ ὀνόματός του. Ἐκ τῶν θρηνούν-
των αἱ γυναῖκες διαρρηγνύουν τὰ ἐνδύματά των, τύπτουν τὸ πρόσωπον καὶ τὸ στή-
θος, αἱματώνουν τὰς παρειὰς διὰ τῶν ὀνύχων, σπαράσσουν καὶ ἐκρίζωνουν τὰς τρί-
χας τῆς κεφαλῆς; ποῦ οἱ ἄνδρες ἀνασποῦν τὸ γένειόν των, ρίπτουν κόνιν ἐπὶ τῆς κό-
μης καὶ ἄλλα. Ποῦ ὑπάρχουν αἱ συνήθειαι αὗται ἢ ἄλλαι. Λέξεις καὶ φράσεις σχε-
τικαὶ πρὸς τὸν θρηνον, οἷον ἀνακάλημα, σύθρηνο, ξόδι, συρομαδιέται κλπ.

2) Μοιρολόγια (= ἔμμετρος θρηνοί).

Ποιοι μοιρολογοῦν καὶ πῶς, δηλ. γυναῖκες ἢ ἄνδρες· καθήμενοι ἐπὶ σκάμων ἢ κατὰ γῆς καὶ μὲ ποίαν τάξιν. Ποῖα μοιρολόγια λέγονται (παράθεσις τοῦ κειμένου).
ε) Φύλαξις τοῦ νεκροῦ.

1. Ὄνομα: παραμονὴ ἢ ξενύχτισμα τοῦ πεθαμένου.

2. Πότε καὶ διὰ ποῖον λόγον φυλάσσεται ὁ νεκρὸς τὴν νύκτα. εἶναι σκεπασμένος ἢ ἀκάλυπτος· τί προσέχουν διὰ τὸν νεκρὸν· π.χ. νὰ μὴν τὸν διασκελίση γάτα. Τί προσφέρονται εἰς τοὺς ἀγρυπνοῦντας διὰ τὴν φύλαξιν (παραμονὴν) τοῦ νεκροῦ. Θρηνοῦν τὸν νεκρὸν τὴν νύκτα; Ἡ θύρα εἶναι ἀνοικτὴ; Πίστις περὶ τοῦ ποῦ πηγαίνει ἡ ψυχὴ μέχρι νὰ ταφῇ τὸ σῶμα.

5. Ταφή.

α) Ἡ ἐκφορὰ τοῦ νεκροῦ.

1. Τὸ φέρετρον. Ὄνομα: νεκροκρέββατο, καδελέττο, κασσόνι κ.ἄ. Πῶς κατασκευάζεται τὸ φέρετρον· σχῆμα αὐτοῦ. Ὑπάρχει φέρετρον κοινῆς χρήσεως διατιθέμενον ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας;

2. Κηδεῖα τοῦ νεκροῦ. Ποιοὶ μεταφέρουν τὸν νεκρὸν καὶ πῶς λέγονται οὗτοι. Ἔθιμα κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ λειψάνου ἐκ τῆς οἰκίας· π.χ. θραῦσις τοῦ ποτηρίου ἢ τοῦ πιάτου τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὸ κρασί μὲ τὸ ὁποῖον ἔπλυναν τὸν νεκρὸν κατὰ τὸ σαβάνωμα· χύσις τοῦ νεροῦ τοῦ σταμνιοῦ, εἶτα σάρωσις τῆς αἰθούσης ὅπου ἔκειτο ὁ νεκρὸς. Τὰ σαρώματα τί τὰ κάμνουν; Ἐξήγησις τῶν ἐθίμων τούτων ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὁ νεκρὸς ἐκφέρεται μὲ κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον;

Πῶς σχηματίζεται ἡ νεκρώσιμος πομπή. Ποιοὶ ἀπὸ τοὺς οἰκίους δὲν ἀκολουθοῦν τὴν κηδεῖαν. Οἱ ἀκολουθοῦντες κρατοῦν κηρία· θρηνοὶ· ποῖα μοιρολόγια λέγονται καθ' ὁδόν. Ποίαν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀκολουθεῖ ἡ νεκρώσιμος πομπή. Περιφορὰ διὰ τῶν ὁδῶν. Κατὰ τὴν διέλευσιν πρὸ τῶν οἰκιῶν κλείονται αἱ θύραι καὶ τὰ παράθυρα; χύνεται νερὸ διὰ τὸν νεκρὸν; γίνεται κένωσις τοῦ ὕδατος τῶν ὑδριῶν;

3) Νεκρώσιμος ἀκολουθία. Εἰς ποίαν ἐκκλησίαν ψάλλεται· κηραψία· ἄλλα ἔθιμα.

4) Δεισιδαίμονες δοξασίαι. Τί πιστεύεται, ἂν τις παρνησθῇ κατὰ τὴν κηδεῖαν, ἂν τὸ λείψανον εἶναι γελαστὸ ἢ ἔξη ὁ νεκρὸς τὰ μάτια του ἀνοικτά, ἂν βρέξη κ. ἄ. Ὁ ἱερεὺς κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ ἐπιτρέπεται νὰ στραφῇ καὶ κοιτάξῃ πίσω του;

β) Ἐνταφιασμός.

1. Ἀνοιγμα τοῦ τάφου καὶ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸ δεισιδαίμονες δοξασίαι. Ποιοὶ σκάπτουν τὸν τάφον. Κατασκευὴ αὐτοῦ· τάφοι ἀτομικοί, οἰκογενειακοί καὶ κοινοί.

2. Κατάθεσις τοῦ νεκροῦ εἰς τὸν τάφον. Λύσις τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν. Χά-

ραξίς τοῦ σχήματος τῆς πεντάλαφας ἢ τῶν γραμμάτων ^{ΙΣΧΣ}_{ΝΙΚΑ} ἐπὶ κεράμου καὶ τοποθέτησις αὐτοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ. Ἐπίχυσις ἐλαίου ἐκ κανδηλίου ἐπὶ τοῦ λειψάνου. Ἀντικείμενα συνθαπτόμενα μετὰ τοῦ νεκροῦ· π.χ. ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἦτοι δρέπανον, ἀδράχτι, στάμνος μὲ νερό, πινάκιον μὲ σῖτον, γλυκύσματα κλπ.

3. Πῶς γίνεται ἡ κάλυψις τοῦ τάφου. Τί τοποθετοῦν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον: εἰκόνησιμα, φωτογραφία, ποτήρι μὲ νερό, κανδήλι, σταυρὸς κλπ. Θραῦσις ἢ τοποθέτησις λαγήνου ἐπὶ τοῦ τάφου.

Ἔθιμα σχετικὰ μὲ τοὺς νεκροθάπτας. Δεισιδαιμονία.

4. Εἰς τὸ νεκροταφεῖον μοιράζονται εἰς τοὺς μετασχόντας τῆς κηδείας μικροὶ ἄρτοι ὀλόκληροι ἢ εἰς τεμάχια, παξιμάδια, κουφέτα, κόλλυβα κ. ἄ. διὰ τὸ «συχώριο» τοῦ πεθαμένου. Τὰ προσφερόμενα εἶναι τὰ ἴδια διὰ τοὺς πανδρεμένους καὶ τοὺς ἀνυμφεύτους;

5. Νεκρικά ἔθιμα ἐπὶ θανάτου μέλους τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν ξενιτειάν, σχετικὰ μοιρολόγια.

6. Πῶς θάπτεται ὁ ξένος ὁ μὴ ἔχων οἰκογένειαν ἢ συγγενεῖς.

6. Ἔθιμα μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ.

α) Σάρωσις τῆς οἰκίας. Περισυλλογὴ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ τῶν σκευῶν τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίησε. Καθαρισμὸς τῆς οἰκίας καὶ ἀνανέωσις τοῦ ὕδατος τῆς στάμνου μὲ καινούργιο νερὸ ἀπὸ τὴν βρύσιν. Πλύσις τῶν χειρῶν ἐκείνων ποὺ μετέσχον τῆς κηδείας. Ποῦ πλύνονται οὗτοι ἔξω τῆς οἰκίας; Σχετικαὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι.

β) Περὶ δειπνον (νεκρόδειπνο, πορθιάτικο, μακαρία, παρηγοριά, κοινὸ κλπ.). Ποῖος ἐτοιμάζει τὰ φαγητὰ διὰ τὴν ἐστίασιν ταύτην καὶ ποῖοι παρακάθηνται εἰς αὐτήν. Ποῖα τὰ ἐδέσματα καὶ τὰ ποτά ποῦ παρατίθενται ἐπὶ τραπέζης (ὕψηλης, χαμηλῆς) ἢ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους; Ποῦ πιστεύεται ὅτι μετέχει εἰς τὴν ἐστίασιν ταύτην καὶ ὁ νεκρός.

Τέλεσις παλαιότερον ἀγώνων μετὰ τὴν κηδείαν: π.χ. ἀγὼν δρόμου, ρῖψις λίθου, σκοποβολὴ κ. ἄ.

γ) Τὸ τεσσαρακονθήμερον μετὰ τὴν ταφὴν.

Δοξασίαι περὶ τῆς ψυχῆς. Πῶς αὕτη παρουσιάζεται π.χ. ὡς μυῖγα ἢ ἀέρας. Ποῦ διαμένει ἡ ψυχὴ μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς καὶ ποῦ μεταβαίνει κατόπιν. Παρουσιάσεις τῆς ψυχῆς μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς. Σχετικαὶ διηγήσεις τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ εἰς ἣν θέσιν οὗτος ἐξεψύχησεν ἀνάπτεται λαμπάς, πλησίον δ' αὐτῆς τίθεται πινάκιον μὲ νερὸ καὶ τεμάχιον ἄρτου. Ἀγρουπνία ἐπὶ τρη-

μερον. Δὲν σκουπίζουν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, διότι ἔρχεται ἡ ψυχὴ καὶ ἐνδέχεται νὰ ριφθῇ ἔξω μὲ τὰ σκουπίδια.

Ἐστιάσεις συγγενῶν καὶ φίλων εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀποβιώσαντος. Ποῖοι φέρουν τὰ ἐδέσματα.

Φροντὶς διὰ τὸν ἐν τῷ τάφῳ νεκρόν. Ποτήριον ὕδατος καὶ κανδήλιον ἀκοίμητον ἐπὶ τοῦ τάφου. Χύνουν νερὸ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ μνήματος ἢ θέτουν ἐπ' αὐτοῦ λάγηνον ὕδατος.

Πλύσις τῶν ἐνδυμάτων τοῦ ἀποβιώσαντος. Ποῦ πλύνονται.

Ἐλεημοσύνη ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ εἰς πτωχοῦς.

δ) Μνημόσυνα καὶ ἔθιμα κατὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον ἀπὸ τῆς τελευτῆς.

1. Τὴν τρίτην (τρίμερα)· 2) τὴν ἐνάτην (ἐννιάμερα)· 3) τὴν τεσσαρακοστὴν (τὰ σαράντα).

Ἄνόματα τῶν μνημοσύνων: τρίμερα, τρίτα, ἐννιάμερα ἢ ἐννιαῖτα, σαράντα.

Τί φέρονται καὶ διανέμονται εἰς ἕκαστον μνημόσυνον: κόλλυβα (παρασκευὴ αὐτῶν), ἄρτοι, γλυκύσματα, ὀπῶραι, κρασί κλπ. Διανομὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ κατ' οἶκον. Εὐχαὶ πρὸς συγχώρησιν. Ἐθιμα κατ' αὐτά: θραῦσις τοῦ πιάτου τῶν κολλύβων ἐπὶ τοῦ τάφου, θυμιάματα κλπ.

2. Γίνονται καὶ ἄλλα μνημόσυνα, π.χ. τὴν εἰκοστὴν, ἢ λειτουργίαι ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ μέχρι τῆς τεσσαρακοστῆς; Σαρανταλείτουργα. Πῶς γίνονται καὶ εἰς ποίας περιπτώσεις.

ε) Φροντίδες περὶ τοῦ νεκροῦ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ τεσσαρακονθήμερου.

1. Τέλεισι μνημοσύνων μετὰ παρέλευσιν ἕξ μηνῶν, ἐννέα μηνῶν, ἔτους καὶ δύο ἐτῶν. Ἄνομα: ξαμῆνια, ἐννιαμῆνια, χρόνια, διπλόχρονα ἢ συναπαντήματα. Πῶς τελοῦνται τὰ μνημόσυνα ταῦτα.

2. Ἐπισκέψεις εἰς τὸ νεκροταφεῖον. Περιποιήσις τοῦ τάφου· στολισμὸς δι' ἀνθέων. Εἰς ποίας ἡμέρας τοῦ χρόνου ἀνάπτεται τὸ κανδήλι. Ἄλλαι προσφοραὶ.

3. Ψυχασάββατα. Πόσα εἶναι τὰ ψυχασάββατα. Προσφοραὶ καὶ σχετικὰ ἔθιμα κατ' αὐτά· δεισιδαίμονες δοξασαί, μαντεῖαι τῶν κοριτσιῶν μὲ τὰ κόλλυβα.

4. Ψυχοκέρι. Πῶς κατασκευάζεται καὶ πότε ἀνάπτεται.

5. Ἄνοιγμα τοῦ τάφου (ξέχωμα) καὶ ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων. Πότε καὶ πῶς γίνεται. Δεισιδαίμονες συνήθειαι.

7. Δοξασαί περὶ τοῦ σώματος τοῦ νεκροῦ.

α) Πίστις περὶ τῆς διαλύσεως (ἀποσυνθέσεως) τοῦ σώματος· π.χ. «στὶς τρεῖς

μέρες μαραίνεται καὶ στίς ἔννια χωρίζει καὶ στὸ σαρανταήμερο ἄρμους-ἄρμους χωρίζει». Ὑπάρχει ἢ πίστις ὅτι τὸ σῶμα τὸ τρυπᾷ ἕνα φίδι καὶ τότε ἀρχίζει τοῦτο νὰ λειώνει;

β) Τί πιστεύεται, ὅταν τὸ σῶμα μείνῃ ἀδιάλυτον (*ἀλειωτο*). Ἐνέργειαι διὰ νὰ διαλυθῇ: εὐχαί, λειτουργίαι.

γ) Βρικόλακες. Πότε ὁ νεκρὸς βρικολακιάζει (*σαρκώνεται, καταχανεύει, καταθροπίζει*). ἄλλα ὀνόματα τοῦ βρικόλακα. Ποίαν ὥραν ἐγείρεται ὁ νεκρὸς ἐκ τοῦ τάφου καὶ ποῦ πηγαίνει. Διηγήσεις περὶ Βρικολάκων.

Ἐνέργειαι κατὰ τοῦ Βρικόλακα: ἑκταφή τοῦ σώματος καὶ καῦσις αὐτοῦ. Ἀνάγνωσις εὐχῆς ὑπὸ ἱερέως κ.ἄ. Προφυλακτικὰ μέσα νὰ μὴ γίνῃ βρικόλακας ὁ νεκρὸς.

8. Πένθος.

Πῶς ἐκδηλώνεται τὸ πένθος εἰς τὸν θάνατον τοῦ συζύγου, τῆς συζύγου, τοῦ πατρὸς, τῆς μητρός, τῶν τέκνων· π.χ. πλὴν τοῦ πενθίμου ἐνδύματος ὁ ἄνδρας μένει ἀκούρευτος, ἀξέριστος· ἡ γυναῖκα κόπτει τὴν κόμην, καλύπτει τὸ πρόσωπον κλπ. Κοινωνικὴ συμπεριφορὰ τοῦ πενθοῦντος. Ἀποφυγὴ ἐπισκέψεων κλπ. Εἰδικὴ διακόσμησις τῆς οἰκίας: κάλυψις ἐπίπλων, φωτογραφιῶν, καθρέπτου κλπ.

Συμμετοχὴ ἄλλων προσώπων (συγγενῶν καὶ φίλων) εἰς τὸ πένθος.

Δ'. Κοινωνικὴ ὀργάνωσις*.

α) Κοινότης.

1) Ὀργάνωσις παλαιότερον τῆς κοινότητος. Ἄρχοντες (προεστῶτες)· πῶς ἐλέγοντο οὗτοι· π.χ. ἄρχοντες, προύχοντες, κεφαλᾶτορες, πρωτόγεροι.

2) Ἐξουσία τῶν ἀρχόντων: διοικητικὴ, ἀστυνομικὴ, δικαστικὴ κλπ.

3) Ὑπάλληλοι τῆς κοινότητος· π.χ. ὁ δραγάτης (ἀγροφύλαξ). Ἡ θέσις τοῦ ἱερέως εἰς τὴν κοινότητα.

4. Κοινοτικοὶ φόροι. Κοινοτικὰ κτήματα διὰ σπορὰν ἢ βοσκήν.

5. Κοινωνικαὶ τάξεις: πλούσιοι, εὐγενεῖς, πτωχοί. Διακριτικὰ γνωρίσματα αὐτῶν ἢ ἰδιαίτερον ἔνδυμα. Διαίσεις τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου κατὰ γένη (γενεῖς) ἢ πατριὰς μὲ κοινὰ συμπόσια, κοινὸν προστάτην Ἄγιον.

6. Ἀποδημία. Ἐθίμα κατὰ τὴν ἀναχώρησιν εἰς τὴν ξενιτειάν. Ὁ βίος τοῦ ξενιτευμένου. Ἐθίμα εἰς τὴν οἰκογένειαν διὰ τὸ ξενιτευμένον μέλος της.

* Κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω (σ. 87 σημ.), κυρίως τὰ Ζητήματα Ἑλληνικῆς λαογραφίας ὑπὸ Γ. Ἀ. Μέγα.

7. Κοινωνικαὶ σχέσεις, οἰκογενειακαὶ σχέσεις, ἐπισκέψεις, κοινωνικὴ ἐθιμοτυπία. Φιλοξενία.

β) Οἰκογένεια.

1. Ὄνόματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας: π.χ. ὁ πατὴρ λέγεται: κύρης, ἀφέντης, πατέρας κλπ.

2. Σχέσεις μεταξύ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Ἐξουσία τοῦ πατρός, τῆς μητρός, τοῦ πρωτοτόκου, τοῦ πενθεροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς.

Θέσις τῆς γυναικὸς ἐντὸς τοῦ οἴκου καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐὰν εἶναι ἄτεκνος ἢ γεννήσῃ ἄρρεν ἢ μόνον θήλεα. Θέσις αὐτῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Πῶς προσονομάζεται, ὅταν εἶναι ἀνύπανδρος καὶ πῶς ὑπανδρευμένη. Πότε αὕτη δὲν παρακάθεται εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ.

γ) Συνεργασία καὶ ἀλληλοβοήθεια. (Βλ. καὶ ἄνωτ., σ. 82, κεφ. Η΄).

1. α) Εἰς ἀτομικὰς ἐργασίας, ὡς π.χ. ὁ θερισμός, ὁ τρυγητός, ἢ φύτευσις ἀμπέλου· μεταφοραὶ προϊόντων, ἀλληλοβοήθεια εἰς ἐργασίας πρὸς καλλιέργειαν κ.ἄ.

β) Εἰς κοινοτικὰς ὑποθέσεις: π.χ. ἀνέγερσις ἐκκλησίας, σχολείου, κατασκευὴ ὕδραγωγείου, διάνοιξις δρόμου κλπ.

2. α) Συντεχνίαι καὶ σωματεῖα ἐπαγγελματιῶν.

(Ἐσνάφια, ρουφῆτια: τῶν γουναράδων, ραπτῶν, κτιστῶν κλπ.)

Ὁργάνωσις τῆς συντεχνίας ἢ τοῦ σωματείου. Αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν μελῶν

β) Τσελιγκάτο. Ὁργάνωσις αὐτοῦ. Μέλη καὶ σχέσεις αὐτῶν.

δ) Ἐθιμικὸν δίκαιον τοῦ λαοῦ.

Ἀντιλήψεις περὶ τοῦ δικαίου.

Α΄.) Γενικαὶ Ἀρχαί.

1. Ἀπὸ ποῖον ἔτος θεωρεῖται τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ἐνήλικον πρὸς δικαιοπραξίαν: ἀγοραπωλησία καὶ ἄλλαι συμβάσεις.

2. Συνεταιρισμός. Ποῖοι συνεταιρισμοὶ ὑπῆρχον παλαιότερον. Ὑποχρεώσεις τῶν μελῶν καὶ δικαιώματα.

Β΄.) Ἐνοχικὸν δίκαιον.

1. Ἀρροβῶν (καπάρο) καὶ ποινικὴ ρήτρα εἰς περίπτωσιν ἀκυρώσεως τῆς συμφωνίας.

2. Δάνειον. Ὅροι συνάψεως αὐτοῦ. Τόκος.

3. Πῶς γίνεται ἡ ἀνάληψις χρέους ἄλλου ὀφειλέτου.

4. Δωρεά. Ἡ δωρεὰ γίνεται ἔγγραφος ἢ ἄγραφος. Δύναται νὰ γίνῃ ὑπὸ ὄρους καὶ νὰ ἀνακληθῇ ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ;

5. Πώλησις. Τρόποι πωλήσεως ἀκινήτων, ζώων καὶ ἄλλων κινητῶν. Ὑπάρχει προτίμησις συγγενῶν ἢ γειτόνων κατὰ τὴν πώλησιν ἀκινήτων; Πῶς ἐγίνετο παλαιότερον ἢ σύνταξις τῶν πωλητηρίων ἐγγράφων.

6. Μίσθωσις. Ὅροι μισθώσεως ἀκινήτων ἰδίᾳ ἀγροτικοῦ κτήματος (σπορά, θερισμός, συγκομιδὴ ἔλαιων κλπ.).

Καταβολὴ τοῦ ἐνοικίου εἰς εἶδος ἢ εἰς ποσοστὸν ἐκ τῆς παραγωγῆς τοῦ κτήματος.

7. Μεσιτεία. Πῶς συμφωνεῖται καὶ καταβάλλεται ἡ μεσιτεία. Καταβάλλεται ἀμοιβὴ εἰς τὸν προξενητὴν γάμου;

8. Ἐγγύησις. Ποία ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐγγυητοῦ.

9. Στοιχίματα καὶ παίγνια. Πῶς τίθενται τὰ στοιχίματα ἐνώπιον μαρτύρων; Ἀθέτησις στοιχίματος.

10. Συμβιβασμός. Τρόπος τοῦ συμβιβασμοῦ. Πῶς ὁρίζεται ὁ συμβιβαστής.

Γ') Ἐμπράγματον δίκαιον.

1. Κυριότης πράγματος.

α) Ἀγροτικοῦ κτήματος: κύριος αὐτοῦ ὁ ἔχων τὴν κατοχὴν καὶ τὴν νομὴν του μὲ διακριτικὰ σύνορα (*σημάδια, κίονια, σταλίκια κ.ἄ.*).

β) Ἐπὶ ζώων· παρὰ τὴν κατοχὴν καὶ νομὴν διακριτικὰ γνωρίσματα: π.χ. χάραγμα τῶν ὠτων τῶν αἰγοπροβάτων ἢ ἐπὶ τοῦ γλουτοῦ τοῦ ἵππου· σφραγίδες διὰ χρώματος κλπ.

γ) Ἄλλος ὁ ἰδιοκτῆτης ἀγροτικοῦ κτήματος καὶ ἄλλος ὁ ἰδιοκτῆτης τῶν ἐν αὐτῷ δένδρων.

δ) Καρποὶ ἐκ κλώνων δένδρων οἱ ὁποῖοι πίπτουν εἰς γειτονικὸν κτήμα· θεωροῦνται ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν ἰδιοκτῆτην τοῦ γειτονικοῦ κτήματος;

ε) Μεταβίβασις τῆς κυριότητος διὰ προφορικῆς συμφωνίας ἢ διὰ συντάξεως σχετικοῦ ἐγγράφου. Ἐγγραφή εἰς εἰδικὸν βιβλίον (*μάννα κλπ.*).

ς') Κυριότης διὰ χρησικτησίας. Πόσα ἔτη χρειάζονται.

2. Δουλεία.

Ἐπικαρπία: Διὰ ποῖα πράγματα ὁρίζεται τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικαρπίας.

Δικαίωμα διὰ μέσου ξένου κτήματος: π.χ. διελεύσεως (*ἐμπασά, πέραμα*)· διοχεύσεως ὕδατος πρὸς ἄρδευσιν· ποτισμοῦ ζώων ἢ ὑδρεύσεως κλπ.

3. Ἐνέχυρον.

Ποῖα πράγματα δίδονται ὡς ἐνέχυρον.

Πῶς γίνεται ἡ ἐνεχύρασις. Δικαίωμα τοῦ δανειστοῦ νὰ προβῇ εἰς πώλησιν τοῦ ἐνεχύρου.

Δ.) Οικογενειακὸν δίκαιον.

1. Μνηστεία.

Εἰς ποίαν ἡλικίαν τοῦ νέου καὶ τῆς νέας δύναται νὰ γίνῃ ἀρραβῶν. Γίνεται καὶ εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν;

Τρόπος τελέσεως τοῦ ἀρραβῶνος. Δῶρα. Σχέσεις τῶν ἀρραβωνιασμένων μέχρι τῆς τελέσεως τοῦ γάμου.

Πότε δύναται νὰ διαλυθῇ ὁ ἀρραβὼν καὶ ποίας ὑποχρεώσεις ἀναλαμβάνει ὁ μνηστήρ. Ἐπιστροφή δώρων ἢ καταβολὴ καὶ ἀποζημιώσεις.

2. Γάμος.

α) Ἡλικία διὰ τὸν νέον καὶ τὴν νέαν πρὸς σύναψιν γάμου.

β) Προῖξ. Ποία ἢ προῖξ τῆς μελλονύμφου· κινητὴ καὶ ἀκίνητος. Δίδει προῖκα καὶ ὁ πατήρ τοῦ νέου; Σύνταξις προικοσυμφώνου. Πῶς λέγεται: ἀγκλαβή, χαρτί κλπ. Ἔχει δικαίωμα ὁ σύζυγος ἐπὶ τῆς προικός; Ἄλλα ἔθιμα σχετικὰ πρὸς τὴν προῖκα.

γ) Προγαμιαία δωρεὰ εἰς τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην. Ἄπὸ ποίους δίδεται καὶ πῶς;

δ) Ποῦ ὑπάρχει ἡ συνήθεια ἀρπαγῆς τῆς νύμφης. Πῶς γίνεται ἡ ἀρπαγὴ (κλεισιά).

ε) Ἔθιμον καταβολῆς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ ποσοῦ τινος ἢ πράγματος εἰς τοὺς γονεῖς (τὸν πατέρα) τῆς νύμφης, ὅταν τὴν ζητήσῃ εἰς γάμον.

ς) Σχέσεις τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὸν πενθερόν, ὅταν ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν οἰκίαν του (σώγαμπρος).

ζ) Δῶρον διδόμενον εἰς τὴν ὑπανδρευομένην ὡς ἀντίτιμον τῆς παρθενίας της.

η) Περιουσιακὰ στοιχεῖα χορηγούμενα εἰς τὸν γαμβρὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς νύμφης, ἐὰν αὕτη δὲν εὐρεθῇ παρθένος.

θ) Προσωπικαὶ καὶ περιουσιακαὶ σχέσεις τῶν συζύγων. Ἐξουσία τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναίκος ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐπὶ τῶν τέκνων. Δικαιώματα τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς προικός. Βαρύνεται ἡ προῖξ μὲ χρέη τοῦ ἀνδρὸς;

ι) Εἰς περίπτωσιν στειρότητος τῆς συζύγου ἐλαμβάνετο δευτέρα σύζυγος πρὸς ἀπόκτησιν τέκνου; Πῶς προσελαμβάνετο αὕτη καὶ ποία ἢ θέσις ἐν τῷ οἴκῳ τῆς πρώτης συζύγου.

3. Λύσις τοῦ γάμου.

Εἰς περίπτωσιν θανάτου τῆς συζύγου ἄνευ τέκνου ποία ἦτο παλαιότερον ἡ τύχη τῆς προικός της καὶ τῶν ἄλλων περιουσιακῶν στοιχείων αὐτῆς; Κληρονομεῖ καὶ ὁ ἐπιζῶν σύζυγος ἢ ἐπιστρέφεται ἡ προῖξ εἰς τὸν προικοδότην;

Εἰς περίπτωσιν ἀποβιώσεως τοῦ συζύγου ἀτέκνου, ἡ χήρα ἔμμενεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός της; Εἶχε δικαίωμα καρπώσεώς τινος ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ;

4. Ἐπιτροπεία καὶ κηδεμονία τῶν ὀρφανῶν ἀνηλίκων τέκνων. Ποῖοι τὴν ἀνελάμβανον.

5. Υἱοθεσία.

Πότε καὶ πῶς γίνεται υἱοθεσία. Ὄνομα υἱοθετουμένου.

6. Ἀποκλήρωσις τέκνου.

Εἰς ποίας περιπτώσεις λαμβάνει χώραν ἡ ἀποκήρυξις καὶ ἀποκλήρωσις.

7. Ἀδελφοποιΐα.

Πῶς συνάπτεται ἡ ἀδελφοποιΐα (ἔνωσις αἱμάτων, ἀλλαγὴ ὑποκαμίσεων) καὶ ποία ἡ σχέσις τῶν συνδεομένων δι' αὐτῆς. Ὄνόματα ἀδελφοποιητῶν: ἀδελφοποιός, βλάμης, μπράτιμος κλπ.

8. Ποία ἡ σχέσις τῶν βαπτισθέντων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀναδόχου καὶ ἐκείνων ποὺ ἐθίγησαν ἀπὸ τὴν ἰδίαν γυναῖκα (βυζαδέρφια).

Ε΄.) Κληρονομικὸν δίκαιον.

1. Διανομὴ τῆς περιουσίας ζῶντος τοῦ πατρὸς. Πῶς γίνεται ἡ διανομή· τί κρατεῖ ὁ πατὴρ διὰ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του.

2. Διαθήκη καὶ. Πῶς γίνεται ἡ σύνταξις τῆς διαθήκης. Ποῖος τὴν συντάσσει.

3. Κληρονόμοι.

α) Τέκνα. Τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα εἶναι τὸ ἴδιον δι' ὅλα τὰ τέκνα (πρωτότοκος, ἄρρενα καὶ θήλεια); Ὑπάρχει προνόμιον διὰ τὸ πρωτότοκον τέκνον;

β) Πῶς κληρονομεῖται ἡ περιουσία, ἐὰν δὲν ὑπάρχη σχετικὴ διαθήκη.

γ) Ἐὰν ἀδελφὸς ἀποβιώσῃ ἄγαμος ἢ ἔγγαμος ἄνευ τέκνου, ποῖος κληρονομεῖ τὴν περιουσίαν του.

δ) Τί κληρονομεῖ ἡ ἐπιζῶσα σύζυγος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου.

ε) Ποία ἡ τύχη τῆς περιουσίας εἰς περίπτωσιν ποὺ δὲν ὑπάρχει κληρονόμος.

ΣΤ΄.) Ἐμπορικὸν δίκαιον.

1. Ἐμπορία: διὰ χρημάτων ἢ εἰς εἶδος, δηλ. μὲ ἀνταλλαγὴν προϊόντων.

Ἐμπορικὰ ἔθιμα. Ἐμποροπανηγύρεις.

Ζ΄.) Ποινικὸν δίκαιον.

1. Ποιναί.

α) Ραβδισμὸς καὶ μαστίγωσις. Ἀποκοπὴ μέλους τοῦ σώματος (χειρὸς, ποδῶν, ὠτῶν, ρινός), κούρεμα τῆς κόμης, ξύρισμα τοῦ μύστακος. Διαπόμευσις (πόμευμα) διὰ τῶν ὁδῶν ἢ ἐπὶ ὄνου. Πῶς γίνεται ἡ διαπόμευσις. Ἄλλαι ποιναί. Εἰς ποίας περιπτώσεις ἐπιβάλλονται αἱ ποιναὶ αὗται.

β) Καταλογισμός. Ποιοι είναι ποινικῶς ἀνεύθυνοι π.χ. ὁ ἀνήλικος, ὁ παράφρων, ὁ μεθυσμένος κλπ.

γ) Αὐτοδικία· ἐκδίκησις (βεντέττα).

Η'.) Δικονομία.

1. Μὲ ποῖον τρόπον ἐπεβάλλοντο παλαιότερον αἱ ποιναὶ εἰς τὸν παραβάτην ἢ τὸν ἐγκληματίαν.

2. Ἀπόδειξις τῆς ἐνοχῆς: α) διὰ θεοκρισίας· π.χ. πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθωότητος τινος δίδεται εἰς αὐτὸν νὰ κρατήσῃ εἰς τὰς χεῖρας πυρακτωμένον σίδηρον· β) δι' ὄρκου ἔμπροσθεν εἰκόνας. Ὁρκίζεται ὁ ὑποπτος ὡς κλέπτης ἐνώπιον εἰκόνας. Ἐὰν οὗτος εἶναι πράγματι κλέπτης, θὰ ἀνοίξῃ ἡ μύτη του κλπ.

Ε'. Χαιρετισμοί. Προπόσεις, Εὐχαὶ καὶ ἀποτροπαί.

Κατάραι καὶ Ἀφορισμοί. Ὅρκοι. Βλασφημῖαι, ὕβρεις καὶ ὕβριστικὰ σχήματα*.

Α'.) Χαιρετισμοί.

1. Ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ περὶ τοῦ χαιρετισμοῦ. Ὑποχρέωσις πρὸς χαιρετισμόν. Σχετικαὶ παροιμίαι καὶ γνῶμαι. Ποῖος ὑποχρεοῦται ν' ἀπευθῆναι τὸν χαιρετισμόν.

Ποῖος ὁ χαιρετισμὸς πρὸς ἄτομον τῆς αὐτῆς, ἀνωτέρας ἢ κατωτέρας ἡλικίας ἢ κοινωνικῆς τάξεως ἢ πρὸς ἀξιωματοῦχον τῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἢ μετὰ ἄνδρὸς καὶ γυναικὸς.

2. Διάκρισις τοῦ χαιρετισμοῦ κατὰ τὴν λέξιν (λέξις ἢ φράσις) καὶ τὸ σχῆμα, ὡς π.χ. μὲ τὰ χέρια, σύναψις χειρῶν, φίλημα κλπ.

Χαιρετισμοί: σχετικοὶ πρὸς τὸ πρόσωπον πρὸς ὃ ἀπευθύνονται καὶ τὴν περίστασιν π.χ. πρὸς τοὺς γονεῖς, θεῖον, θείαν, γέροντα, προύχοντα, ἱερέα, κλπ. διαρκούσης τῆς ἡμέρας ἢ κατὰ ἑορτάς π.χ. Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Πάσχα κ. ἄ.

Ποῖα τὰ σχήματα κατὰ τὸν χαιρετισμόν π.χ. χειραψία, φίλημα, ἐναγκαλισμὸς, ἀσπασμὸς τῆς χειρὸς ἢ τοῦ ποδός, ὑπόκλισις, ἐπίθεσις τῆς χειρὸς ἐπὶ τοῦ στήθους, ἔμπτυσμὸς πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ματιᾶσματος κλπ.

Β'.) Προπόσεις.

*Ὄνομα: ἐντολή, γιομάτο, κλπ.

Προπόσεις κατὰ ἐστιάσεις: κοινάς, κατὰ ὀνομαστικὴν ἑορτήν, βάπτισιν, γάμον κλπ.

* Κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ τὰ ἐκτιθέμενα σχετικῶς ὑπὸ τοῦ Στίλπ. Κυριακίδου εἰς τὸ βιβλίον του: Ἑλληνικὴ Λαογραφία, Μέρος Α', ἐν Ἀθήναις 1922, σ. 108 κ. ἐξ.

Μὲ ποίαν σειρὰν καὶ πῶς γίνονται αἱ προπόσεις. Τί λέγει καὶ κάμνει ὁ προπίνων (φράσεις καὶ πράξεις).

Γ'.) **Εὐχαί, ἀπευχαί καὶ ἀποτροπαί. Κατάραι, ἀφορισμοί, ἀναθέματα, ὄρκοι.**

1. Δοξασίαι περὶ τῆς εὐχῆς, τῆς κατάραι, τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τοῦ ἀναθέματος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Σχετικαὶ παροιμίαι καὶ γινῶμαι· π.χ. «εὐχὴ γονέων ἀγόραζε καὶ στὰ βουνὰ πορπάτει».

2. **Εὐχαί.** Πότε λέγονται αἱ εὐχαί· π.χ. ἐπὶ καλῶν πράξεων, κατὰ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν τελευταίην, εἰς ἐορτάζοντας κλπ.

α) Εὐχαί εἰς μικρὰ παιδιά, ἐφήβους, ἡλικιωμένους καὶ κληρικούς.

β) Εὐχαί εἰς ἀγάμους καὶ ἐγγάμους (ἄνδρα καὶ γυναῖκα).

γ) Εὐχαί σχετικαὶ μὲ τὴν γέννησιν τέκνου: εἰς γυναῖκα ἄτεκνον, ἔγκυον, ἐπίτοκον, λεχώ· κατὰ τὴν βάπτισιν εἰς τὸν ἀνάδοχον καὶ τοὺς γονεῖς.

δ) Εὐχαί περὶ τὸν γάμον· κατὰ τὸν ἀρραβῶνα: εἰς τοὺς μνηστευμένους καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς των. Κατὰ τὸν γάμον: πρὸς τοὺς νεονύμφους, τοὺς γονεῖς των, τὸν κουμπάρον καὶ τοὺς παρευρισκομένους εἰς τὸν γάμον (ἀγάμους καὶ ἐγγάμους).

ε) Κατὰ τὴν τελευταίην: εἰς τοὺς οἰκείους τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ διὰ τὸν νεκρόν. Κατὰ τὰ μνημόσυνα.

ς) Κατὰ τὴν ἀναχώρησιν διὰ ταξίδιον καὶ τὴν ἐπάνοδον ἔξ αὐτοῦ: εἰς τὸν ἀναχωροῦντα καὶ τοὺς οἰκείους.

ζ) Κατὰ τὰς ἐργασίας: α) τοῦ γεωργοῦ (σπορά, λίχνισμα τοῦ σίτου, ζύμωμα τοῦ ἄρτου, ἀμπελοφυγικαὶ ἐργασίαι: σκάψιμο τῆς ἀμπέλου καὶ τρυγητός)· β) τοῦ ποιμένος (κατὰ τὴν τυροκομίαν) κλπ.

η) Κατὰ τὰς ὀνομαστικὰς ἐορτὰς (ἐπισκέψεις), ἐορτὰς τοῦ ἔτους (Πρωτοχρονιά, Πάσχα) καὶ ἐστιάσεις: πρὸς τὸν ἐορτάζοντα καὶ τοὺς οἰκείους του. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐστιάσεως καὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Εἰς ἐσθίοντας καὶ πίνοντας.

θ) Εἰς ἄτομα εὐρισκόμενα ἐν δυστυχίᾳ.

ι) Εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι προσφέρουν τι. Κατὰ τὴν γεῦσιν πρώτου καρποῦ.

ια) Εἰς φοροῦντας καινουργῆ ἐνδύματα καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις (πτάρνισμα, ξύρισμα, λουσίς κλπ.).

3. **Ἀπευχαί καὶ ἀποτροπαί.**

Φράσεις πρὸς ἀποτροπὴν καὶ ματαίωσιν κακοῦ τὸ ὅποιον θεωρεῖται ὅτι συνδέεται πρὸς λέξιν ἢ φράσιν τὴν ὁποίαν εἶπέ τις· π.χ. ὁ ἀκούων τὴν λέξιν διάβολος λέγει τὴν ἀπευχὴν: «μακριὰ ἀπὸ ὄδῳ» πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου κακοῦ. Ἐπὶ βλασφημίας ἢ κατάραι λέγει ὁ ἀκούων πρὸς ματαίωσιν τοῦ κακοῦ: «κουφὸ καὶ μολυβωμένο τοῦ πονηροῦ τ' αὐτὶ» κλπ.

4. Κατάραι.

Κατάραι πρὸς τὴν ψυχὴν, τὰ ὕλικά ἀγαθὰ, τὴν σωματικὴν ὑγείαν καὶ ἠθικὴν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοῦ προσώπου καθ' οὗ ἡ κατάρα.

5. Ἀφορισμοὶ καὶ ἀνάθεματα.

Ποία ἡ πίστις περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ καὶ τοῦ ἀναθέματος.

Ποῖοι ἀφορίζουν (ιερεῖς, ἀρχιερεῖς) καὶ ποῖοι κάμνουν τὸ ἀνάθεμα: π.χ. οἱ κάτοικοι χωρίου ἐναντίον τινός.

Πῶς γίνεται ὁ ἀφορισμὸς καὶ τὸ ἀνάθεμα καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν.

6. Ὅρκοι.

Δοξασαί περὶ τοῦ ὄρκου καὶ τῆς παραβάσεως αὐτοῦ. Εἰς ποίας περιπτώσεις ὀρκίζεται τις.

Τί ἐπικαλεῖται, δηλαδὴ τί θέτει ὡς παρακαταθήκην ὁ ὀρκιζόμενος διὰ τὴν ἀλήθειαν. Ὅρκος εἰς τὴν ἰδίαν του ζωὴν· π.χ. «νὰ μὴ χαρῶ τὴ ζωὴ μου, τὰ μάτια μου»· εἰς τὴν οἰκογένειάν του, τοὺς γονεῖς του (μητέρα, πατέρα), τὰ τέκνα του καὶ ἄλλα προσφιλῆ ἄτομα· εἰς τὸν Θεόν, τὸν Χριστόν, τὴν Παναγίαν, τοὺς Ἅγίους· εἰς ἀντικείμενα (π.χ. ψωμί: μὰ τὸ ψωμί ποὺ κρατῶ, μὰ τὴν ἀγία κοινωνία ποὺ πίνω, ἂν λέω ψέματα).

Δ. Βλασφημιαί, ὕβρεις καὶ ὑβριστικὰ σχήματα.

1. Βλασφημιαί: ὕβρεις πρὸς ὄσια καὶ ἱερά.

2. Ὑβρεις. Διάφορα σχήματα συνοδεύοντα ἢ μὴ τὴν ὕβριν (βρισιάν)· π.χ. τὸ φάσκελο ἢ σφακέλωμα, ἢ ἐπίδειξις τοῦ ἀντίχειρος κ.ἄ.

Εἰς ποίας περιστάσεις γίνεται τὸ σφακέλωμα καὶ πρὸς ποῖον σκοπόν. Ἄλλαι χειρονομιαί καὶ ὑβριστικαὶ πράξεις, π.χ. διαπόμπευσις (πόμπημα), ἐπίδειξις τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου τῆς δεξιᾶς χειρὸς (σαμάρκο) κ.ἄ.

IV. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Α'. ΘΡΗΣΚΕΙΑ (Λαϊκὴ πίστις καὶ λατρεία).

I. α) Δοξασαί περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων. Ἐπενέργεια αὐτῶν εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα.

1. Πίστις περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς δημιουργοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἐπιβλέποντος αὐτὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον. Ἐπικλήσεις πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστόν.

2. Ἡ Παναγία καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ. Εἰς ποίας περιστάσεις ἰδιαίτερος γίνεται ἐπίκλησις τῆς Παναγίας. Ἐπίθετα τῆς Παναγίας: Ἐξακουστή, Γαλατερῆ, Πακουή, Γλυκοφιλοῦσα κλπ.

3. Ἅγιοι. Προσφυγή εἰς τοὺς Ἅγίους καὶ τὴν Παναγίαν πρὸς προστασίαν ἀπὸ κακοῦ καὶ ἴασιν ἀπὸ παθήσεως.

Προστάται Ἅγιοι: π.χ. Ἅγιος Νικόλαος τῶν ναυτιλλομένων, ὁ Ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ Ἅγιος Μάμας τῶν ποιμένων, ἡ Ἅγία Βαρβάρα κατὰ τῆς εὐλογίας, ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος τῶν ἐγκύων, ὁ Ἅγιος Τρύφων καὶ ὁ Ἅγιος Μόδεστος τῶν γεωργῶν. Ἅγιοι παρέχοντες ἰάσεις (ιατροί): ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος, οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι (Κοσμάς καὶ Δαμιανός).

4. Δηγήσεις περὶ σωτηρίας ἐκ κινδύνου ἢ περὶ ἰάσεως ἐξ ἀσθενείας διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῆς ἀρωγῆς τῆς Παναγίας ἢ Ἁγίου. Ἐκκλησίαι καὶ παραδόσεις σχετικαὶ πρὸς αὐτάς καὶ τὸν τιμώμενον Ἅγιον.

5. Εἰκόνες. Θαυματουργὸς ἀνεύρεσις εἰκόνας (δι' ὄραματος ὑπὸ τινος) καὶ ἴδρυσις ἐκκλησίας ἐν τῷ τόπῳ τῆς εὐρέσεως αὐτῆς. Θαυματουργοὶ εἰκόνες, Προσκύνησις τῶν εἰκόνων.

6. Ἐγκοίμησις (διανυκτέρευσις) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς θεραπείαν ἐκ τινος ἀσθενείας: π.χ. ἐπὶ ἐπιληψίας.

7. Ἀναθήματα καὶ τάματα.

Εἶδη προσφορῶν (ταμάτων). Τέλεισις λειτουργίας εἰς τὸν Ἅγιον· ἄναμμα κανδηλιῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου· ἐλεημοσύνη εἰς πτωχοὺς. Προσφορά: α) ὁμοιώματος τοῦ πάσχοντος ἢ τοῦ μέλους τοῦ σώματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι κατεσκευασμένον ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ κηροῦ· β) ἀντικειμένον· π.χ. πλοίου· προσφορά ποσότητος λιβάνου, ἐλαίου, κηροῦ· ζῶου κλπ.

Νηστεία κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εορτῆς τοῦ Ἁγίου ἢ ἐπὶ ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα κλπ. Τάξιμον τοῦ ἀσθενοῦς νὰ τύχη θεραπείας καὶ νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Ἅγιον, ἥτοι νὰ γίνῃ μοναχός.

Προσφορά εἰς τὸν Ἅγιον καρπῶν, σταφυλῶν κλπ. ἐπίσης τοῦ πρώτου ἄρτου ποὺ θὰ παρασκευασθῇ ἀπὸ τὴν νέαν ἐσοδείαν τοῦ σίτου εἰς πτωχὸν ἢ εἰς τὴν βρύσιν κλπ.

Θυσία ζῶου (ταύρου, κριοῦ, πετεινοῦ) ὑπὸ ἰδιώτου ἢ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἢ καὶ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἐκκλησίας καὶ διανομὴ τοῦ κρέατος εἰς τοὺς παρευρισκομένους. Εἰς ποίας περιστάσεις (ἐπὶ ἐπιδημικῶν νόσων κ.ἄ.) τελοῦνται αἱ θυσίαι αὗται καὶ μὲ ποῖον τρόπον. Ποῖος προσφέρει τὸ ζῶον ποὺ πρόκειται νὰ θυσιασθῇ. Πρὸς ποῖον σκοπὸν γίνονται αἱ θυσίαι αὗται.

8. Περισχουινισμὸς (ζώσιμο) ἐκκλησίας ἢ καὶ ἀσθενοῦς πρὸς θεραπείαν ἢ ἀπαλλαγὴν ἐξ ἀσθενείας, ἀπόκρουσιν αὐτῆς καὶ ἄλλων κακῶν· π.χ. ζώσιμο τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ ἀνομβρίας ἢ λοιμοῦ.

9. Ἁγιάσματα:

Πηγαὶ ἐντὸς ἐκκλησίας ἢ ἐγγὺς αὐτῆς, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ πιστεύεται ὡς ἡγιασμένον καὶ ἔχον θεραπευτικὴν δύναμιν.

Ἁγιασμὸς (τῶν Φώτων, τοῦ Ἁγ. Τρύφωνος) ποία ἢ χρησιμοποίησις τοῦ ἁγισμοῦ τούτου ὑπὸ τῶν γεωργῶν, τῶν ποιμένων, τῶν ναυτικῶν κλπ. Πόσις τοῦ ἁγιασμοῦ.

10. Λιτανεῖαι: α) κατὰ τὴν ἐορτὴν Ἁγίου. β) ἐπὶ ἀνομβρίας πρὸς πρόκλησιν βροχῆς ἢ ἀποδιώξιν κακοῦ (ἀσθενείας) ἐκ τοῦ χωρίου. Πῶς γίνεται ὁ καταρτισμὸς τῆς πομπῆς τῆς λιτανείας (περιγραφή αὐτῆς).

11. Πανηγύρεις κατὰ τὰς ἐορτὰς Ἁγίων καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις: π.χ. τὸν γάμον, τὰς Ἀπόκρεως κλπ. Περιφορὰ εἰκόνων καὶ λιτανεῖα.

Προσφοραὶ κατὰ τὰς πανηγύρεις ἄρτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων. Ἐστιάσεις εἰς τὸν αὐλόγυρον τῆς ἐκκλησίας διὰ δαπάνης τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐκκλησίας. Χοροὶ, τέλεσις ἀγώνων. Ἄλλαι συνήθειαι.

β) Πίστις εἰς δαίμονας.

1. Ὁ διάβολος. Ὄνόματα αὐτοῦ: π.χ. ὁ δὲξω ἀπὸ δῶ, ὁ πονηρός, ὁ πειρασμός κλπ. Μορφαὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ὁ διάβολος. Ἐπήρεια αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον: π.χ. ἀσθένειαι ἐξ ἐπηρείας τοῦ διαβόλου, ὡς ἢ ἐπιληψία κ.ἄ.

Διάφοροι διηγήσεις περὶ τοῦ διαβόλου.

2. Τελώνια, Ἀερικά, Νεραίδες, Γελλῶ, Ἀνασκελὰς (ὄνοσκελὶς), Λάμιαι, Καλικάντζαροι, Γοργόνες, Στοιχειά. Ὄνόματα εἰς κάθε τόπον τῶν δαιμονικῶν τούτων ὄντων. Λαϊκαὶ δοξασίαι περὶ αὐτῶν καὶ παραδόσεις.

3. Μοῖρες. Πίστις εἰς τὰς Μοίρας. Πόσαι εἶναι καὶ πῶς ἐμφανίζονται. Πότε καὶ πῶς ἀποφασίζουν περὶ τῆς τύχης τοῦ γεννηθέντος ἀτόμου.

Ἔθιμα πρὸς ἐξευμενισμὸν τῶν Μοιρῶν. Διηγήσεις περὶ τῶν Μοιρῶν. Παροιμίαι.

γ) Δοξασίαι περὶ τοῦ Χάρου καὶ τοῦ Κάτω κόσμου.

1. Πῶς φαντάζεται ὁ λαὸς τὸν Χάρον, δηλ. ὑπὸ ποίαν μορφήν. Πῶς ἔρχεται οὗτος πρὸς παραλαβὴν τῆς ψυχῆς τοῦ ἐτοιμοθανάτου. Διηγήσεις σχετικαὶ πρὸς τὸν Χάρον.

2. Δοξασίαι περὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῆς ψυχῆς.

Πίστις περὶ τῆς ἐγέρσεως τοῦ νεκροῦ ἐκ τοῦ τάφου: βρικόλακας· ἄλλα ὀνόματα: καταχανάς, ὁ νεκρὸς σαρκώνεται.

3. Ὁ Κάτω κόσμος: τί πιστεύεται περὶ αὐτοῦ. Σχετικαὶ διηγήσεις.

4. Ἄγγελος φύλαξ. Πίστις ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὸν ἄγγελόν του.

δ) Πίστις εἰς στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ οὐράνια σώματα.

1. Δενδρολατρεία.

Ἱερὰ δένδρα π.χ. ἡ ἐλαία. Δένδρα τῶν ὁποίων ἡ σκιά ἐπιφέρει βλάβην εἰς τὸν κοιμώμενον κάτωθεν αὐτῶν: καρυδιά, συκιά κ. ἄ. Τί πιστεύεται περὶ τῶν δένδρων τούτων: ὅτι εἶναι στοιχειωμένα κλπ. Πίστις ὅτι τὸ δένδρον ἔχει ψυχὴν. Σχετικαὶ διηγήσεις.

2. Δοξασαίαι σχετικαὶ πρὸς τὸ πῦρ, τὸ ὕδωρ καὶ λίθους.

α) Πίστις εἰς τὴν δύναμιν τῆς φωτιᾶς τοῦ σπιτιοῦ.

Συνήθειαι καὶ δοξασαίαι σχετικαὶ πρὸς τὸ πῦρ. Περιστάσεις καθ' ἃς γίνεται χύσις ἐλαίου καὶ οἴνου εἰς τὴν φωτιάν. Ἡ νύφη τὸ πρῶτον εἰσερχομένη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς προσκυνεῖ τὴν ἐστίαν. Δὲν ἐπιτρέπεται δανεισμός τῆς φωτιᾶς κατὰ τὴν νύκτα κλπ.

Ἐνανέωσις τοῦ πυρὸς τῆς οἰκίας. Καινούργια φωτιά. Μεταφορὰ εἰς τὸ σπίτι τῆς φωτιᾶς τῆς Ἀναστάσεως κλπ.

β) Τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν. Πίστις ὅτι κοιμᾶται τὸ νερὸ εἰς ὠρισμένας στιγμὰς τοῦ ἔτους π.χ. τὴν νύκτα πρὸς τὴν Πρωτοχρονιάν. Προσφοραὶ εἰς πηγὰς (γλυκύσματα, μέλι, πίττες κλπ.) κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, τῆς Πρωτοχρονιᾶς καὶ ἄλλας περιστάσεις.

Ἄλειψις τῆς βρύσης μὲ βούτυρον καὶ στολισμός αὐτῆς μὲ ἄνθη κατὰ τὰ ἐξημερώματα τῆς Πρωτομαγιάς. Ἀσήμωμα αὐτῆς ὑπὸ τῆς νεονύμφου κλπ.

Μεταφορὰ εἰς τὸν οἶκον ὕδατος ἀμιλήτου κατὰ τὴν Πρωτοχρονιάν, τὴν νύκτα πρὸς τὴν Πρωτοχρονιάν ἢ λιάν πρωί, κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς ἢ τὴν πρωίαν τῆς ἑορτῆς τοῦ Κληδόνου κ. ἄ.

γ) Λίθοι συνδεδεμένοι μὲ προσκυνήματα. Ἁγιολίθαρα. Κυλίστρος. Κυλίνονται ἐπ' αὐτῶν αἱ ἔγκυοι πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ τοκετοῦ;

δ) Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Στροφὴ πρὸς τὸν ἥλιον καὶ προσευχή. Ἐσμάτια. Ἐπήρεια τῆς σελήνης ἐπὶ τὰ ἀνθρώπινα π.χ. ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ γεννηθέντος, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὠρισμένων πράξεων (π.χ. ἐν τῇ γεωργίᾳ ἢ ἐν τῇ οἰκίᾳ), ἐπὶ τῆς καιρικῆς καταστάσεως.

ε) Μιμικαὶ καὶ δραματικαὶ παραστάσεις: ὡς ἐπὶ ἀνομβρίας πρὸς πρόκλησιν βροχῆς (ἔθιμον τῆς περπερούνας). Ὁ Καλόγερος, δηλ. παραστάσεις τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς. Τ' Ἀναστενάρια. Τὸ ἔθιμον τοῦ κατακλυσμοῦ ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Πνεύματος ἢ παράστασις τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου κλπ.

II. ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΥ

α) Τὸ τεσσαρακονθήμερον πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων.

1. Τοῦ Ἁγίου Φιλίππου (14 Νοεμβρ.). (*Μικρὴ ἀποκριά, μικρὴ σήκωση*).

Παραδόσεις διὰ τὸν Ἁγ. Φίλιππον ὡς γεωργόν. Γεωργικὰ ἔθιμα· παροιμιαί. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἀρχὴ τῆς Τεσσαρακοστῆς (τοῦ Σαραντάμερου).

2. Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου (21 Νοεμβρ.). Ἁγίας Αἰκατερίνης. Ἁγ. Στυλιανοῦ καὶ Ἁγ. Ἀνδρέου (25, 26, 30 Νοεμβ.). Ἁγίας Βαρβάρας, Ἁγ. Νικολάου (4, 6 Δεκ.). Ἁγ. Σπυριδωνος (12 Δεκ.). Ἁγ. Ἐλευθερίου καὶ Ἁγ. Μοδέστου (15, 18 Δεκ.).

Γεωργικὰ ἔθιμα κατὰ τὰς ἑορτάς ταύτας· π.χ. τῆς Παναγίας Μεσοσπορίτισσας, προσφοραὶ ὄσπριων εἰς τὴν βρύσιν κλπ.

Ἐδέσματα (*τηγαῖτες*) κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου. Ἡ Ἁγία Βαρβάρα καὶ ἡ εὐλογία. Ὁ Ἁγ. Νικόλαος ὡς θαλασσινὸς Ἅγιος· σχετικαὶ διηγήσεις καὶ συνήθειαι. Ὁ Ἁγ. Ἐλευθέριος βοηθὸς τῶν τικτουσῶν γυναικῶν. Ὁ Ἁγ. Μόδετος προστάτης τῶν ζώων (βοδιῶν) τοῦ γεωργοῦ. Σχετικαὶ διηγήσεις περὶ θαυμάτων τούτων καὶ λαϊκὰ ἔθιμα.

β) Τὸ Δωδεκαήμερον (25 Δεκ. - 5 Ἰανουαρ.).

Ἡ περίοδος τοῦ Δωδεκαημέρου θεωρεῖται ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὤρισμένων ἐργασιῶν· πλύσιμον, κόψιμον ρούχου μὲ τὸ ψαλίδι κλπ.

1. Παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων.

Παρασκευὴ τοῦ Χριστόψωμου. Τρόπος παρασκευῆς αὐτοῦ καὶ στολισμός· π.χ. μὲ ζύμην σχηματίζονται ἐπ' αὐτοῦ ὁ γεωργὸς μὲ τὰ ζῶα του, ἡ μάδρα τοῦ βοσκοῦ καὶ τὸ κοπάδι του κ.ἄ. Κατασκευάζονται κουλούρια διὰ τὰ βόδια. Ἐπίσκεψις εἰς τὸ νεκροταφεῖον.

Πῶς γίνεται ἡ σφαγὴ τῶν χοίρων. Διάφορα ἄλλα ἔθιμα.

Κάλαντα (παράθεσις τοῦ κειμένου). Ποῖοι τὰ λέγουν καὶ πότε. Τί κρατοῦν εἰς χεῖρας, τί λαμβάνουν ὡς ἀμοιβήν.

Καλικάντζαροι Ὄνομα: *Καλικάντζαροι, κάουδοι, πλανήταροι, παγανά, λυκοκάτζαροι κ.ἄ.*

Πότε ἐμφανίζονται οἱ Καλικάντζαροι καὶ ὑπὸ ποίαν μορφήν: ὑψηλοί, κοντοί, μαῦροι, κουτσοὶ κλπ. Ἀπὸ ποῦ εἰσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ποίας ζημίας ἐπιφέρουν. Μὲ ποῖα μέσα ἀποφεύγουν οἱ ἄνθρωποι τὴν βλαπτικὴν ἐνέργειαν τῶν Καλικαντζάρων· π.χ. μὲ ἀναμμένον δαυλόν, τοὺς ρίπτουν ξεροτήγανα. Πότε φεύγουν καὶ ποῦ μένουν ὄλον τὸν χρόνον. Σχετικαὶ διηγήσεις τοῦ λαοῦ περὶ αὐτῶν.

Ἔθιμα κατὰ τὸ ἑσπέρας.

Τοποθέτησις χονδρού ξύλου (κούτσουρου) εἰς τὴν ἐστίαν. Πῶς λέγεται τοῦτο. Τὸ ἀφήνουν νὰ καίεται καθ' ὄλον τὸ Δωδεκαήμερον; Ποῦ χρησιμοποιοῦν τὴν στάκτην του; Πάντρεμα τῆς φωτιᾶς.

Ἐτοιμασία τοῦ δεῖπνου. Κόψιμο τοῦ Χριστόψωμου κατὰ τὸ δεῖπνον. Προσφορά μετὰ τὸ δεῖπνον λαγγιῶν (γλυκῶν) διὰ τὴν λεχῶ Παναγίαν.

Πίσις ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων ἀνοίγουν οἱ οὐρανοί.

2. Χριστούγεννα. Ἔθιμα κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων.

3. Μεταμφιέσεις κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων.

Πῶς μεταμφιέζονται· ποίας παραστάσεις κάμνουν καὶ ποῖα ἔσματα τραγουδοῦν οἱ μετημφισμένοι. Ὄνόματα τῶν μετημφισμένων: *μωμόγεροι, ρογκάσια*. Εὐχαὶ καὶ φιλοδωρήματα.

4. Παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς.

Πῶς παρασκευάζεται καὶ διακοσμεῖται ἡ βασιλόπιττα· κουλλούρια, ποτὰ καὶ ἄλλα γλυκὰ· παρασκευάζονται εἰδικὰ φαγητὰ διὰ τὸ δεῖπνον;

Ἄγερμοι τῶν παιδιῶν. Κρατοῦν κλάδους ἐλαίας, σουρβιάς ἢ τι ἄλλο καὶ περιέρονται τὰ σπίτια. Κάλανδα (παράθεσις τοῦ κειμένου). Ποῖοι καὶ ποῖαν ὄραν τὰ ψάλλον. Τί κρατοῦν εἰς χεῖρας των οἱ καλανδισταὶ καὶ ποῖα φιλοδωρήματα λαμβάνουν.

Τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς.

Ἀνάρτησις κλάδων ἐλαίας ἢ ἄλλου δένδρου ἐπάνω ἀπὸ τὴν θύραν ἢ εἰς ἄλλο μέρος τῆς οἰκίας.

Πῶς ἐτοιμάζεται τὸ δεῖπνον καὶ τί παρατίθεται. Ἐτοιμάζεται τράπεζα, διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ Ἅγιος Βασίλης νὰ δοκιμάσῃ καὶ εὐλογήσῃ τὸ σπίτι, τὰ ζῶα καὶ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ γεωργοῦ; Ποῦ ὑπάρχει ἡ πίστις ὅτι τὰ ζῶα ὁμιλοῦν τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς.

Διάφοροι μαντικαὶ ἐνέργειαι μὲ φύλλα ἐλαίας ριπτόμενα εἰς ἀναμμένους ἀνθρακας διὰ τὸ τυχερὸ τῆς οἰκογενείας κατὰ τὸ ἐρχόμενον νέον ἔτος κλπ.

Τυχηρὰ παιγνίδια: χαρτοπαιξίαι· παιγνίδια τῶν παιδιῶν κλπ.

Βασιλόπιττα. Τὸ κόψιμον τῆς βασιλόπιττας γίνεται τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς ἢ τὴν ἡμέραν τῆς Πρωτοχρονιάς; Ποῖος τὴν κόπτει καὶ εἰς πόσα κομμάτια. Ἄλλα ἔθιμα κατὰ τὴν κοπὴν τῆς βασιλόπιττας.

5. Πρωτοχρονιά.

Μεταφορὰ ἀμίλητου νεροῦ εἰς τὸν οἶκον προτοῦ ἀνατεῖλῃ ὁ ἥλιος. Εἰσαγωγή

πέτρας εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τὸ τυχερό. Ἀνάρτησις σκιλλοκρομμύδας (σκίλλης) ἄνωθεν τῆς θύρας.

Ποδαρικό. Ποῖος κάμνει τὸ ποδαρικό· πῶς γίνεται· π.χ. θραῦσις ροδιοῦ, εἰσαγωγή πέτρας εἰς τὴν οἰκίαν μὲ σχετικὰς εὐχάς. Ἐπισκέψεις· εὐχαι κατ' αὐτὰς καὶ δῶρα.

Ἄλλα ἔθιμα τῆς Πρωτοχρονιάς· πρόγνωσις τοῦ καιροῦ δι' ὄλον τὸ ἔτος κ. ἄ.
6. Θεοφάνεια (Φῶτα).

Παραμονή: Κάλανδα (παράθεις τοῦ κειμένου). Ποῖοι τὰ λέγουν καὶ πότε· εἶναι μετημφιεσμένοι;

Πότε ἐξαφανίζονται οἱ Καλικάντζαροι· π.χ. μετὰ τὸν μικρὸν ἁγιασμόν. Σχετικαὶ διηγήσεις τοῦ λαοῦ καὶ δοξασίαι περὶ τούτων.

Παρασκευὴ πίττας καὶ ἄλλων γλυκυσμάτων. Φροντίς τοῦ γεωργοῦ διὰ τὰ βόδια. Παρασκευὴ βουδόπιττας.

Συλλογὴ τῆς στάκιτης τοῦ Δωδεκαημέρου ἀπὸ τὴν ἐστίαν καὶ χρησιμοποίησις αὐτῆς· π.χ. σκόρπισμα αὐτῆς εἰς τὴν οἰκίαν, τοὺς ἀγρούς κλπ. Ποῦ ἀπαντᾷ ἡ πίστις διὰ τὴν νύκτα ἀνοίγει ὁ οὐρανός, ὅ,τι δὲ ζητήση τις τὴν ὥραν ἐκείνην τὸ ἐπιτυγχάνει.

Ἡμέρα τῶν Φώτων.

Παραλαβὴ ἁγιασμοῦ ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ χρήσις αὐτοῦ διὰ τὸν ραντισμὸν τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν ἀγρῶν.

Ἅγιασμός τῶν ὑδάτων. Κατάδυσις τοῦ σταυροῦ καὶ σχετικαὶ πρὸς αὐτὴν συνήθειαι· π.χ. περιφορὰ τοῦ σταυροῦ πρὸς προσκύνησιν καὶ συλλογὴν χρημάτων κ. ἄ.

Ἄλλα ἔθιμα κατὰ τόπους τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων.

γ) Ἄλλαι ἑορταὶ τοῦ Ἰανουαρίου.

Τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (7 Ἰαν.), τῆς Ἁγ. Δομνίκης (8 Ἰαν.), τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου καὶ Ἁγ. Ἀθανασίου (17 καὶ 18 Ἰαν.).

Τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου λαμβάνουν χώραν ἀγερομοὶ ἀνδρῶν (παμπόγεροι) διασκεδάσεις τῶν παιδιῶν.

Τῆς Ἁγίας Δομνίκης εἰς τὴν Θράκην εἶναι ἡ ἡμέρα τῆς μαμμῆς· ἑορτάζουν καὶ συμποσιάζουν μόναι τῶν αἰ γυναικες, οἱ δὲ ἄνδρες μένουν εἰς τὸ σπίτι καὶ ἐκτελοῦν τὰ ἔργα τῶν γυναικῶν.

δ) Ἑορταὶ τοῦ Φεβρουαρίου.

1. Ἁγ. Τρύφωνος (1 Φεβρ.). Ἅγιασμός κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Τρύφωνος καὶ ραντισμός τῶν ἀμπέλων. Ἀπαγόρευσις τοῦ κλαδεύματος. Ἄλλαι γεωργικαὶ συνήθειαι.

2. Τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρ.): Ὄνόματα τῆς ἑορτῆς. Συνήθειαι τῶν γεωργῶν. Πρόβλεψις τοῦ καιροῦ.

3. Ἀγ. Συμεῶν (3 Φεβρ.). Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγ. Συμεῶν προσέχουν αἱ ἔγκυοι νὰ μὴ ἐργασθοῦν οὔτε νὰ πιάσουν τι διὰ νὰ μὴ γεννηθῇ τὸ παιδί «σημειωμένο».

4. Ἀγ. Χαράλαμπος (10 Φεβρ.). Ἀπὸ ποίας ἀσθενείας προστατεύει ὁ Ἀγ. Χαράλαμος· π.χ. ἀπὸ ἐπιδημικὰς νόσους, ὡς ἡ πανώλης. Σχετικαὶ διηγήσεις καὶ πανηγύρεις.

5. Ἀγ. Βλασίου (11 Φεβρ.). Ποίῳν εἶναι προστάτης ὁ Ἀγ. Βλάσιος: α) τοῦ βοσκοῦ· προστατεύει τὸ κοπάδι κατὰ τοῦ λύκου· β) τοῦ γεωργοῦ, νὰ μὴ πάθουν τὰ ζῶα του. Σφαγὴ αἰγῶν ἢ προβάτων καὶ παράθεσις κοινῆς τραπέζης μετὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας κλπ.

ε) Ἀπόκρεω (ἀπόκριες).

Ἔθιμα ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου μέχρι τῆς Τυροφάγου καὶ τῆς Καθαρῆς Δευτέρας.

1. Πρώτη ἐβδομάς· (ἀρχὴ τοῦ Τριωδίου).

Πῶς λέγεται· π.χ. *προφωνή, ἀμολυτὴ* κλπ.

Γίνονται μεταμφιέσεις ἢ δραματικαὶ παραστάσεις; ποῖαι καὶ πῶς (περιγραφῆ).

Ἄλλα ἔθιμα· π.χ. παρασκευὴ εἰδικῶν γλυκῶν· ἀνάβονται φωτιᾶς κ.ἄ.

2. Δευτέρα ἐβδομάς.

Πῶς λέγεται· π.χ. *κρεατινὴ, συγκόκκαλη, ἄρτσι - βούρτσι* κλπ.

Σφαγὴ χοίρων. *Τοικνοπέφτη*· τί γίνεται κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν.

Ψυχοσάββατον. Ἐτοιμάζονται κόλλυβα· ἀλλαχοῦ καὶ χαλβάς. Διανομὴ αὐτῶν πρὸς συγχώρησιν τῶν νεκρῶν ἐκάστης οἰκογενείας. Μετάβασις εἰς νεκροταφεῖον. Ἀποχὴ ἀπὸ ὥρισμένης ἐργασίας· π.χ. δὲν κλώθουν, δὲν ράβουν, δὲν λούονται κ.ἄ.

3. Τρίτη ἐβδομάς (τῆς Τυροφάγου).

Δευτέρα. Μεταμφιέσεις καὶ παραστάσεις μὲ ἀγροτικὸν χαρακτῆρα, ὡς π.χ. εἰς Θράκην: *Καλόγεροι, Κούκερος, Κιοπέκμπεης*.

Ψυχοσάββατον. Σχετικὰ ἔθιμα.

Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου. Πυραὶ εἰς τὰς ὁδοὺς (φανοῦ). Διατὶ ἀνάπτονται. Ὑπερπῆδησις αὐτῶν. Ποῖα εἰδικὰ φαγητὰ ἐτοιμάζονται. Διάφορα ἔθιμα· π.χ. οἱ νεώτεροι μεταβαίνουν εἰς τὰ σπίτια τῶν πρεσβυτέρων συγγενῶν, φιλοῦν τὸ χέρι των καὶ ζητοῦν συγχώρησιν. Συνεστίασις τῶν συγγενῶν κατὰ τὸ δεῖπνον τῆς ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς· ἔθιμα κατὰ τὸ δεῖπνον, εἶτα δὲ διασκεδάσεις. Ποῖα τραγούδια ἄδονται (μετ' αὐτῶν ἄσεμνα καὶ πειρακτικὰ) καὶ ποῖοι χοροὶ χορεύονται. Περιγραφὴ τῆς ἐκτελέσεως τούτων.

Μεταμφιέσεις. Ποιοι καὶ πῶς μεταμφιέζονται καὶ πῶς λέγονται. Τί κάμνουν καὶ τί λέγουν οἱ μετημφιεσμένοι. Τραγοῦδια, χοροὶ κ.ἄ.

Μαντεῖαι ἐκ τῶν ὄνειρων κατὰ τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου. Ἄλλαι συνήθειαι. Εἷς τινὰς τόπους τὸ τραπέζι μὲ τὰ φαγητὰ δὲν τὸ σηκώνουν, ὅταν ἀποσυρθοῦν διὰ τὸ κοιμηθῶν· τὸ ἀφήνουν ἔτσι ὅλην τὴν νύκτα· διατί;

Ἄπαγορεύσεις καὶ ἄλλα ἔθιμα κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς Τυρινῆς· π.χ. δὲν λούονται, δὲν σκουπίζουν τὸ σπῆτι τὸ βράδυ μετὰ τὸ φαγητὸν κ.ἄ.

4. Καθὰρὰ Ἐβδομάς.

α) Καθαρὰ Δευτέρα (*Καθαροδευτέρα, Σκυλοδευτέρα* κλπ.).

Εἰδικὰ φαγητὰ καὶ ἄρτοι τὴν ἡμέραν ταύτην. Διασκεδάσεις καὶ παραστάσεις μετημφιεσμένων (μασκαράδων) εἰς τὰς ὁδοὺς. Μετάβασις εἰς τὴν ἐξοχὴν (*κούλουμα*). Σχετικαὶ συνήθειαι.

Ἄσεμνα ἄσματα καὶ χοροί. Κωμικαὶ παραστάσεις· π.χ. γάμος (βλάχικος γάμος), κηδεῖα τῆς Ἀποκριᾶς (κηδεῖα τοῦ μακαρονιοῦ) κ.ἄ.

Μαντικαὶ πράξεις. Ὀνειρομαντεία: *ἀρμυροκουλλούρα* κ.ἄ. Πρόσκλησις τῆς Μοίρας κατὰ τὴν νύκτα κ.ἄ.

Παράστασις τῆς Σαρακοστῆς· π.χ. ὡς γριᾶς μὲ ἑπτὰ πόδια.

β) Νηστεία ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας: Δευτέραν, Τρίτην, Τετάρτην (*τρίμερο*).

Ἔθιμα κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς.

στ) Τῶν Ἁγίων Θεοδώρων (*Ψυχοσάββατον*).

Τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς αἱ ἀνύπανδροι νέαι τοποθετοῦν κόλλυβα ἐκ τῆς ἐκκλησίας κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλον, διὰ τὸ ἴδουν ἐν ὄνειρῳ τὸν μέλλοντα σύζυγον των.

Τὸ Σάββατον, ἡμέραν τῶν νεκρῶν, γίνεται διανομὴ κολλύβων, ἐπίσκεψις νεκροταφείων κλπ. Τί πιστεύεται περὶ τῶν ψυχῶν καὶ τῆς διαμονῆς των εἰς τὸν Κάτω κόσμον.

ζ) Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

Ποῦ καὶ πῶς χρησιμοποιοῦνται κλάδοι (δενδρολιβάνου κ.ἄ.) ἢ ἄνθη, τὰ ὁποῖα παραλαμβάνονται ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν.

η) Προετοιμασία διὰ τὸν Μάρτιον (παραμονή, 28 Φεβρ.).

Ἀποπομπὴ τοῦ Κουτσοφλέβαρου: θραῦσις ἀγγείων εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἐπωδαὶ (γητειές, ξόρκια).

θ) Ἑορταὶ τοῦ Μαρτίου.

1. Πρώτη Μαρτίου (Πρωτομαρτία).

Σάρωσις τῆς οἰκίας καὶ μεταφορὰ τῶν σκουριδιῶν εἰς σταυροδρόμι. Νίψις τὸ πρωὶ μὲ ἀμίλητο νερὸ καὶ ραντισμὸς τοῦ οἴκου.

Κτύπημα τῶν ζῳῶν μὲ βλαστὸν π.χ. ἀσφοδέλου, διὰ νὰ παχυνθοῦν καὶ νὰ εἶναι εὖρωστα.

***Άγερωμοὶ παίδων.** Παῖδες, φέροντες ξύλινον ὁμοίωμα χελιδόνος, τραγουδοῦν ἄσμα (χελιδόνισμα) εἰς ἕκαστον σπίτι καὶ λαμβάνουν δῶρα.

Δένουν τὸν Μάρτη (δηλ. τρεῖς κλωστὲς) τὰ παιδιὰ καὶ αἱ γυναῖκες, διὰ νὰ μὴν τὰς μαυρίσῃ ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτίου. Πρόγνωσις τοῦ καιροῦ. Αἱ τρεῖς πρῶται ἡμέραι τοῦ Μαρτίου θεωροῦνται **μερομήνια**;

Διάφοροι δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ παροιμίαι διὰ τὸν Μάρτιον.

2. Τῶν Ἁγίων Σαράντα (9 Μαρτ.).

Τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγ. Σαράντα παρασκευάζονται πίττες (*σαραντόπιτες*) καὶ διανέμονται· «σαράντα φάς, σαράντα πηῆς, σαράντα δῶσ' γιὰ τὴν ψυχὴ σου».

Σπείρονται ἄνθη· π.χ. ὁ σαραντάφυλλος βασιλικός. Προσφοραὶ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν: χορτόπιτες κ.ἄ. Ἄλλαι συνήθειαι.

3. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25 Μαρτ.).

*Απαγόρευσις ὠρισμένων ἐργασιῶν π.χ. αἱ γυναῖκες δὲν ἀνοίγουν τὸ σεντούκι, δὲν σαρώνουν, δὲν φέρουν νερὸ στὸ σπίτι κ.ἄ. Τὴν παραμονὴν κρούονται ὑπὸ τῶν παιδιῶν μετάλλινα ἀντικείμενα πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐντόμων καὶ τῶν ἐρπετῶν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὰ περιβόλια.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ πιστεύεται ὅτι ἀποχαιρετοῦν τὴν γῆν οἱ αὐξανόμενοι στάχυες τῶν δημητριακῶν. Αἱ παρθένοι ἐξέρχονται εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ ἀγκαλιάζουν τὰ σπαρτά.

1) Ἑορταὶ πρὸ τοῦ Πάσχα.

1. Σάββατον τοῦ Λαζάρου.

Ποῖοι λέγουν τὰ κάλαντα, δηλ. τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου (παράθεσις τοῦ κεμένου) καὶ τί κρατοῦν εἰς χεῖρας των· π.χ. σταυρὸν ἐξ ἀνθέων, εἰκόνα τοῦ Λαζάρου, κλάδους φοίνικος, κώδωνας. Γίνεται καὶ παράστασις τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου; Δῶρα εἰς τοὺς λέγοντας τὸ ἄσμα· π.χ. αὐγά, τυρὶ, χορήματα κ.ἄ.

Παρασκευὴ εἰδικῶν ψωμιῶν ἢ κολλουριῶν (*λάζαροι, λαζαράκια*). Πῶς παρασκευάζονται καὶ ποίαν μορφήν ἔχουν. Σχηματίζονται ἐπ' αὐτῶν μὲ τὴν ζύμην ἢ ἄλλως παραστάσεις, οἷον ἡ Ἀνάστασις.

2. Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

*Όνομα τῆς ἑορτῆς: *Κυριακὴ τῶ Βαγιῶ, Κυριακὴ τῆς ἐλιᾶς* κλπ. Ποίου δένδρου οἱ κλάδοι χρησιμοποιοῦνται ὡς βάρια· π.χ. ὁ φοῖνιξ, ἡ δάφνη, ἡ ἐλιά. Ποῖος

φέρει τὰ βάρια εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Πλέκονται σταυροί; Χρησιμοποίησις κατόπιν τῶν κλάδων τῶν Βαίων εἰς τὴν οἰκίαν: κάπνισμα κατὰ τῆς βασκανίας, μαντικά ἐνέργειαι.

Κτυπήματα μὲ τοὺς κλάδους τῶν Βαίων ὑπὸ ὁμίλων παιδιῶν καὶ διάφοροι ἐπιφωνήσεις. Τραγοῦδια τῶν παιδιῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Βαίων.

3. Μεγάλη Ἑβδομάς.

Ἀντιλήψεις καὶ δοξασίαι περὶ τῆς Μεγ. Ἑβδομάδος. Τραγοῦδι τῆς Μ. Ἑβδομάδος π.χ. *Μεγάλη Δευτέρα, μεγάλη μαχαίρα κλπ.* Πῶς παριστάνεται εἰς τὰ παιδιά ἡ Λαμπρή π.χ. ὡς γραῖα ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ εἰς τὸ χωριό.

Μεγάλη Δευτέρα καὶ Μεγ. Τετάρτη.

Ἔθιμα νηστείας καὶ δοξασίαι. Ἄγερμοὶ παίδων τὴν Μεγ. Δευτέραν. Ποῖον τραγοῦδι ἄδουν οὗτοι καὶ τί λαμβάνουν ὡς ἀμοιβήν π.χ. αὐγά.

Τέλεισις εὐχελαίου τὴν Μεγ. Τετάρτην. Παρασκευὴ τοῦ ζυμαριοῦ τῆς χρονιάς. Ποῦ λαμβάνει χώραν τελετὴ τοῦ νιπτῆρος καὶ πῶς τελεῖται αὕτη.

Μεγάλη Πέμπτη.

Ὄνομα: Κόκκινη Πέμπτη.

Ζύμωσις τῶν ἄρτων καὶ τῶν κουλουριῶν τῆς Λαμπρῆς. Ὄνόματα τῶν ψωμιῶν καὶ τῶν κουλουριῶν καὶ τρόπος παρασκευῆς αὐτῶν (ὕλικά, σχῆμα).

Βαφὴ καὶ ζωγράφισμα τῶν αὐγῶν. Δοξασίαι σχετικαὶ μὲ τὸ βάψιμον καὶ τὰ μεγαλοπεφτυάτικα αὐγά. Παραδόσεις σχετικαὶ πρὸς τὸ κόκκινον χρῶμα τῶν αὐγῶν.

Τοποθέτησις ἐρυθρῶν ὑφασμάτων εἰς τὰ παράθυρα. Πίστις περὶ ἐξόδου τῶν νεκρῶν ἐκ τοῦ Ἄδου.

Δώδεκα εὐαγγέλια. Διάφοροι συνήθειαι κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν 12 εὐαγγελίων· δέσις κόμβων διὰ τὴν ἀπόκτησιν ποθουμένου, ἀποδιώξιν ἀσθενειῶν κλπ. Χρησιμοποίησις τῶν κεριῶν τῶν 12 εὐαγγελίων.

Δεισιδαίμονες συνήθειαι καὶ ἀπαγορεύσεις π.χ. ἐξάρτησις κωδῶνων διὰ πολυχρῶμων νημάτων ἐκ ζῶων διὰ προφύλαξιν των ἀπὸ ἀσθενείας· ἀπαγορεύσεις πλύσεως ρούχων, σκουπίσματος τῆς οἰκίας κλπ. Πυρραὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς ἐκκλησίας.

Μεγάλη Παρασκευή.

Ζυμώνουν τὴν Μεγ. Παρασκευήν; Στολισμὸς τοῦ Ἐπιταφίου καὶ περιφορὰ αὐτοῦ. Ἔθιμα κατὰ τὴν περιφορὰν. Διάβασις κάτωθεν τοῦ Ἐπιταφίου.

Παραλαβὴ καὶ μεταφορὰ εἰς τὴν οἰκίαν ἀνθέων καὶ κεριῶν τοῦ Ἐπιταφίου. Χρησιμοποίησις τούτων: διὰ κάπνισμα πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς βασκανίας· ἐν ὄρα τρικυμίας ῥίπτεται κερὶ τοῦ Ἐπιταφίου εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα καταπαύσῃ ἡ θαλασσοταραχὴ κλπ.

Τὸ μοιρολόγι ἢ ὁ θρῆνος τῆς Παναγίας. Πότε ψάλλεται καὶ ποῦ· εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ὑπὸ παίδων πρὸ ἐκάστης οἰκίας; (παράθεσις τοῦ κειμένου).

Ἐπισκέψεις γυναικῶν εἰς ἐξωκλήσια καὶ νεκροταφεῖα.

Μέγα Σάββατον.

Ἔθιμα ὅταν ἐκφωνῆ ὁ ἱερεὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν: «Ἀνάστα ὁ Θεός...» Πολλαχοῦ διασκορπίζονται φύλλα δάφνης ἢ θραύονται δοχεῖα.

Παρασκευὴ κουλλουριῶν τῆς Λαμπρῆς. Σφαγὴ ἀμνῶν· σταυροὶ μὲ τὸ αἷμα εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας ἢ ἀλλαχοῦ. Φροντίδες ὑπὲρ τῶν νεκρῶν· ἐπισκέψεις εἰς τὸ νεκροταφεῖον καὶ προσφοραί.

ια) Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.

Ὄνομα: *Λαμπρῆ, Κυριακῆ* τῆς *Λαμπρῆς*, τοῦ *Καλοῦ λόγου* κλπ.

1. Τελετὴ τῆς Ἀναστάσεως.

Πῶς γίνεται ἡ συγκέντρωσις εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἔθιμα κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ «Χριστὸς ἀνέστη»: κρότοι, φῶτα, θραῦσις ἀγγείων, ἀσπασμοὶ κ.ἄ.

Μεταφορὰ διὰ τῆς ἀνημμένης λαμπάδος τοῦ φωτὸς τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὴν οἰκίαν. Σταυροὶ εἰς τὰς παραστάδας ἢ μόνον εἰς τὴν ἄνω παραστάδα τῆς θύρας μὲ τὸν καπνὸν ἀπὸ τὴν φλόγα τῆς λαμπάδος. Ἄλλαι συνήθειαι κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας. Πῶς χρησιμοποιεῖται τὸ κερὶ τῆς Ἀναστάσεως.

2. Ἡμέρα τοῦ Πάσχα.

Πασχαλινὸν φαγητόν. Μαντικά ἐνέργειαι· π.χ. ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς πλάτης τοῦ ἀμνοῦ.

Διασκεδάσεις: τραγούδια καὶ χοροί. Ἐπισκέψεις. Ἐκτέλεσις ἀγώνων· π.χ. σκοποβολῆς, δρόμου, πάλης, ρίψεως λίθου.

Κούνιες (*σοῦσες, ροδάνη*). Πότε στήνονται καὶ ποιοὶ κουνιοῦνται. Τραγούδια τῆς αἰώρας. Περιγραφή τοῦ ἔθιμου.

Πίσις περὶ τῆς ἐξόδου τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν Ἄδην. Δεισιδαίμονες συνήθειαι τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ποιμένων· π.χ. οἱ βοσκοὶ τὴν ἡμέραν τῆς Λαμπρῆς δὲν πιάθουν εἰς τὰ χέρια των κόκκινα αὐγά κ.ἄ.

Ἔθιμα τῶν ἀρραβωνιασμένων.

3. Δευτέρα Ἀνάστασις (*ἀγάπη, διπλανάστασι* κλπ.).

Πῶς τελεῖται· ἔθιμα κατ' αὐτὴν· κάψιμο ὁμοιώματος παριστάνοντος τὸν Ἰούδα κλπ. Ἐπίσκεψις εἰς τὸ νεκροταφεῖον· μνημόσυνον ἐνταῦθα ὑπὲρ τῶν νεκρῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως.

Τὸ ἔθιμον τῆς καύσεως τοῦ Ἰούδα. Κατασκευὴ τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Ἰούδα ἢ τοῦ Ἑβραίου καὶ καῦσις αὐτοῦ.

ιβ) Ἡ ἑβδομάς τῆς Διακαινησίμου.

Ἐνόματα αὐτῆς: *Λαμπρόσκολα κλπ.*

Οἱ ποιμένες σφάζουν ἀρνὶ ἢ ρίφι ταμένο εἰς τὴν Παναγίαν ἢ εἰς Ἅγιον.

1. Δευτέρα. Διασκεδάσεις, κούνιες (αἰώρα). Ἰδιαίτερα ἔθιμα καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

2. Τρίτη. Ἄγερμοι τῶν παιδιῶν (*Ρουσάλια*).

3. Πέμπτη. Δεισιδαίμονες συνήθειαι διὰ νὰ κοπάσῃ ὁ βόρειος ἄνεμος· ἀποφυγὴ εἰσόδου εἰς ἄμπελον.

4. Σάββατον. Μετάβασις εἰς νεκροταφεῖον καὶ διανομὴ κουλλουριῶν ἢ βαιμμένων αὐγῶν διὰ τοὺς νεκρούς.

5. Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ καὶ Δευτέρα.

Ἐνομα: (*Σώλαμπρα κ. ἄ.*).

Ἀρχὴ ἐργασιῶν π.χ. καινούργιο ἀδράχτι.

ιγ) Ἐορταὶ τοῦ Ἀπριλίου.

1. Πρωτοαπριλιά. Ἐθιμον τῆς ἐξαπατήσεως διὰ ψευδολογίας. Μαντεῖαι ἐκ τῶν ὄνειρων.

2. Ἄγ. Γεωργίου (23 Ἀπρ.). Ἐθιμα κατὰ τὴν παραμονὴν. Πυραὶ κατὰ τὸ ἐσπέρας καὶ ὑπερλήδησις αὐτῶν. Ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα. Περιφορὰ τῆς εἰκόνης τοῦ Ἄγ. Γεωργίου. Σφαγὴ ἀμνοῦ (τοῦ Ἀγιοργίτη) ὑπὸ ποιμένων καὶ χάραξις σταυροῦ μὲ τὸ αἷμα εἰς τὴν θύραν.

Μεταφορὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἐορτῆς ἀμίλητου νεροῦ καὶ ἀνθέων εἰς τὴν οἰκίαν. Προσφορὰ ἀμνοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν· σφαγὴ καὶ διανομὴ τοῦ κρέατος. Ἄλλαι προσφοραὶ: γάλακτος, ἄρτων.

Αἰῶραι (*κούνιες*). Ἀγῶνες δρόμου δι' ἵππων, πάλη κλπ.

Ἐθιμα τῶν ποιμένων: στολισμὸς μὲ πρασίνοὺς κλάδους καὶ ἄνθη τοῦ δοχείου ὅπου ἀμέλγεται τὸ γάλα. Διανομὴ δωρεᾶν τοῦ ἀμελχθέντος γάλακτος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς ἢ κρέατος. Ποιμενικαὶ συμφωνίαι, οἶον ἐνοικίαισις βοσκῆς, μισθοὶ βοσκῶν. Ἄλλα γεωργικὰ ἔθιμα.

3. Ἄγ. Μάρκου. (25 Ἀπρ.). Ἀποδίωξις ἐρπετῶν, ὡς π.χ. τοῦ ὄφεως διὰ τῆς κρούσεως χαλκίνων σκευῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐορτῆς.

ιδ) Ἐορταὶ τοῦ Μαΐου.

1. Παραμονὴ Πρωτομαγιάς (30 Ἀπρ.). Συλλογὴ ἀνθέων διὰ τὴν κατασκευὴν στεφάνου (*Μάης*). Διάφοροι ἐνέργειαι διὰ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ, οἶον ἀνάρτησις σταυρῶν ἐξ ἀνθέων ἀνωθεν τῆς θύρας, τοποθέτησις σκοροῦδου εἰς τὰ ἐνδύματα ἢ ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον κατὰ τὴν νύκτα κ. ἄ.

2. Πρωτομαγιά.

Συνήθεια μόλις ξυπνήσουν νὰ φάγουν κάτι (μαγιοκουλλούρα, σκόροδον, κ.ά.), διὰ νὰ μὴ πάθουν (κούμπωμα), ἂν ἀκούσουν νηστικοὺς φωνὴν τοῦ γαϊδάρου ἢ τοῦ κούκκου. Μεταφορὰ ἀμίλητου νεροῦ ἀπὸ τὴν βρούσιν· στολισμὸς αὐτῆς μὲ ἄνθη κλπ. Μεταφορὰ θαλασσίου ὕδατος καὶ πέτρας εἰς τὴν οἰκίαν. Μετάβασις εἰς τὴν ἔξοχὴν· νίψις μὲ δρόσον τῆς πρωΐας· κύλισμα ἐπὶ τῆς χλόης. Ζώσιμον τῆς μέσης τοῦ σώματος διὰ βλαστῶν.

Κτυπήματα ζῶων μὲ κλάδους φυτῶν διὰ νὰ προκόψουν, νὰ γίνουν εὐρωστα· π.χ. μὲ τὸν βλαστὸν τῆς ἀσφενδιλιάς (ἀσφοδέλου).

Ἐνάρτησις ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ Μάη (στεφάνου ἐκ διαφόρων ἀνθέων). Ἐὼς πότε μένει ἀνηρημένος ἐκεῖ ὁ στέφανος; Μαγιόξυλο· στολισμὸς αὐτοῦ καὶ περιφορὰ του ὑπὸ παιδιῶν. Χοροὶ καὶ τραγούδια τοῦ Μάη. Περιφορὰ κλάδου ἢ κορμοῦ δένδρου ὡς Μάη. Διὰ ποῖον λόγον γίνονται τὰ ἔθιμα ταῦτα.

Ἄγερμοὶ καὶ μιμικαὶ παραστάσεις: ἔθιμον τοῦ Ζαφείρη, νεκρανάστασις.

Μαντικά ἐνέργεια: ἔθιμον τοῦ Κλήδονα.

Μαγεία. Πίστις εἰς τὰ μάγια κατὰ τὴν Πρωτομαγιά. Διάφοροι μαγικαὶ πράξεις. Δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ ἐνέργεια. Τί πιστεύεται διὰ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς τῆς Πρωτομαγιάς. Περιδείξεις λινῆς κλωστής εἰς τὴν χεῖρα· φόνος ἐχίδνης καὶ χρησιμοποίησις τῆς πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ κακοῦ. Μελάνωμα τῶν παιδιῶν εἰς τὸ πρόσωπον πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ὠρισμένας ἀσθενείας κλπ.

3. Ἄγ. Ἀθανασίου, Ἄγ. Μαύρας καὶ Ἄγ. Πελαγίας. (2, 3, 4 Μαΐου).

Θυσίαι ζῶων κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἄγ. Ἀθανασίου.

Ἐθιμα καὶ δεισιδαιμονία: π.χ. τὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος καθ' ἣν θὰ τύχη ἡ ἑορτὴ τῆς Ἄγ. Μαύρας τὴν προσέχουν καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ δὲν κάμνουν ὠρισμένας ἐργασίας. Τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς Ἄγ. Πελαγίας δὲν θερίζουν.

4. Τῶν Ἄγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης. (21 Μαΐου).

Πανηγυρισμὸς τῆς ἑορτῆς καὶ δημοτελεῖς θυσίαι ταύρων, κριῶν. Διανομὴ τοῦ κρέατος δωρεάν.

Τελετὴ τῶν Ἀναστεναρίων ἐν Μακεδονίᾳ: ἦτοι χορὸς ἐπὶ ἀναμμένης ἀνθρακιάς κλπ.

Δοξασίαι σχετικαὶ μὲ τὴν ἀνατολὴν τῆς Πλειάδος (πούλιας) καὶ ἄλλα διάφορα ἔθιμα.

ιε) Ἑορταὶ σχετικαὶ πρὸς τὸ Πάσχα.

1. Μεσοπεντηκοστή.

Τέλεισις ἀγιασμοῦ καὶ ἔξοδος εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ ἀμπέλια.

Μιμικαὶ παραστάσεις νεκραναστάσεως· π.χ. ἔθιμον τοῦ Ζαφείρη ἐν Ἡλείῳ, τοῦ Κάνναβου ἐν Πόντῳ. Ἐνταφιασμός ὁμοιώματος· θρῆνος καὶ ἀνάστασις αὐτοῦ. Ἄλλαι δεισιδαίμονες πράξεις κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην.

2. Τῆς Ἀναλήψεως.

Ὄνομα: τῆς Ἀρμυρῆς, τοῦ Συναληγιοῦ κ.ἄ.

Τὸ ἔσπερας τῆς παραμονῆς καίονται οἱ κλῶνοι τῆς δάφνης ποὺ ἔχουν σκορπισθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸ Μέγα Σάββατον.

Δοξασαίαι περὶ τῶν ψυχῶν καὶ περὶ ἀνοίγματος τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς.

Ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως.

Ἑορτὴ ἰδίᾳ τῶν ποιμένων. Τέλεισις ἀγιασμοῦ εἰς τὰς μάνδρας καὶ ἑορτασμός. Διανομὴ γάλακτος. Κολύμβησις ὑπὸ τῶν ποιμένων τῶν αἰγοπροβάτων εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐναρξίς τῆς κολυμβήσεως. Καθαρός. Μεταφορὰ πέτρας μαλλιαρῆς εἰς τὸ σπίτι δι' εὐτυχίαν. Συλλογὴ βοτανῶν διὰ θεραπευτικούς σκοπούς: χαμόμηλον κλπ.

Μαντικαὶ ἐνέργειαι (κλήδονας). Μαντεῖαι τῶν νεανίδων ἀπὸ ὄνειρα τὰ ὅποια βλέπουν κατὰ τὴν νύκτα τῆς Ἀναλήψεως. Πίστις περὶ τῶν ψυχῶν ὅτι ἐπιστρέφουν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν εἰς τὸν Ἄδην.

3. Πεντηκοστή (τῆς Γοναισιτῆς).

Σάββατον, παραμονὴ τῆς Πεντηκοστῆς.

Ὄνομα: Σάββατο τοῦ Ρουσαλιοῦ κλπ.

Ψυχοσάββατον. Πιστεύεται πολλαχοῦ ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἐπιστρέφουν αἱ ψυχαὶ εἰς τὸν Ἄδην. Σχετικὰ ἔθιμα.

Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς.

Ὄνομα: Γονογλησά, Γοναισιτῆ, Γονατιά κ.ἄ.

Προσφοραὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τοὺς νεκρούς: γαλατόπιττα, κόλλυβα.

Γονάτισμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διάφοροι συνήθειαι καὶ δεισιδαιμονίαι κατ' αὐτὴν (πέτρα ἐπὶ τῆς ὀσφύος, κλειδὶ τῆς οἰκίας εἰς τὴν κεφαλὴν) δι' ὑγείαν κλπ.

4. Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Δοξασαίαι περὶ τῶν ψυχῶν καὶ ἔθιμα· π.χ. τὸ ἔθιμον τοῦ κατακλυσμοῦ ἐν Κύπρῳ. Πανηγύρεις.

ιστ) Ἑορταὶ τοῦ Ἰουνίου.

1. Τοῦ Ἁγίου Ὁνουφρίου (12 Ἰουν.) καὶ Προφ. Ἐλισσαίου (14 Ἰουν.).

Διάφοροι δοξασίαι καὶ συνήθειαι.

2. Τὸ Γενέσιον Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ (24 Ἰουν.).

Παραμονή (23 Ἰουν.). Ἐτοιμασία τοῦ κλήδονα: συλλογὴ ἀνθέων, σημαδιῶν (ριζικαριῶν, δηλ. μήλων ἢ δακτυλιδιῶν), μεταφορὰ ἀμίλητου νεροῦ. Τοποθέτησις τῶν σημαδιῶν (ἀντικειμένων) τοῦ κλήδονα ἐντὸς δοχείου· κλείδωμα αὐτοῦ καὶ ἔκθεσις του, σκεπασμένον μὲ κόκκινον παννί, εἰς τὰ ἄστρα καθ' ὅλην τὴν νύκτα.

Πυραὶ (φωτιᾶς τοῦ ἉΓιαννῆ, φουνάρης, φανός) καὶ ὑπερπήδησις αὐτῶν. Καῦσις τοῦ Μάη, δηλ. τοῦ στεφάνου τῆς Πρωτομαγιάς. Τί λέγεται κατὰ τὴν ὑπερπήδησιν τῆς φωτιᾶς· π.χ. ἐν Κέα: *Περνῶ περνῶ τοὺς φύλλους μου κι ἀφήνω τοὺς κοριοὺς μου*. Χρησιμοποίησις τῆς τέφρας ἀπὸ τὴν φωτιὰν αὐτὴν.

Μαντικά ἐνέργειαι τῶν νεανίδων κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς περὶ τοῦ μέλλοντος συζύγου των: α) τοποθέτησις κουκκιῶν (κνάμων) ἢ καθρέπτου ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον· β) βρῶσις ἀλμυροῦ κουλλουριοῦ (ἀρμυροκουλλούρας)· γ) μαντεῖαι ἐκ τῆς τέφρας τῆς πυρᾶς· δ) σπορὰ εἰς σταυροδρόμι κριθῆς, βρώμης καὶ παρατήρησις εἶτα τοῦ ὄνειρου τῆς νυκτός· ε) ἔκθεσις φύλλων συκῆς εἰς τὰ ἄστρα καὶ παρατήρησις αὐτῶν τὴν πρωίαν κλπ.

Πίστις περὶ ἀνοίγματος τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὸ μεσονύκτιον.

Ἡμέρα τῆς ἑορτῆς.

Ὄνομα: τοῦ *Ρηγανᾶ*, τοῦ *Φανιστῆ* κλπ.

Στροφή πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον καὶ σχετικὰ ἄσματα. Παρατήρησις τῆς σκιάς τοῦ σώματος πρὸς πρόβλεψιν περὶ τῆς υγείας.

Θεραπευτικαὶ ἐνέργειαι: Περίζωσις τῆς ὀσφύος καὶ τῆς κεφαλῆς μὲ χλωρὸν κλάδον διὰ τὴν υγείαν τοῦ σώματος. Συλλογὴ θεραπευτικῶν βοτανῶν· π.χ. τοῦ λουλουδιοῦ τ' ἉΓιαννιοῦ.

Γεωργικὰ ἔθιμα: Τοποθέτησις στάχτης εἰς τὴν ρίζαν τῆς συκῆς διὰ καρποφορίαν κ. ἄ.

Ἄνοιγμα τοῦ κλήδονα. Πῶς γίνεται ἡ ἐξαγωγή ἐκ τοῦ δοχείου τῶν σημαδιῶν (ριζικαριῶν) καὶ σχετικὰ κατ' αὐτὴν ἄσματα.

Μαντικά ἐνέργειαι: μὲ τὸ νερὸ τοῦ κλήδονα εἰς σταυροδρόμι κ. ἄ. Παρατηρήσεις κατὰ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ φρέατος μὲ καθρέπτην κλπ.

3. Τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων (29 καὶ 30 Ἰουν.).

Ἑορτασμός καὶ σχετικὰ ἔθιμα.

ιζ) Ἔορταὶ τοῦ Ἰουλίου.

1. Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ Ἀναργύρων (1 Ἰουλ.). Ἡ κατάθεσις τῆς ἔσθῃτος τῆς Παναγίας (Παναγίας τῆς Καυδοδεματούσας) (2 Ἰουλ.) καὶ τῆς Ἀγ. Κυριακῆς (7 Ἰουλ.).

Οἱ Ἅγιοι Ἀνάργυροι προστάται τῶν βοδιῶν ἐξ ἀσθενειῶν. Θυσίαι ἀφιερωμένων βοῶν καὶ διανομὴ τοῦ κρέατος εἰς τοὺς πανηγυριστάς.

Ἔθιμα τῶν γεωργῶν· π.χ. δὲν ἄλωνίζουσι οὔτε δένουσι στάχυν· δὲν ζυμώνουσι.

2. Τῆς Ἀγίας Μαρίας (17 Ἰουλ.).

Πανηγυρις καὶ θυσία ζῶου ὑπὸ τοῦ κοινοῦ (κουρμπάνι). Πῶς γίνεται ἡ σφαγὴ καὶ ἡ διανομὴ του εἰς τοὺς παρευρισκομένους εἰς τὴν πανηγυριν. Δηγήσεις περὶ ἐλάφου, ἧτις ἄλλοτε προσήρχετο μόνη τῆς πρὸς θυσίαν. Διὰ ποῖον σκοπὸν ὠρίσθη ἡ θυσία αὕτη.

Γεωργικὰ ἔθιμα. Πρώτη συλλογὴ σταφυλῶν. Ραντισμὸς τῶν σπαρτῶν μὲ ἀγιασμόν. Ἀπαγόρευσις τοῦ ἄλωνισμοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην κ.ἄ.

3. Τοῦ Προφήτου Ἡλίας (20 Ἰουλ.).

Τί πιστεύεται σχετικῶς μὲ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ προφήτου Ἡλίας εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων. Σχετικαὶ παραδόσεις: Ἅγιος τῆς βροχῆς, τῶν βροντῶν κλπ. Λαϊκαὶ πανηγυρις (περιγραφή). Πυρραὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων.

Προγνώσεις κατὰ τὴν πρωίαν τῆς ἑορτῆς τοῦ προφ. Ἡλίας περὶ τῆς καιρικῆς καταστάσεως κατὰ τὸν προσεχῆ χειμῶνα· π.χ. ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακλίσεως τοῦ σκύλου κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου· ἀπὸ τὸ χρῶμα τοῦ καπνοῦ τοῦ θυμιάματος κλπ.

Δεισιδαίμονες συνήθειαι: λίθοι (πέτρωμα) ἐπὶ τῶν δένδρων διὰ νὰ μὴ πίπτῃ ὁ καρπὸς των πρὸ τῆς ὠριμάσεως κλπ. Ἄλλα ἔθιμα τῶν γεωργῶν καὶ μαντικαὶ ἐνέργειαι.

4. Τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος (26, 27 Ἰουλ.).

Ἀπαγόρευσις ἐργασίας ὑπὸ τῶν γυναικῶν τὴν παραμονὴν (ἑσπέρας) τῆς ἑορτῆς τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς· σχετικαὶ παραδόσεις. Πανηγυρις.

Πίστις καὶ παραδόσεις περὶ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος ὡς ἱατροῦ. Δηγήσεις καὶ ἐπωδαὶ (γητέματα).

ιη) Ἔορταὶ τοῦ Αὐγούστου.

1. Πρώτη Αὐγούστου.

Ἐπερήδησις πυρῶν τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς (31 Ἰουλ.). Πίστις ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ἀνοίγουσι οἱ οὐρανοί.

Ἀπὸ τῆς πρώτης Αὐγούστου ἀρχὴ τοῦ χειμῶνος. Ἐναρξίς τῶν ἡμερομηνίων.

Πόσας ημέρας διαρκοῦν τρεῖς, ἕξ ἢ δώδεκα; Σχετικά μετεωρολογικά παρατηρήσεις. Δρίμες. Διάρκεια αὐτῶν καὶ ἀπαγορεύσεις, ὡς ἡ πλύσις ρούχων, ἡ λουσίς κλπ.

Γεωργικά συνήθειαι. Τέλεισις ἀγιασμοῦ καὶ ραντισμὸς δι' αὐτοῦ τῶν δένδρων καὶ τῶν ἀμπελιῶν ἄλλα ἔθιμα.

2. Τῆς Μεταμορφώσεως (6. Αὐγ.).

Ὄνομα: τοῦ Σωτῆρος, τοῦ Χριστοῦ κ.ἄ.

Δοξασαίαι ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς ἀνοίγουν οἱ οὔρανοί, ὅτι δὲ προφθάση καὶ ζητήση τις τὸ λαμβάνει.

Προσκόμισις τῶν πρώτων σταφυλῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν (ἀπαρχαί).

Ἄλιεα καὶ σχετικά παρατηρήματα δι' αὐτήν.

3. Τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγ.). Τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας (23 Αὐγ.).

Ἑορτασμός. Δημοτελής ἐστίασις μετὰ τὸν ἐκκλησιασμὸν διὰ δαπάνης τοῦ κοινοῦ ἢ τῆς Ἐκκλησίας. Σφαγὴ ζῴων ἀφιερωμένων ὑπὸ κτηνοτρόφων εἰς τὴν Παναγίαν. Τέλεισις ἀγώνων κ.ἄ. Παραδόσεις σχετικά πρὸς τὴν εὑρεσιν εἰκόνων τῆς Παναγίας.

Θυσίαι κατὰ τὰ ἐννιάμερα τῆς Παναγίας.

4. Τοῦ Ἁγ. Φανουρίου (27 Αὐγ.).

Τάματα διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀπολεσθέντος ἀντικειμένου. Παρασκευὴ καὶ διανομὴ πίττας διὰ συγχώρησιν τῆς μάνας τοῦ Ἁγ. Φανουρίου.

5. Ἀποτομὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ (29 Αὐγ.).

Ὄνομα: τοῦ Νηστευτῆ, τοῦ Κοποκέφαλου, τοῦ Ριγολόγου κ.ἄ.

Νηστεία καὶ πανηγυρισμός.

Πίστις ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης θεραπεύει τὴν ἐλονοσίαν (θέρμη). Τάματα. Περίζωσις διὰ νήματος τῆς ὀσφύος τοῦ ἀρρώστου ἢ ἀνάρτησις κλωστῆς ὅσον τὸ ἀνάστημά του εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου. Διανουκτέρευσις τοῦ ἀσθενοῦς εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

ιβ) Ἑορταὶ τοῦ Σεπτεμβρίου.

1. Πρώτη Σεπτεμβρίου.

Συνήθειαι κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς (31 Αὐγ.): ἔκθεσις εἰς τὰ ἄστρα (ἀστρονόμημα) καρπῶν π.χ. ροδιοῦ. Ἀνάρτησις ὀρμαθοῦ πρασίμων κλάδων καὶ καρπῶν ἄνωθεν τῆς θύρας τῆς οἰκίας κλπ.

Ποῦ ἢ πρώτη Σεπτεμβρίου θεωρεῖται ὡς ἀρχὴ τοῦ ἔτους, δηλ. ἀρχιχρονιά. Σχετικά ἔθιμα τῶν γεωργῶν π.χ. εὐλόγησις τοῦ σπόρου, ἀροτρίαισις χωραφιοῦ, ραντισμὸς τῆς οἰκίας, ἀπαγόρευσις ἐπισκέψεων, ποδαρικό, ἀγιασμὸς εἰς τὰς οἰκίας κ.ἄ.

2. Τοῦ Ἁγ. Μάμαντος (2 Σεπτ.) καὶ τὸ Γενέσιον τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτ.).

Δοξασίαι καὶ διηγήσεις περὶ τοῦ Ἁγ. Μάμαντος ὡς προστάτου τῶν αἰγοπροβάτων ἐξ ἀσθενειῶν. Πανηγύρεις καὶ προσφοραὶ εἰς τὸν Ἁγιον.

᾽Όνομα τῆς ἑορτῆς τοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου καὶ ἑορταστικά ἔθιμα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην.

3. Τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτ.).

᾽Εθιμα κατὰ τὴν παραμονήν.

Ἡμέρα τῆς ἑορτῆς. Συνήθειαι τῶν γεωργῶν· π.χ. προσκόμισις ἐντὸς μανδηλίου τῶν σπόρων τῶν δημητριακῶν καὶ ὀσπρίων εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς εὐλόγησιν κλπ. Χρησιμοποίησις τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τοῦ βασιλικοῦ ποῦ μοιράζονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν· π.χ. μὲ τὸν βασιλικὸν καπνίζουσι τὸν ἄρρωστον πρὸς θεραπείαν κ.ἄ.

Ἀρχὴ τῆς χειμερινῆς περιόδου διὰ τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς ναυτικούς. Σχετικαὶ συνήθειαι καὶ δεισιδαιμονίαι· π.χ. δὲν κοιμοῦνται τὴν ἡμέραν τοῦ Σταυροῦ.

κ) Ἑορταὶ τοῦ Ὀκτωβρίου.

1. Πρώτη Ὀκτωβρίου. Τοῦ Εὐαγγ. Λουκᾶ (18 Ὀκτ.) τοῦ Ἁγ. Ἀρτεμίου (20 Ὀκτ.) καὶ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου (26 Ὀκτ.).

Πανηγύρεις κατὰ τὰς ἑορτάς ταύτας. ᾽Εθιμα γεωργικά καὶ ποιμενικά.

Συμβάσεις τῶν ποιμένων ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Πότε εἶναι τὸ καλοκαίρι τοῦ Ἁγ. Δημητρίου;

κα) Ἑορταὶ τοῦ Νοεμβρίου (ἀπὸ τῆς 1-13).

1. Τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων (Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ) καὶ τοῦ Ἁγ. μεγάλου Γεωργίου (1 καὶ 3 Νοεμβ.).

Πανήγυρις καὶ θυσίαι ζώων (βοδιῶν) κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων. Παραδόσεις περὶ ἐλάφου, ἣτις ἤρχετο ἄλλοτε μόνη πρὸς σφαγὴν τῆς ὑπὸ τῶν πανηγυριστῶν.

᾽Εθιμα τῶν γεωργῶν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τοῦ Σποριάρη ἢ μεθυστῆ. Σπορὰ δημητριακῶν. ᾽Ανοιγμα τῶν κρασιῶν. Σχετικὰ ἔθιμα.

2. Τῶν Ταξιαρχῶν καὶ τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ (8, 11 Νοεμβρ.).

Δοξασίαι καὶ ἔθιμα τὴν ἡμέραν τῶν Ταξιαρχῶν· π.χ. σφάζονται οἱ χοῖροι.

Πίστις ὅτι ὁ Ἁγ. Μηνᾶς βοηθεῖ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον ἔχει χαθῆ ἢ κλαπῆ.

᾽Απαγόρευσις ἐργασιῶν εἰς τοὺς ποιμενικοὺς πληθυσμοὺς διὰ τὸν φόβον τοῦ λύκου, νὰ μὴ ἀρπάξῃ τὰ πρόβατα. Πίστις ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ ἀρχίζει ὁ χειμὼν μὲ τὸ ψῦχος.

Β') Μαγεία καὶ σχετικαὶ πρὸς αὐτὴν δεισιδαιμονίαι καὶ συνήθειαι**α) Ἡ βασκανία (μάτιασμα, φταρμός κ.ἄ.).**

1. Ποῖοι βασκαίνουν (ματιάζουν, ἔχουν κακὸ μάτι)· π.χ. αὐτοὶ ποὺ ἔχουν πυκνὰ φρύδια. Ποῖοι βασκαίνονται (ματιάζονται): ἄνθρωποι, κυρίως τὰ μικρὰ παιδιά· ζῶα (τὰ βόδια, τὸ ἄλογο, τὰ αἰγοπρόβατα κλπ.) καὶ πράγματα (φυτὰ, δένδρα, τὰ σπαρτά, σπίτια). Ποῖος δὲν ματιάζεται· π.χ. ὁ Σαββατογεννημένος. Τί παθαίνει ὁ ματιασμένος.

2. Πῶς ἀποτρέπεται ἡ βασκανία (τὸ μάτιασμα). Φτύσιμο· χρῆσις προφυλακτικῶν μέσων, φυλακτοῦ, εἰς ἀντικείμενα: ἀνάρτησις σκοροῦδου, κρομμύου, κρουνίου ζῶφου, ὡς τοῦ ἄλογου, τοῦ βοός, τοῦ ἡμίονου κλπ. Πῶς κατασκευάζεται τὸ φυλακτὸ διὰ τὸν ἄνθρωπον ἢ τὸ ζῶον.

3. Πῶς γίνεται ἡ διάγνωσις τῆς βασκανίας, δηλ. τοῦ ματιασμένου· π.χ. μετρεῖς σταγόνας λάδι σ' ἓνα ποτήρι νερό. Πῶς γίνεται ἡ θεραπεία ἀπὸ τὴν βασκανίαν· τρόποι θεραπείας: με γητειάν, ἐξορκισμόν, κάπνισμα με ἄνθη τοῦ Ἐπιταφίου ἢ με τεμάχιον ἐνδύματος τοῦ βασκάναντος κ.ἄ., ράντισμα τοῦ ἀρρώστου (περιγραφῆ) κλπ.

β) Ἄνεμοστρόβιλος.

Κόψιμο τῆς τρούμπας (ἀνεμοστροβίλου ἐν τῇ θαλάσῃ) με μαυρομάνικο μαχαίρι. Ἄλλοι τρόποι ἀποτροπῆς τοῦ κακοῦ ἐξ αὐτῆς.

Τί πιστεύεται περὶ τοῦ ἀνεμοστροβίλου ἐν τῇ ξηρᾷ· π.χ. ὅτι ὑπάρχουν ἐκεῖ δαιμονικὰ ὄντα. Τρόποι πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ κακοῦ ἐκ τούτου.

γ) Ἀπαλλαγὴ ἐξ ἐπιδημιῶν καὶ ἄλλων ἀσθενειῶν.

1. Ἀροτρίασις πέριξ τοῦ χωρίου με δύο ζευγμένους μόσχους. Ζώσιμο τῆς ἐκκλησίας ἢ ὄλου τοῦ χωρίου με νῆμα. Χάραξις κύκλου. Κατάδεσμοι (δέσιμο) ἀσθενειῶν· π.χ. τῆς πανούκλας.

2. *Τρυνποέρασμα*: δίοδος τῶν ζῶων (αἰγοπροβάτων) δι' ὁπῆς πρὸς ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ ἀρρώστειαν.

3. Μεταφορὰ ἀσθενοῦς παιδίου εἰς σταυροδρόμι. Πίστις περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς του ἐκεῖ με τὸ πραγματικὸν τέκνον τὸ ὁποῖον ἔχουν ἀρπάσει οἱ Νεράιδες. Κύλισμα τοῦ ἀσθενοῦς· εἰκονικὴ πώλησις τοῦ ἀρρώστου παιδιοῦ εἰς ἄλλην γυναῖκα· πέρασμα αὐτοῦ διὰ μέσου τοῦ ὑποκαμίσου τοῦ πατρός κ.ἄ.

4. Μεταφορὰ ἀσθενῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διανυκτέρευσις (ἐγκοίμησις) ἐν αὐτῇ πρὸς θεραπείαν. Διασκελισμός τοῦ πάσχοντος ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἢ ἐπίθεσις τῶν ἀμφίων του (τοῦ ἐπιτραχηλίου) ἐπ' αὐτοῦ. Διάβασις κάτωθεν τοῦ Ἐπιταφίου.

Εἰς ποίας περιστάσεις χρησιμοποιοῦνται ἄνθη ἢ κηρία τοῦ Ἐπιταφίου, κόλυβα τῶν Ἁγ. Θεοδώρων κ.ἄ. π.χ. με ἄνθη Ἐπιταφίου καπνίζουσι τὸν ματιασμένο διὰ νὰ γίνῃ καλά.

5. Ἄλλαι μαγικαὶ ἐνέργειαι. Προσφοραὶ εἰς τὰς Νεραΐδες. Κάπνισμα με βότανα. Χρησιμοποίησις τῆς σιάχτης τοῦ Δωδεκαημέρου· ἐπίσης ὠρισμένων ἀντικειμένων πρὸς προστασίαν ἀπὸ τὸ κακόν: δίκτυ καὶ ψαλίδι κατὰ τὸν γάμον. Πυροσιτία, πέταλον, ὑνί, ἀλάτι, σάρωθρον, σκιλλοκρομμύδα, ἀπήγανος, σκόροδον, ψωμί, μαννόγαλα, θαλάσσιον ὕδωρ καὶ ἄλλα π.χ. τοποθέτησις πετάλου ὀπισθεν τῆς θύρας πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὴν γλωσσοφαγίαν κλπ.

δ) Λιτανεῖαι καὶ μαγικαὶ ἐνέργειαι εἰς περιπτώσεις ἀνομβρίας.

Λιτανεῖα εἰς τὸν προφήτην Ἡλίαν. Τελετὴ τῆς Πεερπερούνας, ἧτοι στολισμός κορασίδος δι' ἀνθέων, περιφορὰ αὐτῆς εἰς τὰς οἰκίας καὶ ραντισμός της δι' ὕδατος.

ε) Φίλτρα καὶ μισητικά.

1. Ποῖα μέσα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν προσέλκυσιν τῆς ἀγάπης (τοῦ ἔρωτος) ἄλλου προσώπου: τῆς νέας πρὸς τὸν νέον ἢ τοῦ νέου πρὸς τὴν νέαν· π.χ. ὠρισμένα φαγητὰ ἢ ποτὰ εἰδικῶς παρεσκευασμένα.

2. Ἐνέργειαι πρὸς πρόκλησιν ἔχθρας μεταξὺ ἀγαπωμένων προσώπων (μισητικά).

στ) Κατάδεσμοι καὶ κάρφωματα.

1. Ὄνομα: *δέσιμο, δῆμα, ἀμπόδεμα, κάρφωμα.*

Κατάδεσμος καὶ κάρφωμα α) πρὸ τοῦ γάμου ἢ κατὰ τὴν στέψιν πρὸς πρόκλησιν κακοῦ εἰς τὸ ζεῦγος τῶν νεονύμφων, ἐπίσης εἰς κλέπτην καὶ ἄλλους· β) ζῶων (ἀλώπεκος, λύκου, κυνός, γυπὸς κλπ.), ἀντικειμένων (παγίδος, τουφεκιοῦ) καὶ δένδρων.

Πῶς γίνονται αἱ μαγικαὶ ἐνέργειαι αὗται καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέπει ἕκαστη· π.χ. τὸ ἀμπόδεμα τοῦ λύκου διὰ νὰ μὴ ἀρπάξῃ τὰ πρόβατα· τοῦ κυνός νὰ μὴ συλλαμβάνῃ κυνήγιον· κάρφωμα δένδρου διὰ νὰ ξεραθῇ κλπ.

2. Πῶς δύναται νὰ λυθῇ ὁ κατάδεσμος ἢ τὸ κάρφωμα καὶ ἐξουδετερωθῇ ἢ βλαπτικὴ τῶν ἐπενέργειαι (λύσις ἀνδρογύνου κ.ἄ.).

3. Προφυλακτικὰ μέτρα ἀπὸ τῆς βλαπτικῆς ἐπενεργείας τοῦ καταδέσμου ἢ τοῦ κάρφωματος· π.χ. διὰ τὸν γαμβρὸν καὶ τὴν νύμφην πρὸ τῆς στέψεως λαμβάνονται ὠρισμένοι προφυλάξεις, δηλ. ζώνουν τὸν γαμβρὸν με δίκτυ, φέρει εἰς τὴν μέσην τοῦ μαυρομάνικον μαχαίρι· τοποθετεῖται ψαλίδι κάτω ἀπὸ τὴν νυμφικὴν κλίνην κλπ.

ζ) Στοιχειώματα.

Πῶς στοιχειώνεται τὸ σπίτι κατὰ τὴν θεμελίωσίν του· π.χ. με σφαγὴν πετει-

νοῦ, ὥστε νὰ ρεύσῃ τὸ αἷμα εἰς τὰ θεμέλια. Ἐπίσης μὲ τὸ στοιχειωμα τοῦ ἡσκιου διερχομένου ἀνθρώπου.

Στοιχειωμένοι θησαυροί. Τρόπος εὐρέσεως αὐτῶν· π.χ. κατόπιν ὄνειρου.

η) Δεισιδαίμονες δοξασῖαι σχετικαὶ πρὸς διαφόρους ἐνεργείας καὶ ἀπαγορεύσεις· π.χ. ἀπαγορευσις ἐργασίας καθ' ὥρισμένας ἡμέρας καὶ ὥρας. Δὲν ἐπιτρέπεται δανεισμός φωτιᾶς τὴν νύκτα· εἴσοδος εἰς τὴν οἰκίαν μὲ τὸν δεξιὸν πόδα. Συμβολικαὶ ἐνέργειαι ἐπὶ πρώτης ὄψεως τῆς νέας σελήνης· π.χ. πιάνει τις χρυσὸ ἢ χαιριεῖ τὴν νέαν σελήνην. Μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου δὲν δίδεται τι ἐκ τοῦ οἴκου· ὁμοίως καὶ κατὰ τὸ ζύμωμα προτοῦ γίνῃ (ἀνεβῆ) τὸ φύραμα. Δὲν σαρώνεται ἡ οἰκία, ὅταν τις φεύγῃ εἰς ταξίδι. Δὲν ἐμβολιάζει δένδρα ὁ ἄγαμος ἢ ὁ ἐγγαμος ἀλλ' ἀκόμη ἄτεκνος. Τὴν ἡμέραν ποὺ ἀρχίζει ὁ γεωργὸς τὴν σπορὰν δὲν δίδουν ἀντικείμενόν τι ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Δὲν εἶναι καλὸν νὰ ρίπτεται ἄλλας εἰς τὴν φωτιὰν ἢ νὰ χυθῆ τοῦτο ἀπὸ τὸ ἀλατοδοχεῖον. Θὰ συμβῆ κακὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν, ἐὰν πέσῃ εἰκὼν ἢ κανδήλα ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσιον. Ἐὰν ἡ οἰκία ἔχῃ δύο θύρας, θεωρεῖται κακὸς οἰωνὸς νὰ μὴ ἐξέλθῃ ὁ ἐπισκέπτης ἐκ τῆς θύρας ποὺ εἰσῆλθε. Πιστεύεται ὅτι θὰ πάθῃ κακὸν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος πατεῖ ἐπὶ τοῦ σαρώθρου κ.ἄ.

Γ'. Λαϊκὴ ἰατρικὴ

1. Γενικά. Δοξασῖαι τοῦ λαοῦ διὰ τὰς ἀσθενείας καὶ τὰ αἷτια αὐτῶν. α) Ἀΐτια φυσικά: ἀσθενεῖαι ἀπὸ κυρτολόγημα, στενοχωρίας, κακὴν διατροφὴν, ἀπὸ τὸ κακὸ μάτι, ἀπὸ τὸν ἥλιον κ.ἄ. β) αἷτια ὑπερφυσικά: ὁ Θεὸς στέλλει τὴν ἀρρώστειαν· προσβολὴ τινος ὑπὸ Νεραίδων καὶ ἄλλων δαιμονικῶν ὄντων κλπ.

2. Ὄνόματα τῶν διαφορῶν ἀσθενειῶν καὶ διαγνωστικὰ σημεῖα αὐτῶν.

3. Τρόποι θεραπείας. α) Προσευχαὶ καὶ ταξίματα εἰς Ἁγίους· μαγικαὶ ἐνέργειαι: λειτουργίαι, προσφοραὶ, ἀναθήματα, ἐγκοίμησις εἰς ἐκκλησίαν, ἐξορκισμοὶ ὑπὸ τοῦ ἱερέως, τρυποπέρασμα τοῦ ἀσθενοῦς, ἐπφδαὶ (γητέματα), μαγικαὶ ἐνέργειαι.

β) Θεραπευτικὰ μέσα: 1) Φάρμακα (γιατρικὰ) μὲ βότανα κ.ἄ. τρόπος συλλογῆς, παρασκευῆς τούτων καὶ χρῆσις. 2) Φυσικὰ μέσα καὶ χειροπρακτικὴ: ἐντριβαὶ καὶ μαλάξεις, ζεστὰ ἐπιθέματα, πάτημα εἰς τὴν ράχιν τοῦ ἀρρώστου, γύρισμα τοῦ ὄμφαλου, σικυαὶ (βεντουῦζες), ἔμπλαστρα, σιναπισμὸς κ.ἄ. Χειρουργικὴ: ἀνοιγμα ἀποστήματος· ἐπίδεσις πληγῶν κλπ.

γ) Διαιτητικὴ. Τί πρέπει νὰ τρώγῃ ὁ ἀσθενὴς εἰς ἐκάστην περίπτωσιν.

4. Πρακτικοὶ ἰατροί. Ὄνομα αὐτῶν. Ἱατροσοφία (παλαιὰ βιβλία μὲ ὁδηγίαν διὰ τὴν θεραπείαν διαφορῶν νόσων καὶ παθήσεων).

5. Είδιική νοσολογία και θεραπευτική.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν νόσων ἢ παθήσεων καὶ τρόπος θεραπείας αὐτῶν. Παθήσεις: πρήξιμο τῶν ἀδένων (ἀδενίτις), ἀναιμία, ἀνθραξ (κακὸ σπειρί), ἀμυγδαλαῖ, ἀκροχορδόνες (καρναβίτσες, κουρτσίκου), βήχας, δοθιὴν (καλόγερος), ἐλονοσία (θέρμη), ἐρυσίπελας (ἀνεμοπύρωμα), ἐπιληψία (σεληνιασμός), ἕτερος (χρυσή), ἰλαρά, πονόματος (ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν), παρωτίτις (μαγουλίτις), κοκκύτης, πόνος τῶν αὐτιῶν κλπ.

6. Κτηνιατρική.

Ἀσθένειαι τῶν κατοικιδίων ζώων (βοδιῶν, ὄνου, ἡμιόνου, ἵππου, αἰγοπροβάτων, ὀρνίθων, χοίρου) καὶ τρόποι θεραπείας.

Δ'. Ἀστρολογία καὶ μετεωρολογία

α) Ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη.

1. Δημῶδεις παραδόσεις διὰ τὸν ἥλιον καὶ τὸ φεγγάρι. Ποῦ μεταβαίνει ὁ ἥλιος, ὅταν δύη. Σχέσις τοῦ μὲ τὸ φεγγάρι· π.χ. λέγεται ὅτι εἶναι ἀδελφία ἢ σύζυγοι. Ἡ μαύρη κηλὶς τοῦ φεγγαριοῦ πιστεύεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ ράπισμα τοῦ ἡλίου ἢ ὅτι εἶναι λάσπη, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔρριψεν ὁ ἥλιος ἐκ φθόνου, διότι ἔφεγγεν ἐκεῖνο καλύτερα κ.ἄ.

2. Τί πιστεύεται περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Σχετικαὶ διηγήσεις.

3. Μέτρησις τοῦ χρόνου τῆς ἡμέρας: α) ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὸ στερέωμα· π.χ. ὁ ἥλιος ἐβγήκε τρία ποδάρια. β) ἐκ τῆς μετρήσεως τῆς σκιάς τοῦ σώματος μὲ τὸ πέλαμα τῶν ποδῶν· δηλ. πόσοι πόδες εἶναι.

4. Τραγούδια παιδικά, παροιμίαι καὶ παραμύθια διὰ τὸν ἥλιον καὶ τὸ φεγγάρι.

5. Φάσεις τῆς σελήνης: λ ί γ ω σ ι καὶ γ έ μ ι σ ι, δηλ. μείωσις καὶ αὔξησις τοῦ φεγγαριοῦ. Ἐπίδρασις τῆς σελήνης κατὰ τὰς φάσεις αὐτῆς εἰς γεωργικὰς καὶ ἄλλας ἐργασίας· π.χ. διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς σπορᾶς, φύτευσιν κηπικῶν, ἔναρξιν ἐργασιῶν, κοπὴν ξύλων, κατεργασίαν τοῦ λίνου κλπ. Παρατηρήσεις καὶ ἔθιμα κατὰ τὴν πανσέληνον.

6. Προγνώσις τοῦ καιροῦ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, τοῦ φωτεινοῦ κύκλου τοῦ φεγγαριοῦ, ἂν εἶναι μεγάλος ἢ μικρός, τῆς νεφώσεως κατὰ τὴν πρωίαν καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου κλπ.

β) Ἀστέρες.

1. Παρατηρήσεις τῶν ἀστέρων πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ ἢ δι' ἄλλα γεγνότα. Ἐπίσης διὰ τὸν ὑπολογισμὸν ὑπὸ τῶν γεωργῶν τῆς ὥρας τῆς νυκτός.

2. Μαγικά, μαντικά μέσα κ.ἄ. ἐκτιθέμενα εἰς τὴν ἐλήθειαν τῶν ἀστέρων· π.χ. τὸ δοχεῖον τὸ περιέχον τὸν κλήδονα. Τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς πρὸς τὴν 1ην Μαρτίου ἐκτίθεται εἰς τὰ ἄστρα ὁ Μάρτης, δηλ. αἱ κλωσταὶ ποῦ θὰ δέσουν εἰς τὰ δάκτυλα τῶν παιδιῶν καὶ εἰς τὰ ἰδικά των αἱ γυναῖκες διὰ νὰ μὴ μαυρίσουν ἀπὸ τὸν ἥλιον.

3. Διάφοροι δοξασαὶ καὶ διηγήσεις (παραδόσεις) περὶ τῶν ἀσטרων.

Τὸ ἄστρον Ἄφροδίτη: Ἐσπερος (Ἀποσπερίτης), Ἐσφόρος (Αὐγερινός, ἡμερινός, ἄστρον τῆς ἡμέρας, ἄστρον τῆς πωρῆς κλπ).

Ἄρκτος (ἀλετροπόδα, κιβωτός τοῦ Νῶε, ἐφταπάρθενος χορὸς κλπ.).

Πλειάς (πούλια, πλειά, ὀπλειά, ἐξαστέρι κ.ἄ.).

Γαλαξίας (ζουναρί, Ἰορδάνης ποταμός, τοῦ κουμπάρου τ' ἄχρα).

Ζυγὸς (ζύγια, ζυγάλετρα).

Πολικὸς ἀστήρ. Ἄστρο τῆς τραμουντάνας.

Ἐριων (πουαλέρκα, πῆγες, ἀλετροπόδα κ.ἄ.).

4. Δοξασαὶ περὶ ἐπιρρείας τῶν ἀστέρων εἰς τοὺς ἀνθρώπους· π.χ. κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἀτόμου.

Διάττων ἀστήρ (πέσιμο ἢ χύσιμο τοῦ ἀστρου). Σχετικαὶ δοξασαὶ· π.χ. ὅταν χύνεται ἓνα ἄστρο, κάποιος ἀπέθανε.

Κομήται. Τί πιστεύεται διὰ τοὺς κομήτας.

γ) Οἱ μῆνες καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ χρόνου.

1. Μῆνες ἀπαίσιοι, δηλ. μὴ τυχεροί· π.χ. τὸν Μάρτιον δὲν πλύνουν τὰ χονδρὰ ροῦχα διότι καταστρέφονται τὸν Μάη δὲν γίνονται γάμοι.

2. Μερομήνια καὶ μηνάλλαγια διὰ τὴν πρόβλεψιν τοῦ καιροῦ εἰς κάθε μῆνα τοῦ ἔτους· π.χ. τὰ μερομήνια τοῦ Αὐγούστου (1 - 6 Αὐγ. ἢ ἀπὸ 1 - 12 Αὐγ.).

Δρίμες καὶ Δρίματα, Κακαουσιῆς κ.ἄ. π.χ. Δρίμες: τοῦ Αὐγούστου ἀπὸ τῆς 1ης - 6ης· τοῦ Μαρτίου καὶ ἄλλων μηνῶν. Δεισιδαίμονες δοξασαὶ. Αἱ ἡμέραι ποῦ εἶναι Δρίμες θεωροῦνται κακὲς ἡμέρες. Ἔτσι π.χ. ἀποφεύγουν νὰ λουσοῦν εἰς τὴν θάλασσαν, ν' ἀνέβουν εἰς δένδρον καὶ νὰ πλύνουν αἱ γυναῖκες. Πολλαχοῦ ἐνήστευον παλαιότερον κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς.

Ἡμέραι αἴσιοι (τυχεροὶ) καὶ ἡμέραι ἀποφράδες: τῆς ἐβδομάδος, τοῦ μηνὸς καὶ τοῦ χρόνου· π.χ. τὴν Παρασκευὴν πλύνονται τοῦ ἀσθενοῦς τὰ ροῦχα, διὰ νὰ γίνῃ καλά. Ὁ ζευγὰς δὲν ἀρχίζει τὴν σπορὰν Τρίτην ἢ Παρασκευὴν. Τὴν Πέμπτην δὲν κόπτουν ὕφασμα κλπ.

δ) Ἄνεμοι.

1. Δημώδη ὀνόματα τῶν ἀνέμων. Παραδόσεις καὶ δοξασίαι περὶ τῶν ἀνέμων.
2. Ἄνεμοστρόβιλος καὶ σίφουνας. Δεισιδαίμονες δοξασίαι καὶ ἐνέργειαι πρὸς ἀποτροπὴν κακῆς ἐπηρείας ἐκ τοῦ ἀνεμοστροβίλου. Πιστεύεται ὅτι μέσα εἰς τὸν ἀνεμοστρόβιλον ὑπάρχουν δαιμονικά ὄντα· π.χ. Νεράιδες, διάβολος, μάγισσα.

ε) Ἄστραπή, βροντή, κεραυνὸς καὶ βροχή.

Διάφοροι δοξασίαι. Πῶς γίνεται ἡ ἀστραπή, ἡ βροντὴ καὶ ἡ βροχή. Ὁ προφήτης Ἡλίας ἐπόπτης καὶ δημιουργὸς τῆς βροχῆς. Τί πιστεύεται περὶ τοῦ κεραυνοῦ (ἀστροπελεκιοῦ). Μέσα προφυλακτικὰ ἐξ αὐτοῦ.

ς) Ἴρις. Ὄνόματα: Ζωνάρι τῆς Παναγίας, Κερασελένη, καμάρα κ.ἄ.

Διάφοροι δοξασίαι καὶ διηγήσεις: Ὁ διερχόμενος κάτωθεν αὐτῆς θὰ ὑποστῇ ἀλλαγὴν τοῦ φύλου του. Προγνώσεις (μαντεῖαι) τῶν γεωργῶν ἀπὸ τὰ χρώματα αὐτῆς περὶ τῆς παραγωγῆς (δημητριακῶν, ἐλαίου κ.ἄ.).

ζ) Προγνώσεις τῆς μετεωρολογικῆς καταστάσεως (βροχῆς, ἀνέμων, καταιγίδος): 1) ἀπὸ τὴν παρατήρησιν: τῶν ἀστέρων, τοῦ φεγγαριοῦ (ἄλλως, κύκλος αὐτοῦ), τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, τῶν συννέφων. 2) ἀπὸ τὰς κινήσεις ὠρισμένων ζώων, πτηνῶν καὶ τὰς φωνὰς αὐτῶν· π.χ. τοῦ ἀλέκτορος, τῆς γάτας, τῶν μυϊῶν, τῶν βοῶν, τῶν προβάτων, τῶν αἰγῶν, τοῦ ἀλόγου, τοῦ σκύλου, τῶν κοράκων, τῶν γερανῶν, τῶν γλάρων κλπ. Οὕτω εἶναι δηλωτικόν: κακοκαιρίας, τὸ νύψιμον τῆς γάτας καὶ ὅταν τὸ βόδι κλωτσᾷ τὸ πόδι· βροχῆς, ὅταν τσιμποῦν οἱ μυῖγες ἢ ὅταν φωνάζουν αἱ αἰγες· βαρυχειμωνιάς, ὅταν ὁ σκύλος κἀθεταὶ κουλλουρισμένος τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Προφήτου Ἡλίας κλπ. 3) ἀπὸ παρατηρήσεις εἰς ὠρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους: Χριστούγεννα, Ἁγ. Βασιλείου, Θεοφάνεια, τοῦ Προφήτου Ἡλίας, τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτ.).

Ε'. Μαντικὴ

1. Μαντεῖαι: α) ἐκ τῶν φωνῶν ἢ κινήσεων ζώων: κυνός, γαλῆς, προβάτου, ἵππου, μυρμηκιοῦ, μελίσης κ.ἄ. π.χ. ὅταν ὁ σκύλος οὐρλιάζῃ, κάποιον κακὸν θὰ συμβῇ εἰς τὴν οἰκογένειαν. β) ἐκ τῶν πτήσεων ἢ τῶν φωνῶν πτηνῶν, ὡς τῆς ὄρνιθος, τοῦ πετεινοῦ, τοῦ κόρακος, τῆς γλαυκός (κουκουβάγιας), τῆς χελιδόνος, τῶν γερανῶν κ.ἄ. π.χ. κοιτάζουν ὅταν περνοῦν οἱ γερανοὶ ἂν πετοῦν εἰς εὐθείαν γραμμὴν, θὰ εἶναι καλοχρονιά· ἂν πετοῦν ἀνακατεμένοι, θὰ εἶναι κακοχρονιά. Πτήσις ἱέρακος ἔξω οἰκίας τινὸς σημαίνει θάνατον μέλους τῶν ἐνοίκων.

2. Ὀνειρομαντεῖα. Ποῖα ὄνειρα εἶναι δηλωτικὰ μελλόντων γεγονότων. Ἐξηγήσεις τῶν ὀνείρων· π.χ. τὸ κόκκινον εἶναι γρήγορον· τὸ φίδι εἶναι ἐχθρὸς κλπ.

3. Παλμός τοῦ ματιοῦ (*ξεπέταγμα τῶν βλεφαρίδων, παίξιμο*). Βόμβος τοῦ αὐτιοῦ· π.χ. ὁ βόμβος τοῦ δεξιοῦ ὠτός προμηνύει καλό. Πταρμός (*φτάρνισμα*). Κνισμός (*φαγοῦρα*) : τῆς παλάμης, τῆς ρινός, τῆς παρειᾶς, τοῦ πέλματος, τῆς ράχεως.

4. Διάφοροι κρότοι ἐντὸς τῆς οἰκίας. Τρίζιμο : τῆς στέγης, τῆς θύρας, τῶν τοίχων, τοῦ πατώματος· θραῦσις τοῦ καθρέπτου· π.χ. ὅταν τρίζῃ τὸ πάτωμα τῆς στέγης, θεωρεῖται προμῆνυμα ὅτι κάποιος θὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν.

5. Μαντεῖαι ἐκ διαφόρων περιστατικῶν : κατὰ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ ἐκ τῆς συναντήσεως καθ' ὁδὸν διαφόρων ἀτόμων, ζώων καὶ πτηνῶν κ. ἄ. Ὅταν ὁ νεκρὸς ἔχη τὸ πρόσωπο γελαστό, εἶναι σημεῖον ὅτι θὰ πεθάνῃ καὶ ἄλλος. Ὅταν πέσῃ κάτι ἀπὸ τὸ φέρετρον (μαντήλι, λουλούδι) εἶναι κακὸν σημεῖον.

6. Προβλέψεις ἀπὸ χαρακτηριστικὰ σημεῖα εἰς τὸ σῶμα· π.χ. κεφαλὴ μυτερή, μαλλιά κόκκινα, σμεικτὰ φρύδια, εὐρὸν μέτωπον, μεγάλα αὐτιά, ὀδόντες ἀραιοί, ἔλιες τοῦ σώματος· τριχωτὸν σῶμα· γραμμαὶ ἐπὶ τῆς παλάμης τῆς χειρὸς κλπ. π.χ. ὁ ἔχων κόκκινα μαλλιά θεωρεῖται κακὸς ἄνθρωπος.

Μαντεῖαι : α) ἐκ τῆς παρατηρήσεως 1) εἰς τὸν καθρέπτην (καθρεπτομαντεία) ἢ εἰς τὸ νερὸ (ἐντὸς τοῦ πηγαδιοῦ, λεκάνης ἢ ποτηρίου)· 2) τῶν σπλάγχων ζώου (σπλαγχνοσκοπία) καὶ τῆς ὠμοπλάτης (ὠμοπλατοσκοπία)· 3) τοῦ ἐλαίου τῆς κολυμβήθρας· 4) ἐκ τοῦ πυρός· π.χ. ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ λύχνου, τοὺς ἐκπεπομένους σπινθήρας, τὴν σπινθηροβολίαν τῆς χύτρας κλπ. β) διὰ τῆς σπορᾶς κριθῆς· γ) ἐκ φύλλων συκῆς ἐκτιθεμένων τὴν νύκτα εἰς τὰ ἄστρα διὰ τοῦ ξεφυλλίσματος τῆς μαργαρίτας, τοῦ βασιλικοῦ· δ) διὰ διαφόρων ἐνεργειῶν κατὰ τὴν Πρωτοχρονιάν, τὸν Κλήδονα (24 Ἰουν.) καὶ ἄλλας περιστάσεις.

ΣΤ'. Δημῶδης ποίησις. Μουσικὴ καὶ χοροὶ

α) ᾠσματα.

1. Ἀκριτικά : τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα ἢ τοῦ Ἀκρίτα· τοῦ Κωσταντᾶ τοῦ Ἀνδρονίκου· τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου· τοῦ Προσφύρη (Προσσύρκα κ.ἄ.)· τοῦ γιοῦ τοῦ Ἀρμούρη (Ἀσγουρη, Ἀντζουλή)· τοῦ Θεοφύλακτου· τοῦ Τσαμαδοῦ ποὺ παλεῦει μὲ τὸν υἱὸν του· τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου· τοῦ Συνοδινοπούλου· τοῦ γιοῦ τῆς χήρας τοῦ φόνου τοῦ δράκοντος καὶ τοῦ ὄφεως κατόπιν πάλης· τῶν ἐννιᾶ ἀδελφῶν εἰς τὸν πόλεμον· τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς· τῆς ἀρπαγῆς τῆς γυναικὸς κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ συζύγου (τοῦ Σκληρόπουλου, Σγουρόπουλου)· τῆς κόρης τῆς ἀστραπῆς ποὺ σκοτώνει τὸν δράκοντα· πάλη μὲ τὸ Στοιχειὸ κ.ἄ.

2. Παραλογές : τῆς Ἀρετῆς ἢ τοῦ Κωσταντῆ (νεκροῦ ἀδελφοῦ)· τοῦ γεφυροῦ τῆς Τρίχας ἢ τῆς Ἄρας· τοῦ κολυμβητῆ· τῆς Λάμιας· τοῦ γυρισμοῦ καὶ ἀνα-

γνωρισμοῦ τοῦ ξενιτεμένου συζύγου· τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τοῦ βασιλιᾶ· τοῦ Μαυριανοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς του. Ἀναγνώρισις ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς. Κατάρα τῆς μάννας νὰ φάη τὸ παιδί της ὁ λύκος ἢ τὸ ἀρκούδι· τοῦ Χαριτζανῆ ἢ τῆς Ἑλιογέννητης· τοῦ κριματισμένου· τοῦ βοσκοῦ καὶ τῆς Λάμιας· τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ φόβου τοῦ δράκοντος· τῆς κακῆς πεθερᾶς· τῆς Ἑβραιοπούλας· τοῦ ἐρωτευμένου ποὺ προσποιεῖται τὸν ἄρρωστο καὶ ζητεῖ φιλί· τῆς ἀπολησμονημένης· τῆς ἀπαρημένης ποὺ καταρᾶται τὸν ἐραστήν της· τῆς Σούσας κ.ἄ.

3. Ἱστορικὰ καὶ κλέφτικα.

4. Τῆς ἀγάπης (ἐρωτικά).

5. Τοῦ γάμου: εἰς τοὺς ἀρραβῶνας· εἰς τὰ προικιά· κατὰ τὸ στόλισμα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης· κατὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ γαμβροῦ· ὅταν ἐκκινή ἢ νύμφη διὰ τὸ στεφάνωμα· καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ· ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ· εἰς τὸ γαμήλιον τραπέζι καὶ τὸν χορόν· παινέματα εἰς τοὺς νεονύμφους· τὴν ἐπομένην τοῦ γάμου (πρωίαν τῆς Δευτέρας) πρὸ τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου· στὸν κουμπάρο· στοὺς συμπεθέρους κ.ἄ.

6. Τῆς ξενιτειᾶς. Τραγούδια διὰ τοὺς ξενιτεμένους· π.χ. εἰς τὸν γιόν της ποὺ φεύγει στὴν ξενιτειὰν ἢ μάννα ζυμώνει παξιμάδια. Κακὴ μάννα διώχνει τὸ παιδί της στὴν ξενιτειὰ ὅπου καὶ ἀποθνήσκει· ξενιτεμένος ἄρρωστος· ξενιτεμένος πέμπει γράμμα νὰ μὴν τὸν περιμένουν, διότι ἔπεσε εἰς τὰ χέρια μάγισσας καὶ ἐξέχασε τὸ σπίτι κ.ἄ.

7. Μοιρολόγια: Γενικὰ θρηνητικὰ ἔσματα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ θρηνοῦντες ἀπευθύνονται πρὸς τὸν νεκρὸν (διὰ τὸν θάνατόν του· ἀποχαιρετισμοί· παραγγελαί πρὸς ἄλλους νεκροὺς τῆς οἰκογενείας ἢ συγγενεῖς) ἢ παρουσιάζεται ὁ νεκρὸς νὰ ἀποχαιρετᾷ τὸν Ἑπᾶνω κόσμον, νὰ ἐκφράζη ἐπιθυμίαν του ἢ στέλλονται ἀπὸ τοὺς νεκροὺς μηνύματα ἀπὸ τὸν Ἄδην. Ἀλληγορικὰ (ἐλαφίνα· εἶχα μηλιὰ στὴν πόρτα μας) κ.ἄ. Μοιρολόγια α) εἰς παιδί· εἰς ἀδελφόν, ἀδελφήν· εἰς γονεῖς (μητέρα καὶ πατέρα)· εἰς ἀνύπανδρον νέον ἢ νέαν· εἰς νοικοκύρην καὶ γεωργόν· εἰς νοικοκυράν. β) εἰς τὸν νεκρὸν μόλις ξεψυχήσῃ· ὅταν τὸν σηκώσουν διὰ τὴν ταφήν. γ) εἰς ξένον. δ) εἰς θαλασσινὸν κ.ἄ. ε) Μοιρολόγια τοῦ Χάρου, δηλ. διάφορα ἔσματα θρηνητικὰ μὲ ὑπόθεσιν τὸν Χάρον· π.χ. ὁ Χάρος πρᾶματευτῆς· ὁ πύργος τοῦ Χάρου· τοῦ Χάρου τὸ περιβόλι· ἢ μάννα τοῦ Χάρου· ἀντρειωμένοι καὶ ὁ Χάρος κλπ.

8. Σατιρικά. α) γέρου: γέρος ἐρωτεύεται ἢ παντρεύεται νέαν· γέρος ἀνώφελος. β) γυναικῶν: γριῆς ποὺ παρουσιάζονται ὡς νέαι, γριῆς μέθυσοι. γ) σατιρικά παπάδων καὶ καλογέρων. δ) ζώων: μέρμηγκας· ποντικοὶ καὶ γάτοι· λαγός· σκαντζόχοιρος. ε) φτωχῶν καὶ σπανῶν: γάμος φτωχοῦ. ς) ἀποκριάτικα. ζ) ἄσμενα κ.ἄ.

9. Θρησκευτικά: κάλαντα τῶν Χριστουγέννων· τοῦ Ἁγ. Βασιλείου· τῶν

Φώτων· τοῦ Λαζάρου· τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος· τὸ μοιρολόγι τῆς Μεγ. Παρασκευῆς· τραγούδι τῆς Λαμπρῆς· τοῦ Ἁγ. Γεωργίου κλπ.

10. Ἄσματα σχετικὰ μὲ ἔθιμα: τραγούδια ἀποκριάτικα· χελιδόνισμα τῆς 1ης Μαρτίου· τῆς Περπερούνας· τῆς αἰώρας (κούνιες· σοῦσες) κατὰ τὴν Λαμπρὴν (Πάσχα) ἢ τοῦ Ἁγ. Γεωργίου· τῆς Πρωτομαγιάς· τοῦ Κληδόνου· τοῦ Λειδινοῦ (ἐν Αἰγίνῃ)· τοῦ Ζαφείρη (θηρηθητικὸν ἄσμα) κλπ.

11. Ἐργατικά· κατὰ τὴν κωπηλασίαν· εἰς τὸν μύλον (χειρόμυλον)· κατὰ τὸ θέρος (ὅταν τελειώσῃ ὁ θερισμός)· κατὰ τὸν ἄλωνισμόν· τὸν τρυγητόν· κατὰ τὴν μεταφορὰν βαρέος ἀντικειμένου· π.χ. μυλόπετρας· εἰς τὸν δρόμον κλπ.

12. Διδακτικά· π.χ. φιλονικία λουλουδιῶν ποῖον μυρίζει καλύτερα (δάφνη καὶ μηλιά· ὁ δυσόσμος, ὁ βασιλικὸς καὶ τὸ μακεδονήσι κ.ἄ.)· τὰ περασμένα νιάτα· χαρῆτε νιοί, χαρῆτε νιές· τοῦ γέρου τὸ φίλημα· παραγγελίαι φρόνιμης μάνας στὸν γιό της· οἱ καλοὶ γειτόνοι. Ἐκλογή γυναικὸς (ψηλῆς, κοντῆς) κ.ἄ.

13. Τραγούδια τῶν βοσκῶν καὶ ναυτικὰ. α) τὸ λάγιο ἄρνι· στοίχημα βοσκοῦ καὶ βασιλιᾶ· τσοπανάκος ἤμουνα· τὸ κλέψιμο τοῦ κοπαδιοῦ κ.ἄ. β) ὁ θάνατος τοῦ ναυτόπουλου κλπ.

14. Παιδικά: α) κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ζώων ἢ πτηνῶν· π.χ. τῶν πελαργῶν, τῶν χελιδονιῶν· κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς βροχῆς τὸ φθινόπωρον. β) σχετικὰ πρὸς ἑορτάς: τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Λαζάρου κ.ἄ. γ) συνδεδεμένα μὲ παιγνίδια. δ) σκωπτικά κ.ἄ. ε) προσευχαὶ τῶν παιδιῶν.

15. Ταχταρίσματα καὶ νανουρίσματα τῶν μητέρων εἰς τὰ παιδιά των κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν.

β) Μουσική.

1. Λαϊκοὶ ὄργανοπαῖκται καὶ μουσικὰ ὄργανα.

2. Ἐπαγγελματίαι ὄργανοπαῖκται· (βιογραφικὸν σημεῖωμα καὶ φωτογραφία τοῦ ὄργανοπαίκτη). Ποῖα μουσικὰ ὄργανα ἐχρησιμοποιοῦν παλαιότερον καὶ ποῖα σήμερον. Πνευστὰ καὶ χρουστὰ ὄργανα· (περιγραφή καὶ σχεδιάσμα ἢ φωτογραφία τούτων).

3. Συνήθειαι τῶν ὄργανοπαικτῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν μουσικῆς τραγουδιῶν ἢ χορῶν. Ἄμοιβαί των κατὰ τοὺς γάμους, τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς χοροῦς.

4. Ἄσματα μόνον ὄργανικά, δηλ. ἄνευ κειμένου.

5. Ἄσματα α) μονοφωδιακά (τραγουδεῖ εἷς) μετὰ ἢ ἄνευ συνοδείας ὄργάνου. β) χορφοδιακά: ἀνδρῶν, γυναικῶν ἢ μεικτὰ· κατ' ἀντιφωνίαν μονοφδοῦ καὶ ὁμάδος τραγουδιστῶν.

6. Πολυφωνικά τραγούδια χορωδιακά, εκτελούμενα μετὰ ἢ ἄνευ συνοδείας ὄργάνου.

7. Χορευτικά.

8. Ἐλευθέρου ρυθμοῦ ἄσματα, ἐπιτραπέζια, ἄλλως λεγόμενα τῆς τάβλας καὶ καθιστά.

9. Ἠχογράφησις τῆς μουσικῆς τῶν ἄσματων καὶ χορῶν ἢ καταγραφή αὐτῆς εἰς τὸ πεντάγραμμον.

γ) Λαϊκοὶ χοροί.

1. Ποιοὶ χοροὶ εἶναι σήμερον ἐν χρήσει καὶ ποιοὶ παλαιότερον.

2. Ὄνόματα χορῶν· π.χ. καλαματιανός, πεντοζάλης, σοῦστα κλπ.

Χοροὶ μεικτοί, δηλ. πού χορεύονται ὁμοῦ ὑπὸ γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, καὶ χοροὶ ἰδιαίτεροι τῶν ἀνδρῶν (ἀνδρικοὶ) καὶ τῶν γυναικῶν (γυναικεῖοι).

3. Περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας χορεύεται ἕκαστος χορὸς: κοιναὶ διασκεδάσεις, γάμοι κατὰ τὰς ἀπόκρως· τὴν τελετὴν τῶν Ἀναστεναρίων, ἄλλαι εἰδικαὶ ἐορταὶ κλπ.

4. Ἐκτέλεισις τοῦ χοροῦ.

Χορογραφικὴ θέσις (δηλ. στάσις τοῦ σώματος τῶν χορευτῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεισιν ἑκάστου χοροῦ): κορμὸς κεκλιμένος πρὸς τὰ ἔμπρός, ὀπίσω, πλαγίως. Θέσις τῆς κεφαλῆς, τῶν χειρῶν. Τί κρατοῦν οἱ χορευταὶ εἰς τὰς χεῖρας.

5) Βήματα τοῦ χοροῦ (γραφικὴ παράστασις τῶν βηματισμῶν): σχηματισμοὶ τοῦ σώματος (φιγούρες) κατὰ τὸν χορόν.

6. Τραγούδια κατὰ τὸν χορόν. Ποιοὶ τραγουδοῦν καὶ μὲ ποίαν σειρὰν.

7. Ἐθιμοτυπικὴ συμπεριφορὰ κατὰ τοὺς χορούς: π.χ. μὲ ποίαν σειρὰν χορεύουν, ποῖος θὰ χορεύσῃ πρῶτος κλπ.

Ζ') Μῦθοι - Παραμύθια - Εὐτράπελοι διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα

1. Μῦθοι.

Οἱ μῦθοι ἀναφέρονται εἰς τὰ ζῶα, εἰδικῶς εἰς τὴν ζωὴν των, τὴν κοινωνίαν καὶ τὰ ἦθη των, τὰς ιδιότητας (πανουργίαν, εὐφυΐαν) κ.ἄ.

Εἰς ποίας περιπτώσεις λέγονται οἱ μῦθοι· π.χ. ὡς παροιμιώδεις διηγήσεις, εὐτράπελοι κλπ. Μῦθοι· π.χ. ὁ λύκος καὶ ὁ γάιδαρος· ὁ λύκος καλόγερος· ὁ σκατζόχοιρος καὶ ἡ ἄλεπού· ἡ ἄλεπού καὶ ὁ γάιδαρος· ἡ καμήλα καὶ ὁ γάιδαρος· ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ὡς κουμπάροι· ὁ γεωργὸς καὶ ὁ ὄφις· ἡ κουκουβάγια καὶ τὸ γεράκι· ὁ σκύλος καὶ ὁ γάτος· ὁ γάτος καὶ ἡ ὀχιά· ὁ γάτος καὶ ὁ ποντικὸς κ.ἄ.

2. Παραμύθια.

Πότε λέγονται τὰ παραμύθια. Θέσις τοῦ παραμυθιοῦ εἰς τὸν λαόν. Παραμυθάδες. Καταγραφή παραμυθίων.

3. Εὐτράπελοι διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα.

Αἱ εὐτράπελοι διηγήσεις εἶναι σύντομοι ἀφηγήσεις, ἀνέκδοτα, μὲ χαρακτηριστικὸν διὰ τὸ νὰ γελάσουν οἱ ἀκούοντες. Ἐκ τούτων ἄλλαι εἶναι τοπικαί, δηλ. περιπαικτικαὶ τόπων, ἄλλαι δὲ γενικοῦ περιεχομένου ἀναφέρονται δηλ. α) εἰς ἐλαττώματα ἀνθρώπων, ὡς ἡ εὐπιστία, ἡ ἀφέλεια, ἡ ἀμάθεια, ἡ νωθρότης, ἡ ἡλιθιότης, ἡ πονηρία, ἡ κουτοπονηρία, ἡ φιλαργυρία, ἡ πολυλογία κ.ἄ. β) εἰς συμβάντα τῆς κοινωνίας ἕξ ἀπάτης, πανουργίας, μοιχείας, λαγνείας, ἀπαγωγῆς γυναικὸς κλπ.

Η'.) Παραδόσεις

Σύντομοι διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι συνδέονται χρονικῶς μὲ ὄρισμένα κτίσματα ἢ τόπους ἐκάστης περιοχῆς (πύργους, κάστρα, ἐρειπωμένα ἀρχαῖα κτήρια, σπήλαια, ὄρη, τοποθεσίας), πρόσωπα (μυθικά, ἱστορικά), γεγονότα, πρὸς δὲ μὲ ὄντα καὶ φαινόμενα τῆς φύσεως κλπ.

α) Ἱστορίαι ἐκ τῆς Ἀρχαιότητος.

1. Θεοί, ἥρωες, ἱστορικὰ πρόσωπα· π.χ. τοῦ Δία τὸ μνήμα, ὁ τάφος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὁ Ὅμηρος, ὁ Πλάτων, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κ.ἄ.

2. Ἱστορίαι περὶ τόπων, πόλεων, κάστρων, πύργων, ἐρειπωμένων κτηρίων κ.ἄ. π.χ. ἡ φυλακὴ τοῦ Σωκράτους· ὁ κάμπος τοῦ Μαραθῶνος· οἱ κολόνες τῶν Φιλίππων. Πίνδος υἱὸς τοῦ Μακεδόνα· τὸ παχνὶ τοῦ ἀλόγου τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου· τὸ σπίτι τοῦ Ἴπποκράτους (Κῶς)· ἡ Πόλις κ' ἢ Ἀγία Σοφία· τὸ Κάστρο τῆς Ὠριᾶς, τὰ παλάτια τῆς Ρήγαινας (Κύπρος)· ἡ πέτρα τοῦ Διγενῆ. Βουλιαγμένοι τόποι (καταβόθρες) κλπ.

β) Μαρμαρώματα.

Ἡ λιθωμένη γριά. Τῆς γριάς τὰ τυριά· τῆς γριάς σωρός. Ἡ γονατιὰ τοῦ Διγενῆ. Ἡ πεταλιὰ τοῦ ἀλόγου· τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγιωργιοῦ. Ἡ πετρωμένη πέστροφα. Ὁ βοσκὸς καὶ ὁ Μάρτης. Ἡ γυναικόπετρα κ.ἄ.

γ) Βασιλιάδες καὶ Ρηγάδες.

Ἡ Ρήγαινα καὶ τὰ παλάτια τῆς (Κύπρος). Ὁ Διγενὴς κ' ἢ Ρήγαινα. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κλπ.

δ) Ἀρχαῖοι Ἕλληνες· γίγαντες· ἀντρειωμένοι.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες. Ὁ Θεὸς καὶ οἱ γίγαντες. Σαραντάπηχοι. Κύκλωψ. Τριαμάτες ἢ Τρίμματοι. Μονοβύζα. Διγενὴς. Ἀντρειωμένοι.

ε) **Παραδόσεις περί νεωτέρων ιστορικών προσώπων και γεγονότων**· π.χ. διὰ τὸν Κατσαντώνην, τὸν Λάμπαν, τὴν Λένω Μπότσαρη, τὸν Καταρραχιάν, τὸν Γιουσοῦφ Ἀράπην, τὸν Ἀλῆ Πασάν, ἐχθρικός ἐπιδρομὰς καὶ καταστροφὰς τόπων κλπ.

ς) **Θρησκευτικαὶ Παραδόσεις.**

1. Ὁ Χριστὸς καὶ τὰ πάθη του. Ἡ Παναγία. Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ Ἑβραῖοι. Καταδίωξις τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων. Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ αἷγα καταραμένη. Ὁ Χριστὸς καὶ τὸ πρόβατο εὐλογημένο. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Ἰούδα. Τοῦ Καϊάφα τὸ μνημα. Ἡ ἅγια Καλὴ κ.ἄ.

2. **Παραδόσεις περί προσώπων τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης καὶ Ἁγίων**· α) ὁ Ἀδάμ, ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἀβελ, ὁ Νῶε καὶ ὁ κατακλυσμὸς, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Προφήτης Ἡλίας, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὁ Ἰούδας κλπ. β) Ἁ γ ι ο ι : Ἀνάργυροι, Βαρβάρα, Γεώργιος, Δημήτριος, Μάμας, Μαρίνα, Μόδεστος, Νικόλαος, Παρασκευή, Παχώμιος, Σπυρίδων, Τρύφων κλπ.

3. **Παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς ἐκκλησίας ἐκάστης περιοχῆς.** Ἀνέγερσις ἐκκλησίας κατόπιν: δράματος, ἀνευρέσεως εἰκόνας κλπ. Θαυματουργοὶ εἰκόνες καὶ θαύματα. Ἀγιάσματα.

ζ) **Παραδόσεις περί δαιμονικῶν ὄντων.**

1. **Νεράιδες**· ὀνόματα αὐτῶν (Καλομοῖρες, Καλότυχες, Καλὲς κυράδες κ.ἄ.)· μορφή καὶ τόποι ὅπου παρουσιάζονται: πηγαί, ποταμοί, σταυροδρόμια, ἀλώνια κ.ἄ.

2. Ἀνασκελάδες (ἀρχ. ὄνοσκειλίς). Χαμοδράκια (ποιμενικοὶ δαίμονες)· π.χ. τὸ Σμερδάκι ἐν Πελοποννήσῳ.

3. **Καλικάντζαροι.** Οἱ δαίμονες οἱ ὅποιοι παρουσιάζονται ἀπὸ τῆς 25 Δεκ. - 5 Ἰαν. Ὄνόματα αὐτῶν· π.χ. Κάουδοι (ἐν Κρήτῃ), Σκλαπούνταροι (ἐν Κύπρῳ). Διηγῆσεις περί τῶν δαιμονικῶν ὄντων τούτων.

4. **Λάμιες. Στρίγγλες. Γελλῶ.** Διηγῆσεις περί τῆς μορφῆς καὶ τῆς δράσεως αὐτῶν.

5. **Φαντάσματα καὶ διάβολος.**

6. **Βραχνὰς ἢ Ἦσκιος** κλπ. (ἀρχ. ἐφιάλτης).

η) **Θησαυροὶ καὶ Ἀράπηδες.**

Διηγῆσεις περί στοιχειωμένων θησαυρῶν τοὺς ὁποίους φρουρεῖ τὸ στοιχειὸν ἢ ἓνας ἀράπης καὶ περί ἀποκαλύψεως τοῦ τόπου ὅπου εἶναι θαμμένος ὁ θησαυρός. Τρόπος εὐρέσεως καὶ παραλαβῆς αὐτοῦ.

θ) **Δράκοι.**

Ὁ γέρο Δράκος. Τὰ σπίτια τοῦ Δράκου. Ἡ σπηλιὰ τοῦ Δράκου. Δρακοσπηλιὰ κ.ἄ.

ι) **Δράκοντες και ὄφεις.** Ὁ Δρακόλακκος· τὸ Δρακονέρι· Δράκοι ποὺ παρουσιάζονται εἰς πανηγύρι καὶ ἀρπάζουν γυναῖκες. Ὁ Ἄι Δονᾶτος καὶ ὁ Δράκοντας (ἐν Ἡλείῳ) κλπ. Ἡ πέτρα τῆς Κουφῆς (Κύπρος). Φίδια διαφόρων τόπων κλπ.

ια) **Στοιχεῖα καὶ στοιχειωμένοι τόποι.** Τὸ στοιχεῖο: τοῦ σπιτιοῦ, τῆς βρύσης, τοῦ πηγαδιοῦ, τῆς θαλάσσης· τόπων, δένδρων. Διηγήσεις περὶ στοιχειῶν καὶ στοιχειωμένων τόπων.

ιβ) **Μάγοι καὶ μάγισσες.** Σχετικαὶ ἱστορίαι.

ιγ) **Μοῖρες.** Διηγήσεις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μοιρῶν, τῆς μορφῆς των καὶ τῆς πίστεως εἰς αὐτάς.

ιδ) **Ἀσθένειαι.** Παραδόσεις περὶ ἀσθενειῶν· οἷον τῆς πανώλους, τῆς εὐλογιάς, τῆς χολέρας κλπ.

ιε) **Ἡμέρες.** Προσωποποιήσεις ἡμερῶν· π.χ. Ἄγ. Παρασκευή, Πεφταργά κλπ.

ις) **Θάνατος, Χάρος καὶ Κάτω Κόσμος.** Διηγήσεις περὶ τοῦ Χάρου. Πῶς οὗτος ἐμφανίζεται καὶ ἀρπάζει τὴν ψυχὴν. Θεὸς καὶ Χάρος. Περὶ τοῦ Κάτω Κόσμου. Τρίχινο γεφύρι κλπ.

ιζ) **Νεκροὶ καὶ ψυχαί.** Παραδόσεις περὶ ψυχῆς. Διηγήσεις περὶ τῆς ψυχῆς τῶν ἀποβιωσάντων ἐκ βιαίου θανάτου (ἀδικοσκοτωμένοι). Περὶ βρυκολάκων (καταχανάδες, σαρκωμένοι, κακαθροπισμένοι κ.ἄ.).

ιη) **Φυσικὸς κόσμος.**

1. **Ἀστρολογικαὶ καὶ μετεωρολογικαὶ παραδόσεις.**

α) Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· οὐρανὸς καὶ θάλασσα. Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι· ὁ ἥλιος ὅταν δύῃ πάει στὴ μάννα του· τὰ μαυράδια τοῦ φεγγαριοῦ· τὰ ἄστρα· ἡ Πούλια· ἡ μεγάλη ἄρκτος· τ' Ἄλειτροπόδι· ὁ Γαλαξίας (ἄχερα, Ἰορδάνης ποταμός)· ἄνοιγμα τοῦ οὐρανοῦ κλπ.

β) Πῶς γίνονται ἡ ἀστραπή, ἡ βροντή, τὰ σύννεφα, ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

2. **Ζῶα:** ἀρκούδα· ἔλαφος· ἐλάφι ποὺ ἔρχεται εἰς πανηγύρι Ἁγίου νὰ θυσιασθῇ· τὸ ἐλάφι καὶ τὸ φίδι· τὸ φίδι καὶ ἡ μέλισσα· ὁ λύκος, ἡ χελώνα, τὸ μυρμήκι, ὁ ψύλλος, ἡ ἀράχνη, ἡ ὄρνιθα, ἡ πέρδικα, ὁ κόρακας, ὁ ἀετός, τὸ ἀηδόνη, ἡ νυκτερίδα, τὸ δελφίνι, ἡ φώκια. Εὐλογημένα καὶ κατηραμένα ζῶα· π.χ. τὸ πρόβατον, τὸ βόδι, ἡ αἶγα κ.ἄ.

3. **Φυτά:** ἡ ἐλαία, ὁ πεῦκος, ἡ λεύκη, ἡ καρυδιά, ὁ βασιλικός, τὸ δενδρολίβανον καὶ ἡ δάφνη· τὸ κυπαρίσσι, ὁ βάτος καὶ τὸ κλῆμα· ὁ ἀζόγυρας, ἡ μελισσαντροῦ· τῆς Παναγιᾶς τὸ λουλουδάκι· τὰ λούπινα· ἡ ροδοδάφνη κλπ.

ιθ) **Αἷτια** (αἰτιολογικαὶ παραδόσεις).

Ὁ Μάρτης· ἡ γυναῖκα τοῦ Μάρτη. Διατὶ γκαρίζει ὁ γαίδαρος, μαλώνει ὁ

σκύλος με τὸν γάτη, μυρίζονται τὰ σκυλιὰ τὸ ἓνα τ' ἄλλο, μυρίζονται τ' ἄλλοι ὅταν σμίξουν· διατὶ ἡ αἶγα ἔχει ὑψωμένη τὴν οὐρά της κλπ.

Θ.) Παροιμίας, παροιμιώδεις φράσεις καὶ γνωμικὰ

Εἰς ἐκάστην παροιμίαν ἢ παροιμιώδη φράσιν καὶ γνωμικὸν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπεξηγητῆται εἰς ποίαν περίπτωσιν λέγεται καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν. Εἰς τὴν ἐπεξήγησιν ταύτην πρέπει νὰ περιλαμβάνωνται ἔτι καὶ σχετικαὶ τυχὸν πληροφορίαι τοῦ ὑπαγορευσαντος ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν, δηλ. τὸ γεγονός, τὴν αἰτίαν ἢ τὸν μῦθον ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἡ παροιμία ἢ τὸ γνωμικόν.

Ι.) Αἰνίγματα. Λογοπαίγνια. Ἀριθμητικὰ προβλήματα. Καθαρογλωσσήματα

α) Αἰνίγματα.

*Όνομα: *ἄνοιωμα, παρατόφαρο, παραμύθι, μῦθος κλπ.*

Εἰς ποίας περιστάσεις καὶ μεταξὺ ποίων λέγονται τὰ αἰνίγματα.

Εἰς ἕκαστον αἰνίγμα ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ σημειώνεται καὶ ἡ λύσις του, δηλ. τί σημαίνει.

*Υποκείμενον αἰνίγματος εἶναι: α) ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ μέλη τοῦ σώματός του: ἡ κεφαλή, ἡ γλῶσσα, τὰ μάτια, τὸ κρανίον μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου κ.ἄ. β) τὰ διάφορα ἀντικείμενα τῆς οἰκίας καὶ αἱ τροφαί: π.χ. ἡ σκάφη, τὸ σταρνί, τὸ λαγύνη, ὁ σοφρὰς, ὁ μύλος, ὁ λύχνος, ἡ λεπίς, τὸ τηγάνι, ὁ ἄσκος, ὁ ἀργαλειός, τὰ χερόκτενα, ἡ ἀνέμη, τὸ αὐγὸ κλπ. γ) ὁ γεωργικὸς καὶ κτηνοτροφικὸς βίος: π.χ. τὸ ζευγάρι τοῦ γεωργοῦ, ὁ ζυγός, τὸ ἄροτρον κλπ. δ) ὁ φυσικὸς κόσμος: π.χ. ὁ οὐρανός, ὁ ἥλιος, τὰ ἄστρα, τὰ νέφη, ἡ θάλασσα, τὸ ποτάμι, τὸ βουνό, ἡ ὁδὸς κλπ. ε) ὁ ζωικὸς κόσμος: π.χ. τὸ βόδι, ἡ αἶγα, τὸ ἄρνι, ὁ ἡμίονος, τὸ χελιδόνι κ.ἄ. στ) ὁ φυτικὸς κόσμος: π.χ. ἡ κράμβη, τὸ ραπάνι, ἡ κικριά, τὸ πουρνάρι, τὸ κρεμμύδι, τὸ σκόροδον, τὸ κάστανον, τὸ ρόδι, τὸ καρπούζι κλπ.

β) Λογοπαίγνια καὶ Καθαρογλωσσήματα (ἢ γλωσσοδέτες).

1. Εἰς τὰ λογοπαίγνια γίνεται χρῆσις λέξεων διὰ τῆς ταχείας ἐκφορᾶς τῶν ὁποίων συνδέονται αὐταὶ πρὸς σχηματισμὸν διαφόρου ἔννοιᾶς π.χ. ἐκ τῶν λέξεων *Κῶ, Λαμία* (Κρήτη), ταχέως ἐκφερομένων, ἀκούεται ἡ φράσις: *κόλλα μία* = κτύπα μία, ὅποτε ὁ ἕτερος, δηλ. ὁ ἀκούων, καταφέρει κτύπημα εἰς τὸν λέγοντα. Ἐπίσης παραλείπονται συλλαβαὶ ἢ λέξεις ἐκ τοῦ λόγου ἢ μετατίθενται σύμφωνα λέξεως, ὥστε νὰ παρασθῇ ὁ ἀκούων εἰς ἄλλην ἔννοιαν. Χάριν ἔτι παιδιᾶς ἢ ὡς αἰνίγμα ἢ πρὸς κατάραν, ὕβριν κ.ἄ. χρησιμοποιοῦνται λέξεις ὁμόηχοι ἢ κατὰ παρήχησιν: π.χ. πὲς *ἀλεύρι*.

³ *Ἀλεύρι. Ὁ τάδε σὲ γυρεύει. — Δὲν ξέρω. Νὰ ξεραθῆς.*

2. Πρὸς ἐπίδειξιν λεκτικῆς ἰκανότητος κυρίως μεταξὺ τῶν παιδιῶν λέγονται καὶ καθαρῶς ὀρθογραφίματα. Πρόκειται περὶ ταχείας κατ' ἐπανάληψιν ἀπαγγελίας δυσπροφέρετων λέξεων· π.χ. *Ἀνέβηκα σιὴν ξερδελιά, τὴν μπερδελιά καὶ τὴν ξερδελομπερδελοκουκιά, νὰ κόψω ξέρδελα, μπέρδελα καὶ ξερδελομπερδελόκουκα* (Σάμος).

γ) **Λαϊκὰ προβλήματα.** Ταῦτα ἔχουν θέσιν εἰς τὸν λαὸν ὅπως τὰ αἰνίγματα, ἤτοι ὡς παιδιὰ πνευματικῆς ἀσκήσεως· π.χ. τὸ πρόβλημα· *Δύο μάννες καὶ δύο κόρες ἐπῆραν ἀπὸ ἕνα πορτοκάλι ἢ κάθε μία· ἦσαν 4 δλα τὰ πορτοκάλια καὶ ἔμεινε καὶ ἕνα στὸ μοιρασίη. Πῶς ἔγινε;* (Μάννα, κόρη, ἐγγονή).

ΙΑ΄) Εὐχαί. Κατάραι. Βλασφημίαι. Ὅρκοι. Χαιρετισμοί. Προπόσεις

(Βλ. ἄνωτ., σελ. 106 - 108. Κοινωνικὸς βίος, κεφ. Ε΄).

ΙΒ΄) Ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ

1. Βαπτιστικὰ ὀνόματα: τὸ ἐπίσημον ὄνομα, δηλ. τὸ βαπτιστικόν, καὶ οἱ διάφοροι τύποι ὑφ' οὓς τοῦτο λέγεται· π.χ. Ἑμμανουήλ: Μανόλης, Μανολιός, Μανολάκης, Μάνος, Μανιός, Μανιάς.

2. Ὄνόματα οἰκογενειακὰ ἢ ἐπώνυμα.

3. Τὰ παρωνύμια (παρατσούκλια). Ἀπὸ ποῦ δίδονται τὰ παρατσούκλια.

4. Συνθηματικαὶ γλῶσσαι (μουλιάρικα, κουδαρίτικα κ.ἄ.).

5. Τοπωνύμια, δηλ. ὀνόματα πόλεων, χωριῶν, συνοικισμῶν, ἀγροτικῶν τοποθεσιῶν. Δέον νὰ παρατίθεται καὶ ἡ σχετικὴ διήγησις τοῦ λαοῦ, ἐὰν ὑπάρχη, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου, δηλ. ἀπὸ ποῖαν αἰτίαν ἢ γεγονὸς κλπ. ἔλαβεν ὁ τόπος τὸ ὄνομα.

6. Ὄνόματα τῶν μηνῶν καὶ τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, ἡμερῶν κ.ἄ.· π.χ. Καλομηνᾶς ὁ Μάιος. Πεντάγωνμος ὁ Μάρτιος. Ἄι Ἀντριὰς ὁ Νοέμβριος κλπ. Ἡμέραι: οἱ μέρες τῆς γριᾶς, μερομήνια, δρίμες, πρωτομηνιά κλπ.

7. Προσωπικὰ ὀνόματα, τὰ ὅποια δίδονται εἰς τὰ ζῶα, ὡς εἰς τὸν κύνα, τὸν ὄνον, τὸν ἡμίονον, τὸ βόδι, τὰ αἰγοπρόβατα κλπ.

V. ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΒΙΟΥ Ἡ ΦΩΤΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΑΥΤΩΝ

Πρὸς πλήρη κατανόησιν διαφόρων σημείων τοῦ λαϊκοῦ βίου δὲν εἶναι ἐπαρκῆς ἡ περιγραφή, ὅσον λεπτομερῆς καὶ παραστατικῆ καὶ ἂν εἶναι αὕτη. Εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο ὁ μελετητὴς νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει του καὶ ἀπεικόνισιν τοῦ περιγραφομένου θέματος ἢ τὸ ἴδιον τὸ ἀντικείμενον, ἐὰν πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ συλλογεὺς, ἐφ' ὅσον ἀποβλέπει εἰς τὸν καταρτισμὸν ἀρτίας κατὰ τὸ δυνατόν συλλογῆς, δέον νὰ παραθέτῃ τουλάχιστον φωτογραφίας τῶν περιγραφομένων προσώπων, ἀντικειμένων, τόπων, ἐθιμικῶν ἢ ἄλλων ἐνεργειῶν εἰς τὸν ὕλικόν καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον, ὅταν δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ περισυλλέξῃ τὸ ἀντικείμενον περὶ τοῦ ὁποίου κάμνει λόγον.

Διὰ τῆς συγκεντρώσεως ταύτης, ὡς ἐλέχθη καὶ ἄνωτ., σ. 75, δύνανται ἔτι νὰ καταρτίζωνται κατὰ τόπους εἰς τὸ Σχολεῖον ἢ εἰς τὴν Κοινότητα καὶ λαογραφικαὶ μουσειακαὶ συλλογαί, εἰς τὰς ὁποίας νὰ συγκεντρῶνῶνται τὰ σχετικὰ ἀντικείμενα ἢ φωτογραφία αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διαφορῶν ἐθιμικῶν πράξεων.

Παρατίθεται κατωτέρω ἐνδεικτικὴ ἀναγραφή ἀντικειμένων καὶ κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων πρὸς συλλογὴν ἢ φωτογράφησιν.

I. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

A) 1. Κατοικία. Μορφή τῆς κατοικίας ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς τῆς αὐλῆς τοῦ φούρνου τῆς καλύβης τῶν ποιμένων καὶ τῆς μάνδρας (σχεδιάγραμμα καὶ φωτογραφία).

2. Σκεύη καὶ ἔπιπλα τῆς οἰκίας.

3. Ἐνδύματα γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν (ἐορταστικὰ καὶ καθημερινὰ) (βλ. ἄνωτ., σ. 77).

4. Ὑφαντικὴ. Πρῶται ὕλαι. Ἐργαλεῖα: ἀδράχτι, ρόδα, τυλιγάδι, ἀνέμη, ἀργαλειὸς κλπ. Βαφικαὶ ὕλαι.

5. Κεντητικὴ καὶ πλεκτικὴ. Ἐργαλεῖα. Τὰ διάφορα κεντήματα: εἰς τὰ ροῦχα, τὰ φορέματα τῶν γυναικῶν, διὰ τὸν στολισμὸν τοῦ σπιτιοῦ κλπ.

6. Κοσμήματα γυναικῶν (βλ. ἄνωτ., σ. 77).

7. Ξυλοτεχνία. Ξυλόγλυπτα: καθίσματα, τραπέζια, σεντούκια (κασσέλες) σοφράς. Σκευή: κουτάλια, πιρουνία, ποτήρια, ξύλινοι λεκάναι, ξύλινες καρδάρες. Πλεκτὰ σκευή π.χ. διὰ τὴν τυροκομίαν. Ράβδοι τῶν βοσκῶν (γκλίτσες) σφραγίδες κλπ.

8. Μεταλλοτεχνία· π.χ. ταψιά, μπρίκια, λυχνάρια, θυμιατά, καντηλέρια, γαβάθες, δίσκοι, λεκάναι, παγούρια κ.ά.

9. Κεραμική: σταμνιά, λαγύνια, κανάτες, τσουνάλια, πιάτα, μπρίκια, θυμιατά, γλάστρες, μικροί πίθοι κ.ά.

10. Ζωγραφική.

Β) Ἀγροτική καὶ κτηνοτροφική ζωή κλπ.

1. Γεωργία. Τὸ ἄροτρον μὲ τὰ ἐξαρτήματά του: ζυγός, βουκέντρι, φίμωτρα· σάκκος σπόρου· ἄλλα ἐργαλεῖα καλλιεργείας. Θερισμός: δρεπάνια· δέσμη σταχυών ἢ σταυρός κατ' ἔθιμον εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος τοῦ θερισμοῦ.

2. Ἀμπελοργία καὶ ἐλαιοκομία. Ἐργαλεῖα: κλαδεύματος καὶ τρυγητοῦ τοῦ ἀμπελιοῦ· συλλογῆς τῶν ἐλαίων. Σκευὴ μετρήσεως τοῦ ἐλαίου.

3. Κτηνοτροφία. Ράβδοι (γκλίτσες) τῶν ποιμένων· κουδούνια τῶν αἰγῶν καὶ τῶν προβάτων. Σύνεργα καὶ σκευὴ τῆς γαλακτοκομίας καὶ τυροκομίας.

4. Μελισσοκομία. Μελισσοκομικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκευή.

5. Κυνήγιον. Μέσα τοῦ κυνηγίου: παγίς, δόκανον, σφενδόνη, δίκτυ.

6. Ἀλιευτικὸς βίος. Ὅμοιώματα καραβίων. Γοργόνες. Σύνεργα παλαιότερον τοῦ ψαρέματος.

II. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

1) Γέννησις - Βάπτισις - Παιδικὸς βίος.

α) Βότανα: 1) διὰ τὰς στείρας πρὸς ἀπόκτησιν παιδιῶν· 2) πρὸς γέννησιν ἄρρενος· π.χ. τὸ ἀρσενικοβότανον· 3) πρὸς πρόληψιν τῆς ἐγκυμοσύνης· π.χ. τὸ ἀτεκνόχορτο, τὸ γυναικόχορτο κ.ά.

β) Προφυλακτικὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἀποβολήν, π.χ. ὁ ἀνεβασταχτήρας, καὶ πρὸς εὐτοκίαν· π.χ. τὸ χέρι τῆς Παναγίας.

γ) Ἀντικείμενα εἰς τὴν λεχῶ ἢ τὸ μωρὸ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὴν βασκανίαν (κακὸ μάτι)· π.χ. ματόπετρα, φυλακτό, φλουρὶ δεμένον μὲ κοκκίνην κλωστήν, σταυρός, χάντρα κ.ά.· γαλατόπετρα διὰ νὰ παράγῃ γάλα ἢ λεχῶ κλπ.

δ) Σπάργανα τοῦ μωροῦ παλαιότερον· π.χ. ἡ φασκιά, τὸ φακίολι. Κούνια.

ε) Βάπτισις: κουλλούρα μὲ στολίσματα ἀπὸ ζύμην διὰ τὸ κάλεσμα τοῦ ἀναδόχου (νουνοῦ) διὰ τὴν βάπτισιν. Τὰ βαπτιστικὰ παλαιότερον καὶ τὰ φωτίκια.

στ) Ἀντικείμενα τῶν παιγνιδιῶν τοῦ παιδιοῦ: βῶλοι, κότσια (ἀστράγαλοι), τσιλίκια, κοῦκλες κ.ά.

2) Γάμος.

Τὰ ψωμιὰ τοῦ γάμου. Τὸ κουλλούρι τῆς νύφης. Δεῖγμα τοῦ κινᾶ (κοκκίνης

βαφῆς) διὰ τὴν βαφὴν τῆς κόμης καὶ τῶν νυχιῶν τῆς νύφης. Ὁμοίωμα τοῦ φλάμπουρου (σημαίας τοῦ γάμου).

Δεῖγμα ἢ φωτογραφία τοῦ στολισμοῦ παλαιότερον τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ. Στέφανα τοῦ γάμου παλαιότερον: ἀπὸ κλῆμα, δάφνην κ.ἄ. (Φωτογραφία τῶν διαφόρων ἐθιμικῶν πράξεων κατὰ τὸν ἐορτασμὸν τοῦ γάμου).

3) Τελευτή.

Ὁβολὸς (περατίκι) εἰς τὸ στόμα ἢ τὰ θυλάκια τοῦ νεκροῦ ἢ σταυρὸς κέρινος ἢ κεραμίδι μὲ χαραγμένα τὰ γράμματα ΙΣ - ΧΣ ΝΙ - ΚΑ. Πεντάλφα· νεκροκέρια.

Φωτογραφία: πομπῆς κηδείας καὶ ἐνταφιασμοῦ τοῦ σχήματος τῶν κολλύβων ἐντὸς τοῦ δίσκου· τῆς πενθίμου περιβολῆς τῶν οἰκείων τοῦ ἀποβιώσαντος κλπ.

III. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

1) Λαϊκὴ πίστις καὶ λατρεία.

α) Σφραγίδες διὰ τὴν τύπωσιν τῆς προσφορᾶς διὰ τὴν λειτουργίαν καὶ τῶν ἄρτων. Ἄρτοι (ψωμιά, κουλούρια, πίττες) κατὰ διαφόρους ἐορτάς, οἷον κατὰ τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιάν, τὰ Φῶτα, τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, τὸ Πάσχα κ.ἄ.

β) Σύνεργα τῶν παιδιῶν ὅτε ψάλλουν τὰ κάλαντα ἢ ἄλλα εἰδικὰ ἕσματα: κατὰ τὰ Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιάν, Φῶτα, Σάββατον τοῦ Λαζάρου, τὴν 1ην Μαρτίου· π.χ. τρίγωνον ἐκ σιδηρᾶς ράβδου· ξύλινον χελιδόνι· κλάδοι θάμνων· εἰκόν· σταυρὸς κλπ.

γ) Προσωπεῖα (μάσκες) διὰ τὰς μεταμφιέσεις κατὰ τὰς Ἀπόκρως. Φωτογραφήσεις μετμηφισμένων.

δ) Βάγια τῆς Κυριακῆς τῶν Βαίων. Αὐγὰ τοῦ Πάσχα. Λαμπάδες τοῦ Πάσχα. Πέτρα μαλλιάρη τῆς Ἀναλήψεως ἢ πέτρα τῆς Πρωτομαγιάς.

ε) Τάματα εἰς Ἁγίους: ὁμοιώματα μετάλλινα ἢ ἐκ κηροῦ ἀνθρώπων (ὄλου τοῦ σώματος ἢ μελῶν αὐτοῦ), ζῶων, πλοίων κ.ἄ.

στ) Φωτογραφήσεις ἐθιμικῶν: Παιδιὰ ποὺ λέγουν τὰ κάλαντα κατὰ τὰ Χριστούγεννα ἢ τὴν Πρωτοχρονιάν. Ἄγερμοι τῶν παιδιῶν τὴν 1ην Μαρτίου (χελιδόνισμα), τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου· ἢ ὑπερπήδησις τῶν πυρῶν τὸ ἑσπέρας τῆς παραμονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (24 Ἰουνίου)· ἢ ἀνάρτησις εἰς τὴν θύραν τῆς ἀρχιχρονιάς τὴν παραμονὴν τῆς 1ης Σεπτεμβρίου· θυσίαι ζῶων κατὰ πανηγύρεις καὶ διανομὴ τοῦ κρέατος εἰς τοὺς παρευρισκομένους· λιτανεῖαι ἐπὶ ἀνομβρίας· ζῶσιμο τῆς ἐκκλησίας μὲ κηρωμένον νῆμα· σταυροὶ εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν μὲ αἶμα ζῶου κατὰ τὸ Μέγα Σάββατον ἢ τὴν παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· ἐγκοιμήσεις ἀσθενῶν εἰς ἐκκλησίας πρὸς θεραπείαν κ.ἄ.

2) Λαϊκή ιατρική.

Θεραπευτικά βότανα: λίθοι με θεραπευτικές ιδιότητες π.χ. ο αίμοστάτης. Ιατρικά εργαλεία παλαιότερον: βεντούζες, δοντάγρα, νυστέρι κλπ.

3) Μαγεία και δεισιδαιμονίαι.

α) Σύνεργα διὰ τὴν μαγείαν: ἀγιοκωσταντιναῖτο, καβουροκόκκαλο, κόκκαλο νυκτερίδος, μαυρομάνικο μαχαίρι, σφραγίς Σολομῶντος, μαγικοί δακτύλιοι κ.ἄ.

β) Μαγικά βότανα: λησμονοβότανο, ἀπήγανος κλπ.

γ) Προφυλακτικά κατὰ τῆς βασκανίας: βασκαντήρες, φυλακτά, χάντρες, κλάδοι θάμνων π.χ. ἀγκαραθιά.

δ) Μαγικά βιβλία: Σολομωνικά, Κυπριανάγια κ.ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγικὸν σημεῖωμα, σ. 73 - 75.

ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

I. ΓΕΝΙΚΑ, σ. 76.

II. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

A' Κατοικία, σ. 76 - 77.

B' Ἐνδυμα, ὑπόδεσις, κόμμωσις καὶ καλλωπισμός, σ. 77.

Γ' Τροφαί, σ. 78.

Ἐπαγγελματικὸς βίος

Δ' Γεωργία, σ. 78 - 80.

Ε' Ἀμπελουργία, σ. 80 - 81.

ΣΤ' Ἐλαιοκομία, σ. 81.

Z' Ἄλλαι γεωργικαὶ καλλιέργειαι καὶ ἀσχολίαι, σ. 81.

H' Ἐθίμα τῶν γεωργῶν (συνεργασία, ἀλληλοβοήθεια, ἀγοραπωλησία), σ. 82.

Θ' Φυτικὸς κόσμος, σ. 82.

I' Ποιμενικὸς βίος, σ. 82 - 84.

ΙΑ' Μελισσοκομία, σ. 84.

ΙΒ' Κυνήγιον, σ. 84.

ΙΓ' Ἀλιεία, σ. 84.

ΙΔ' Ζωικὸς κόσμος, σ. 84 - 85.

ΙΕ' Βιοτεχνία

- α) Ύφαντική, σ. 85.
- β) Βαφική, σ. 85 - 86.
- γ) Πλεκτική και κεντητική, σ. 86.
- δ) Ξυλοτεχνία και ξυλογλυπτική, σ. 86.
- ε) Κεραμική, σ. 86.
- στ) Μεταλλουργία, σ. 86.
- ζ) *Άλλα επαγγέλματα, σ. 86.

ΙΙΙ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Α' Γέννησις και βάπτισις. Παιδικός βίος, σ. 87 - 91.

Β' Γάμος, σ. 91 - 96.

Γ' Τελευτή, σ. 96 - 101.

Δ' Κοινωνική οργάνωσις, σ. 101 - 106.

α) Ἡ Κοινότης, σ. 101 - 102.

β) Οἰκογένεια, σ. 102.

γ) Συνεργασία και ἀλληλοβοήθεια, σ. 102.

δ) Ἐθιμικὸν δίκαιον, σ. 102 - 106.

Ε' Χαιρετισμοί. Προπόσεις. Εὐχαὶ και ἀποτροπαί. Κατάραι και Ἄφορισμοί. Ὅρκοι. Βλασφημίαι. Ὑβρεις και ὕβριστικά σχήματα, σ. 106 - 108.

ΙV. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Α' Θρησκεία (λαϊκὴ πίστις και λατρεία), σ. 108 - 126.

Β' Μαγεία και σχετικαὶ με αὐτὴν δεισιδαιμονίαι και συνήθειαι, σ. 127 - 129.

Γ' Λαϊκὴ λατρική, σ. 129 - 130.

Δ' Ἀστρολογία και μετεωρολογία, σ. 130 - 132.

Ε' Μαντική, σ. 132 - 133.

ΣΤ' Δημώδης ποίησις. Μουσικὴ και λαϊκοὶ χοροί, σ. 133 - 136.

Ζ' Μῦθοι, παραμῦθια, εὐδράπελοι διηγῆσις και ἀνέκδοτα, σ. 136 - 137.

Η' Παραδόσεις, σ. 137 - 140.

Θ' Παροιμίαν παροιμιώδεις φράσεις και γνωμικά, σ. 140.

Ι' Αἰνίγματα, λογοπαίγνια, ἀριθμητικὰ προβλήματα και καθαρογλωσσήματα, σ. 140 - 141.

ΙΑ' Εὔχαι, κατάρα, βλασφημίαι, ὄρκοι, χαιρετισμοί, προπόσεις, σ. 141.

ΙΒ' Ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ (ὀνόματα, τοπωνύμια κλπ.), σ. 141.

V. ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Συλλογή ἀντικειμένων τοῦ λαϊκοῦ βίου ἢ φωτογραφήσεις αὐτῶν, σ. 142 - 145.

R É S U M É

Questionnaire d'enquête folklorique

Beaucoup de ceux qui s'occupent, particulièrement dans les villages, de recueillir de la matière folklorique et de l'étudier, les instituteurs notamment et d'autres, travaillent le plus souvent sans guide pour leurs sujets d'observation. D'où les recueils de matière rédigés selon les conceptions personnelles sont souvent incomplètes.

L'auteur, pour aider les débutants dans leur tâche, a pensé utile de rédiger ce questionnaire qui doit fournir des idées générales et spécialement un diagramme des sujets constituant le folklore.

Ce guide se propose d'attirer l'attention des chercheurs sur les diverses catégories de la vie populaire traditionnelle c'est-à-dire de la civilisation matérielle, sociale et intellectuelle.

